UNIVERZITET SINGIDUNUM
DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE

MASTER RAD:

KONTROLNA FUNKCIJA NARODNE BANKE SRBIJE SA POSEBNIM OSVRTOM NA POKAZATELJ ADEKVATNOSTI KAPITALA

MENTOR:
PROF. DR MIROLJUB HADŽIĆ

STUDENT:
MINA ŠTRBAC
401788/2009

BEOGRAD, 2013.

SADRŽAJ

UVOD 5
Predmet i polazišta istraživanja 6
Značaj i aktuelnosti 6
Cilj istraživanja 7
Metod istraživanja 8
Hipotetički okvir 8
Struktura rada 9
1. CENTRALNA BANKA 11
1.1. Nastanak i pojam centralne banke 11
1.2. Vlasnički aspekt centralne banke 15
1.3. Organizacija centralne banke 17
1.3.1. Jedinstvena centralna banka 17
1.3.1.1. Osnivanje i struktura Bundesbanke 17
1.3.2. Složeni sistem centralne banke 20
1.3.2.1. Sistem federalnih rezervi SAD 20
1.3.2.2. Institucionalna nezavisnost FED-a 22
1.3.3. Supranacionalna centralna banka 23
1.3.3.1. Evropska centralna banka i Evropski sistem centralnih banaka 24
1.4. Funkcije centralne banke 26
1.4.1. Emisiona funkcija 27
1.4.2. Funkcija monetarnog regulisanja 27
1.4.3. Uloga bankara države 28
1.4.4. Regulisanje likvidnosti bankarskog i privrednog sistema 29
1.4.5. Kontrolna funkcija 30
1.4.6. Spoljno-ekonomska funkcija 33
1.4.7. Organizovanje funkcije platnog prometa u zemlji 33
2. NARODNA BANKA SRBIJE 34
2.1. Osnivanje Narodne banke Srbije 34
2.2. Organi Narodne banke Srbije 36
2.3. Vrste poslova NBS 38

2.3.1. Operacije na otvorenom tržištu 39
2.3.2. Regulisanje obavezne rezerve banaka 40
2.3.3. Stvaranje i poništavanje novca 41
2.3.4. Diskontni poslovi 41
2.3.5. Krediti NBS poslovnim bankama 41
2.3.6. Diskontna politika 42
3. KONTROLNA FUNKCIJA NARODNE BANKE SRBIJE 43
3.1. Pojam kontrolne funkcije NBS 43
3.2. Učešće u banci 44
3.3. Kontola boniteta i zakonitosti poslovanja banaka 45
3.4. Revizorski izveštaji 46
3.5. Korektivne i prinudne mere 48
3.6. Kontrola bankarske grupe na konsolidovanoj osnovi 50
3.7. Kvartalni izveštaji u funkciji objavljivanja rezultata kontrolne funkcije NBS 51
3.7.1. Broj banaka i organizaciona mreža 52
3.7.2. Broj zaposlenih u bankarskom sektoru 53
3.7.3. Vlasnička struktura banaka 54
3.7.4. Tržišno učešće 55
3.7.5. Bilans stanja bankarskog sektora 56
3.7.6. Kreditna aktivnost 59
3.7.7. Depozitna aktivnost 60
3.7.8. Kvalitet bilansne i vanbilansne aktive i problematicni krediti (non performing loans – NPL) 61
3.7.9. Rizik likvidnosti 61
3.7.10. Devizni rizik 61
3.7.11. Adekvatnost kapitala 62
3.7.12. Pokazatelji profitabilnosti poslovanja bankarskog sektora 63
3.7.13. Agregatni izveštaj o prihodima i rashodima 64
3.8. Finansijski izveštaji 64
4. BAZELSKI KOMITET ZA SUPERVIZIJU BANAKA 68
4.1. Svrha i uloga 68

4.2. Pravni status i članstvo ... 69
4.3. Organizacija ... 70
4.3.1. Grupa guvernera i šefova za nadzor ... 70
4.3.2. Odbor ... 71
4.3.3. Podgrupe Bazelskog komiteta ... 71
4.3.4. Predsednik ... 72
4.3.5. Sekretarijat ... 72
4.4. Standardi, smernice i dobra praksa ... 73
4.5. Konsultacije sa vlastima zemalja koje nisu članice BK ... 74
4.6. Odnosi sa drugim međunarodnim finansijskim organima ... 75
4.7. Proces javnih konsultacija ... 75
5. BAZEL STANDARDI I, II I III ... 76
5.1. Svrha i suština standarda Bazela I ... 76
5.1.1. Najznačajnije dopune standarda Bazela I ... 78
5.2. Bazel II ... 81
5.2.1. Stub 1 ... 83
5.2.2. Stub 2 ... 84
5.2.3. Stub 3 ... 85
5.3. Bazel III ... 86
6. POKAZATELJ ADEKVATNOSTI KAPITALA ... 88
6.1. Pokazatelj adekvatnosti kapitala prema regulativi NBS ... 90
6.1.1. Kapital ... 90
6.1.1.1. Osnovni kapital ... 90
6.1.1.2. Dopunski kapital ... 92
6.1.1.3. Odbitne stavke od kapitala ... 96
6.1.1.4. Ograničenja za pojedine elemente kapitala ... 97
6.1.2. Aktiva ponderisana kreditnim rizikom ... 98
6.1.2.1. Standardizovani pristup aktive ponderisane kreditnim rizikom ... 98
6.1.2.1.1. Vrednost pozicija bilansne aktive i vanbilansnih stavki ... 98
6.1.2.1.2. Ponder kreditnog rizika ... 99
6.1.2.2. Kapitalni zahtev za tržišne rizike ... 102

6.1.2.3. Kapitalni zahtev za operativni rizik 103
7. POKAZATELJI ADEKVATNOSTI KAPITALA U BANKARSTVU SRBIJE I ZEMALJAMA REGIONA U 2012. GODINI 105
7.1. Pokazatelj adekvatnosti kapitala bankarskog sektora Srbije 105
7.2. Pokazatelj adekvatnosti kapitala bankarskog sektora Albanije 107
7.3. Pokazatelj adekvatnosti kapitala bankarskog sektora Crne Gore 108
7.4. Pokazatelj adekvatnosti kapitala bankarskog sektora Bosne i Hercegovine 108
7.5. Pokazatelj adekvatnosti kapitala bankarskog sektora Hrvatske 110
7.6. Pokazatelj adekvatnosti kapitala bankarskog sektora Mađarske 110
7.7. Pokazatelj adekvatnosti kapitala bankarskog sektora Rumunije 111
ZAKLJUČAK 113
LITERATURA 118

UVOD

Centralna banka je institucionalizovani organ koji zauzima najvišu poziciju finansijskog sistema jedne zemlje. Ona je prema svom obeležju emisiona banka ili banka banaka. Opšta ekonomska dejstva koja potiču iz njenog funkcionisanja se odražavaju na sve segmente ekonomije jedne zemlje. Država na nju prenosi prava i ovlašćenja u domenu vođenja emisione, kreditno - monetarne, devizne politike i regulisanja novčane mase, čime joj je omogućeno sprovođenje adekvatne kontrole. Nadzor od strane centralne banke omogućava stabilnost, sigurnost i efikasnost bankarskog poslovanja.

Narodna banka Srbije predstavlja centralnu banku na našim prostorima. Ona svoju ulogu centralne banke ostvaruje putem praćenja, kontrole i korigovanja poslovnih aktivnosti poslovnih banaka i drugih finansijskih, nebankarskih institucija. Najvažniji strateški cilj Narodne banke Srbije u delu njene kontrolne funkcije je obezbeđivanje finansijski zdravog i stabilnog bankarskog sistema, sposobnog da zaštiti interese deponenata banaka i da servisira potrebe građana i privrede zemlje.

Paralelno uz razvoj finansijskih tržišta većina banaka je proširila svoje poslovanje izvan svog osnovnog i tradicionalnog delokruga. Sa ciljem preduzimanja preventivnih mera kako bi se izbegle veće negativne posledice u oblasti bankarstva, i u čitavom finansijskom sistemu, krajem 1974. godine guverneri zemalja članica G10 su osnovali Bazelski komitet za kontrolu banaka - Basel Committee on Banking Supervision (BCBS) pri Međunarodnoj banci za poravnanja – Bank for international settlements (BIS).

Kada je 1974 godine. došlo do poremećaja u međunarodnom bankarskom poslovanju zbog nelikvidnosti nemačke banke Herstatt bank, javila se potreba za nadzorom nad bankama koje su uključene u međunarodno poslovanje. Ovaj događaj je motivisao BCBS da 1988. godine sastavi i objavi prvi međunarodni sporazum o kapitalu banaka (Basel Capital Accord) poznat kao Bazel I. Svrha standarda Bazela I bila je uvođenje jedinstvenog načina za izračunavanje adekvatnosti kapitala kako bi se ojačala finansijska stabilnost.

Pored brojnih prednosti Bazel I standarda, uočeni su i određeni nedostaci. U cilju njihovog otklanjanja Bazelski komitet je objavio Bazel II standarde, kroz praksu Bazel II standardi su unapređeni i objavljeni su Bazel III standardi. U našoj zemlji trenutno su u pripremi Bazel III standardi, koji predstavlju sveobuhvatni set reformskih mera, razvijenog od strane Bazelskog komiteta za nadzor nad bankarstvom sa ciljem jačanja regulative, nadzora i upravljanjanja rizicima u bankarskom sektoru.

Proces uvođenja "Bazel II" standarda u poslovne banke u Srbiji počeo je 2006. godine, a obaveza kompletnog korišćenja "Bazel II" procedure kod domaćih banaka stupa na snagu 1. januara 2011. godine. Primena standarda Bazela II u Srbiji završena je u junu 2011. godine kada je Izvršni odbor Narodne banke Srbije doneo paket propisa.

Banke su shodno regulativni Narodne banke Srbije, dužne da obim svog poslovanja usklade tako da obezbede da kapital banke uvek bude u visini koja nije manja od dinarske protivvrednosti 10.000.000 evra prema zvaničnom srednjem kursu (kapitalni cenzus), kao i da odnos između kapitala i rizične aktive banke (pokazatelj adekvatnosti kapitala) bude održavan na nivou koji nije niži od 12%.

PREDMET I POLAZIŠTA ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja ovog rada je sprovođenje kontrolne funkcije NBS nad bankarskim sektorom u Srbiji sa posebnim osvrtom na pokazatelj adekvatnosti kapitala, kao jednog od pokazatelja koji NBS prati i kontroliše prikupljanjem i objedinjavanjem podataka svih banaka, a u cilju kreiranja jasne slike o finansijskoj stabilnosti zemlje, prateći pri tome tendencije i strukturne promene kako bi na vreme reagovala i preduzela korektivne mere.

ZNAČAJ I AKTUELNOSTI

Priroda bankarskog poslovanja i funkcija bankarskog sektora koji bankama daje status poslovnih subjekata od opšteg su društvenog značaja, pružajući bankarskom sektoru status javnog dobra, uticali su i uslovili uspostavljanje regulacije i kontrole nad poslovanjem banaka. Mogućnost da slom jedne banke izazove lančani slom niza drugih

banaka, te dođe do prekida finansijskih tokova u privredi, predstavlja osnovni razlog zbog kojeg država poklanja veliku pažnju nad načinom upravljanja imovinom i obavezama banaka.

Nadzor nad poslovanjem banaka ima dva aspekta: makro - ekonomski i mikro - ekonomski. Makro - ekonomski ima za cilj da kontroliše funkcionisanje monetarnih tokova, odnosno količinu novca u opticaju, stabilnost cena i kurs dinara, platni bilans i ostvarenje drugih ciljeva ekonomske politike. Mikro - ekonomski aspekt ima za cilj da reguliše poslovanje komercijalnih banaka i da zaštiti interese deponenata i bonitet svake pojedinačne banke.

Razvoj finansijskih tržišta i njihovo povezivanje na svetskom nivou, dali su posebnu dimenziju naporima da se očuva stabilnost bankarskih sistema. Rast rizika na globalnim finansijskim tržištima, uvek je praćen rastom izloženosti, posebno velikih, međunarodno aktivnih banaka i pogoršanjem koeficijenta adekvatnosti kapitala. Ekonomsko - finansijske krize koje su pogađale globalna finansijska tržišta, ukazale su na potrebu formiranja međunarodnog tela koje će se baviti pitanjima i modalitetima saradnje na planu unapređenja kontrolne mreže na nadnacionalnom nivou i prevazilaženja nedostataka na tom planu. Krajem 1974. godine osnovan je Bazelski komitet za bankarski nadzor od strane guvernera centralnih banaka visoko razvijenih zemalja grupe G-10, sa ciljem da radi na unapređenju preventivne kontrole poslovanja banaka.

Narodna banka Srbije je svoju regulativu uskladila sa principima Bazelskog komiteta (Bazel II), koja je stupila na snagu 1. januara 2011. godine.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Osnovni naučni cilj ovog rada je naučna deskripcija, odnosno opis najvažnijih elemenata i činilaca predmeta istraživanja, kontrolne funkcije NBS i pokazatelja adekvatnosti kapitala. Društveni cilj jeste da ovaj rad bude od praktične koristi i da pruži uvid u nadzor nad poslovanjem banaka koji vrši NBS putem kontrolne funkcije, na

konkretnom primeru kvartalnog izveštaja za IV kvartal 2009. godine i prikazom načina obračuna pokazatelja adekvatnosti kapitala prema regulativi NBS.

METOD ISTRAŽIVANJA

Pokušavajući da zadovoljimo osnovne metodološke zahteve – objektivnost, pouzdanost, opštost i sistematičnost koristilili smo različite metode istraživanja. A to su: osnovne analitičke i sintetičke metode, dok smo prilikom prikupljanja podataka u konkretnim primerima koristili statističke metode i analizu sadržaja elemenata.

Od opštih naučnih metoda koristili smo hipotetičko deduktivnu i uporednu. Istraživanja su naučno – teorijska saznanja, relevantna literatura i savremena poslovna praksa.

HIPOTETIČKI OKVIR

U skladu sa predmetom i ciljevima istrživanja, na osnovu teoretskih i istraživačkih podataka, postavljene su sledeće hipoteze:

Generalna hipoteza:

- Adekvatan nadzor nad poslovanjem banaka je ključan element očuvanja stabilnosti u nacionalnim finansijskim sistemima i u međunarodnom bankarskom poslovanju, posebno u periodima svetskih finansijskih kriza.

Posebne hipoteze:

- Centralne banke razvijaju modele nadzora nad bankarskim poslovanjem uz pomoć i u skladu sa standardima Bazelskog komiteta za nadzor nad bankama.
- Implementacijom Bazel standarda Narodna banka Srbije kontroliše pokazatelje poslovanja banaka čime se jača stabilnost i sigurnost bankarskog sektora.

Pojedinačne hipoteze:

- Pokazatelj adekvatnosti kapitala se obračunava u skladu sa regulativom NBS.
- Svaka banka u Srbiji mora da održava odnos između kapitala i rizične aktive banke (pokazatelj adekvatnosti kapitala) tako da on bude na nivou koji nije niži od 12%.

STRUKTURA RADA

Struktura rada se zasniva na sedam aspekata analizirane teme: centralna banka, Narodna banka Srbije, kontrolna funkcija NBS, Bazelski komitet za nadzor nad bankama, standardi Bazelskog komiteta, pokazatelj adekvatnosti kapitala banaka u Srbiji u skladu sa regulativom Narodne banke Srbije i prikaz nivoa pokazatelja adekvatnosti kapitala u Srbiji i zemljama u regionu.

Nakon uvoda u kome se postavlja istraživanje, prvi deo rada analizira pojam i vrste centralnih banaka i njihov značaj. Drugi deo se fokusira se na centralnu banku na našim prostorima- NBS. Treći deo predstavlja kontrolnu funkciju NBS sa analizom četvrtog kvartalnog izveštaja NBS za 2009. godinu, a četvrti deo rada objašnjava nastanak Bazelskog komiteta za superviziju banaka. U petom delu su prikazani Bazel standardi i njihova suština, šesti deo se odnosi na obračun pokazatelja adekvatnosti kapitala banaka u Srbiji prema regulativi NBS, dok sedmi deo obuhvata pregled nivoa pokazatelja adekvatnosti kapitala u Srbiji i zemljama u regionu.

Analizira se sledeće:

Centralna banka - nastanak i pojam centralne banke, vlasnički aspekt centralne banke, organizacija centralne banke i funkcije centralne banke.

Svoje istraživanje nastavljam na temu Narodne banke Srbije koji sadrži podatke o osnivanju, organima i vrstama poslova NBS.

Treći deo rada obrađuje kontrolnu funkciju NBS sa analizom izveštaja za IV kvartal 2009. godine.

Četvrti deo rada se odnosi na Bazelski komitet za superviziju banaka.

Svoje istraživanje nastavljam na temu Bazel standarda koji sadrži:

- Bazel I
- Bazel II
- Bazel III

Dalje istraživanje nastavljam na temu obračuna pokazatelja adekvatnosti kapitala banaka u Srbiji prema regulativi NBS koje sadrži:

- obračun kapitala banke
- obračun aktive ponderisane kreditnim rizikom

U sedmom delu rada su prikazani pokazatelji adekvatnosti kapitala bankarskih sistema: Srbije, Albanije, Crne gore, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Mađarske i Rumunije.

1. CENTRALNA BANKA

1.1. NASTANAK I POJAM CENTRALNE BANKE

Istorija centralnih banaka je dugačka i one su osnivane iz različitih motiva. Istorijski posmatrano centralne banke su se razvile na dva načina. Prvi je predstavljao evolucioni proces, kada se iz komercijalnog bankarstva izdvojila jedna banka koja je dobila monopol na emisiju novca. Drugi način je u vidu državnog dekreta kojim se osniva centralna banka.

Preteču centralnih banaka su često predstavljale klirinške kuće. One su neretko imale ulogu zajmodavca u krajnjoj istanci i osiguravale su depozite za svoje članice. U periodima krize one su funkcionisale kao jedna banka, to jest izdavale su sertifikate o vlasništvu ili pripadnosti klirinškoj kući i na taj način se povoljan kreditni status dobrih banaka širio i na loše banke, članice klirinške kuće. Takođe, u periodima krize objavljivani su samo agregatni podaci na nivou klirinške kuće, a ne na nivou pojedinačnih banaka, što je imalo dodatan stabilizirajući efekat.

Tokom vremena i klirinške kuće su se menjale i poprimale nove funkcije, tako da su krajem XIX i početkom XX veka počele da vrše reviziju svojih članova, da zahtevaju dostavljanje finansijskih izveštaja o poslovanju, da uvode obaveznu rezervu, da propisuju zahteve o strukturi kapitala, pa čak i da emituju novac.[1] U pitanju su funkcije koje danas obavljaju moderne centralne banke. Obavljanje ovih najvažnijih funkcija vremenom počinju da preuzimaju pojedine važne banke poput Riks banke u Švedskoj, Banke Engleske, Banke Francuske i druge. Postepeno i tokom vekova ove banke su prerastale u centralne banke.

Prve evropske centralne banke su osnivane od XVII veka, kroz evolucioni proces, kao posledica ratova i njihovog pritiska na državne finansije. One vode poreklo od takozvanih privilegovanih banaka, koje su imale pravo da emituju novac, da bi kasnije jedna od njih dobila monopol na emisiju novca. Prva centralna banka je švedska Riks banka, osnovana 1668. godine. Ona je nastala kada ju je švedski Parlament stavio pod

[1] Dr. Erić D., "Finansijska tržišta i instrumenti", Čigoja, Beograd, 2007., str. 172

svoj nadzor, kao rezultat brojnih teškoća sa kojima se suočavala ova banka u svome poslovanju. Sve do 1830. godine bila je i jedina banka koja je poslovala u Švedskoj.

Banka Engleske je osnovana 1694. godine i njen osnovni zadatak je bio prikupljanje fondova za finansiranje rata.[2] Krajem 17. veka u Londonu nije bilo službenih menjačnica. Zlatari su se bavili prodajom i kupovinom zlatnih i srebrnih poluga i kovanog novca i njima su trgovci poveravali višak svog novca. Zlatari su izdavali priznanice o depozitu, koje su bile u opticaju kao sredstvo plaćanja. Uverivši se da neće morati da isplaćuju sve u isto vreme, zlatari su pozajmnjivali više nego što su imali zlata u trezoru. Zlatari su čuvali i prodavali najbolji novac (sa većim sadržajem plemenitog metala) za potrebe međunarodne trgovine, a ubacivali najlošiji u unutrašnji opticaj. Vlasti Londona i veletrgovci su sporazumno optužili zlatare zbog špekulacija, kvarenja novca i insolvencije. Kada je kralj 1694. godine tražio zajam od 1,2 miliona livri od trgovaca, to je realizovano preko nove, centralne institucije (The bank of England), osnovane kao akcionarsko društvo trgovaca. Njoj je Parlament izdao povlasticu da emituje novčanice na 10 godina, koja je produžavana, obično uz uslov da odobrava nove zajmove vladi. Ona je sa šest partnera bila jedina emisiona institucija u Engleskoj i Velsu, ali ne i u Škotskoj. Poptuni monopol na emisiju novca dobila je tek 1928. godine kada je na nju preneto i pravo emitovanja novčanica, koje je do tada imao Trezor.

Banku Francuske je osnovao Napoleon 1800. godine i njeno osnivanje je bilo povezano sa potrebama finansiranja države u ratnim uslovima.

Norveška centralna banka je osnovana 1816. godine radi uspostavljanja monetarne stabilnosti nakon rata, koji je doveo do enormnog „štampanja“ novca.

Preteča Bundesbanke – Deutsche Reichbank - je osnovana 1876. godine kao privatna banka, ali članove njenog Upravnog odbora je imenovala vlada. Pripremajući novu novčanu reformu u zapadnoj okupacionoj zoni, kojom je bezvredna reichsmark-a zamenjena nemačkom markom, saveznička vojna uprava je 1948. godine zakonski uspostavila decentralizovan centralno - bankarski sistem po uzoru na federalnu strukturu FED-a u SAD-u. Za Nemačku, u suštini, novi tip centralne banke konstituisan 1948. karakterišu dva konstitutivna dela: a) pravno nezavisne centralne banke koje funkcionišu na teritoriji federalnih jedinica (pokrajna) sa sedištima u njihovim centrima, i b) banka na

[2] Dr. Đukić Đ.,“Centralna banka i finansijski sistem“, Letopapir, Čačak, 2006., str. 111

federalnom nivou (Bank deutscher Länder) sa sedištem u Frankfurtu na Majni. Zakonskim projektom iz 1957. godine ukinut je centralno-bankarski sistem na dva nivoa i umesto njega institucionalizovana Nemačka Bundesbanka kao jedinstvena centralna banka integrisanjem postojećih regionalnih banaka sa Bank deutscher Länder, čiji je naziv promenjen u Deutsche Bundesbank.[3]

U Meksiku je u okviru Ministarstva finansija 1897. godine otvoreno odeljenje za superviziju banaka, a centralna banka je osnovana tek 1925. godine. Formiranje FED-a 1913. godine je bilo posledica finansijske krize i panike na bankarskom tržištu. FED, kao i Banka Japana (osnovana 1882. godine) i centralne banke većine bivših socijalističkih zemalja su osnovane državnim dekretom. U nekim zemljama (Holandiji i skandinavskim zemljama), centralne banke su prvo bile specijalne komercijalne banke, jer su dobijale povlastice od vlade i bile su banke države. Holandska centralna banka osnovana je 1814. privatnim kapitalom, ali je Vlada od početka učestvovala u njenom upravljanju i ona je jedina imala pravo da emituje novčanice u Holandiji. Početkom 19. veka osnovane su centralne banke i u ostalim zemljama: Austriji (1817, koja je kasnije pretvorena u Austrougarsku banku), Danskoj (1818), Belgiji, Španiji, Rusiji, Nemačkoj. Takođe su u drugoj polovini 19. veka osnovane i centralne banke: Alžira, Bugarske, Egipta, Japana, Jave, Portugalije, Rumunije, Srbije, i Turske.

U početku je većina centralnih banaka bila u privatnom vlasništvu, a nakon II svetskog rata one u najvećem broju slučajeva postaju državno vlasništvo, i dok su bile u privatnom vlasništvu, najčešće su akcionari imali pravo samo na limitirani iznos dividendi. Tako na primer, akcionari Banke Engleske imali su pravo na dividendu u iznosu do 12% od kapitala banke, a akcionari FED-a 6%. Iako je osnivanje centralnih banaka bilo povezano sa potrebom finansiranja države, ova funkcija je bila mnogo drugačija od današnjih oblika finansiranja budžetskih deficita. Naime, tada su centralne banke u stvari imale ulogu posrednika između vlade i privatnih investitora.

Stepen nezavisnosti centralne banke se veoma razlikuje po zemljama. U državama federalnog tipa od posebnog značaja je preciziranje stepena centralizacije unutar centralno - bankarskog sistema u funkciji efikasnog vođenja monetarne politike. U državama konfederalnog tipa u ustanovljavanju strukture monetarne vlasti i organizacije

[3] Đukić Đ.,“Centralna banka i finansijski sistem“, Letopapir, Čačak, 2006., str. 68

centralne banke kao nezaobilazno nameće se pitanje izbora između potpune monetarne suverenosti njenih članica i prenošenja dela monetarnog suvereniteta na konfederalni nivo. Iskustva u razvoju centralno - bankarskog sistema u SAD i Nemačkoj kao državama federalnog tipa i Švajcarskoj (kon)federaciji od posebnog su značaja za predlaganje najboljeg modela centralne banke kod nas.

Sada za skoro sve centralne banke zajednički je izvestan stepen odgovornosti za monetarno regulisanje, donošenje i sprovođenje monetarne politike, mada se znatno razlikuje uloga centralnih banaka u formulisanju ove politike. Takođe je povećan naglasak na međuzavisnost monetarne i drugih vidova domaće ekonomske politike (posebno fiskalne i politike upravljanja spoljnim dugom), kao i shvatanje potrebe za međunarodnom monetarnom saradnjom.

Centralna banka je institucionalizovani organ koji zauzima najvišu poziciju finansijskog sistema jedne zemlje, ona je prema svom obeležju emisiona banka ili banka banaka. Ono što centralnu banku bitno razlikuje od ostalih banaka i finansijakih institucija jeste to da ona nije profitna institucija. Danas su centralne banke formirane u skoro svim zemljama, koje imaju državnu i monetarnu suverenost, odnosno sopstvenu valutu. Prema definiciji Međunarodnog monetarnog fonda, centralna banka je nacionalna finansijska institucija koja sprovodi kontrolu nad ključnim aspektima finansijskog sistema i obavlja aktivnosti poput: emitovanja valute, upravljanja deviznim rezervama, obavljanja transakcija sa MMF-om i obezbeđivanje kredita ostalim depozitnim korporacijama. U širem smislu, pod pojmom centralne banke MMF tretira i valutni odbor, kao i vladine agencije koje su posebne institucije, a obavljaju aktivnosti centralne banke (ovaj tip centralne banke se najčešće sreće pod nazivom platni ili monetarni autoritet). Iz velikog broja različitih definicija mogu se izvući neke zajedničke karakteristike koje u osnovi definišu centralnu banku. Prvo, to je vrhovna monetarna institucija. Drugo, ona može obavljati niz različitih funkcija i ima monopol nad izdavanjem novca, i treće, njen najvažniji cilj je održavanje cenovne stabilnosti u užem smislu, odnosno finansijske stabilnosti u širem smislu.

Uloga centralne banke, funkcija i odgovornost u domenu kreditno - monetarne, emisione, devizne politike i regulisanja novčane mase izvodi se iz prava i ovlašćenja koje njeni osnivači, najčešće država, prenose na nju kao monetarnu instituciju. S’ obzirom na

pravo centralne monetarne ustanove da određuju ukupnost odnosa u monetarno - kreditnoj sferi, ona uvek ima i određenje nacionalne banke, koja nacionalnu pripadnost ističe i u svom nazivu.

Pored niza zajedničkih obeležja, širina uticaja, odnosno ovlašćenja centralne banke kao monetarne ustanove bitnije se ne razlikuje između pojedinih država. Širina integracije centralne monetarne ustanove je u glavnom u tesnoj vezi sa razvijenošću ukupne i finansijske infrastrukture. Tamo gde je finansijski mehanizam u manjoj meri razvijen, veći je uticaj emisione banke i u poslovima kreditiranja krajnjih korisnika, kreditiranja države, uređenja odnosa na finansijskom tržištu i drugo. Sasvim suprotno je kada je široko razvijena finansijska infrastruktura. U tom slučaju centralna banka najveći deo svoje intervencije posvećuje emisionom mehanizmu, odnosno kreditno - monetarnom regulisanju novca i kredita u opticaju.[4]

1.2. VLASNIČKI ASPEKT CENTRALNE BANKE

Stepen institucionalne samostalnosti centralne banke u odnosu na državnu vlast, u principu, treba da bude dovoljno visok kako bi ona mogla da samostalno sprovodi osnovne smernice monetarne politike. Autonomija centralne banke se utvrđuje na bazi analize zakonodavstva kojim je regulisan mehanizam odlučivanja u najznačajnijim pitanjima koja se tiču funkcionisanja banke kao vrhovne monetarne vlasti, odnosno u domenu kreditno - monetarne politike. Kako se samostalnost centralne banke meri stepenom slobode odlučivanja u monetarno - kreditnoj politici, centralne banke se prema ovom kriterijumu mogu podeliti u dve osnovne kategorije: zavisne i nezvisne centralne banke.[5]

Zavisne centralne banke imaju mali stepen samostalnosti. Njihove odluke su u velikoj meri pod uticajem države, odnosno vlade u zemlji u kojoj su osnovane. Najčešće su, ovakve centralne banke, instrument nadležnih ministarstava (Ministarstva za finansije ili Ministarstva za ekonomiju), s' toga one predstavljaju mehanizam za izvršenje vladine politike.

[4] Đukić Đ., Bjelica V., Ristić Ž., "Bankarstvo", Ekonomski fakultet, Beograd, 2003., str. 10
[5] Doc. dr Ivaniš M. , "Osnovi finansija", Univerzitet Singidunum, Beograd, 2006., str. 139

Nezavisne centralne banke nemaju apsolutnu slobodu odlučivanja o najvažnijim segmentima monetarno - kreditne politike, samo imaju veći stepen samostalnosti u okviru državnih struktura.

Nezavisnost centralne banke je pretpostavka njene efikasnosti i zavisi od niza faktora:

1. Nezavisnost centralne banke od državnih organa, koja se ogleda kroz ekonomsku (pri izboru instrumenata monetarnog regulisanja) i političku nezavisnost (pri utvrđivanju monetarnih agregata);
2. Nezavisnost članova organa centralne banke (guverner, odbor guvernera i savet);
3. Pravni status banke je relativan takođe, banka je nezavisnija ukoliko je proceduralno teže menjati njene ingerencije.[6]

U pogledu vlasništva centralna banka može da bude:

- u potpunosti državna banka,
- privatna i
- mešovitog oblika svojine.

Do 1936. godine većina banaka bila je privatna (osim Švedske, Rusije, Finske, Bugarske), kada je veći broj centralnih banaka nacionalizovan (Danska, Kanada, Novi Zeland, Bolivija i Gvatemala), da bi dobio na zamahu nakon 1945. godine (Engleska, Francuska, Nemačka, Holandija, Čehoslovačka, Jugoslavija, Mađarska, Rumunija).

Centralna banka je obično konstituisana kao akcionarsko društvo, čiji kapital po pravilu pripada državi. Čak i kada država raspolaže samo delom kapitala ili se kao akcionari centralne banke pojavljuju poslovne banke ili druge finansijske organizacije, postoji veoma čvrsta veza između države i centralne banke.

Mešovito vlasništvo opstalo je u nizu zemalja (Španija, Japan, Venecuela, Pakistan). Primera radi u Belgiji polovina kapitala pripada državi, a u Japanu udeo javnog vlasništva iznosi 55%.

Pretežno privatno vlasništvo nad centralnom bankom je veoma retko (Grčka, Italija, Južno-afrička Republika, Portugal, Čile).

[6] Prof. dr Hadžić M., "Bankarstvo", Univerzitet Singidunum, Beograd, 2007. , str. 112

1.3. ORGANIZACIJA CENTRALNE BANKE

Organizacija centralne banke zavisi od političkog i administrativnog ustrojstva zemlje, kao i od razvijenosti i strukture ekonomskog i finansijskog sistema zemlje. Osnovni modeli organizacije centralne banke:

- jedinstvena centralna banka,
- složeni sistem centralne banke,
- supranacionalna centralna banka.[7]

1.3.1. JEDINSTVENA CENTRALNA BANKA

Jedinstvena centralna banka predstavlja najčešći koncept, što znači "jedna država-jedna centralna banka". Drugim rečima monetarna vlast je koncentrisana u jednom pravnom subjektu. Ovako jedinstvena banka može radi efikasnijeg izvršavanja zadatka da uspostavi ogranke u zemlji i u inostranstvu.

Jedinstvenu centralnu banku imaju: Nemačka, Francuska, Engleska, Japan, Austrija i Srbija.

1.3.1.1. OSNIVANJE I STRUKTURA BUNDESBANKE

Centralizacija monetarne vlasti na federalnom nivou u SR Nemačkoj je izvršena u julu 1957. godine donošenjem Zakona o nemačkoj Bundesbanci.[8] Nakon dugih rasprava, u kojima su figurirali najrazličitiji predlozi, odlučeno je da se formira centralna banka, koja predstavlja efikasnu mešavinu centralizacije tradicionalno zastupljene kod Reichsbanke (pre Drugog svetskog rata) i decentralizacije svojstvene modelu američkog FED-a.

[7] Barać S., Stakić B., Hadžić M., Ivaniš M., "Poslovno bankarstvo" , Univerzitet Singidunum, Beograd, 2005., str. 31
[8] Dr. Đukić Đ.,"Centralna banka i finansijski sistem", Letopapir, Čačak, 2006., str. 64

U vreme kada je konstituisan novi tip centralne banke na dva nivoa (1948.), banka na federalnom nivou imala je ingerencije na planu emisije novčanica, koordinacije politike, a među centralizovane funkcije spadala je i devizna kontrola. Odbor direktora je predstavljao najviše upravljačko telo centralno - bankarskog sistema, a činili su ga njegov predsednik, predsednici regionalnih banaka i predsednik Upravnog odbora Bank deutscher Länder. Odbor direktora odlučivao je, pre svega, o diskontnoj politici i politici minimalnih rezervi. Karakteristično je da je od samog početka Bank deutscher Länder bila nezavisna od političkih struktura, uključujući i federalnu vladu, koja je počela da deluje u septembru 1949. godine. Nakon Zakonskog projekta iz 1957. u pogledu organizacione forme i kapitala zakon precizira da je Bundesbanka državna korporacija. Položaj regionalnih (pokrajinskih) banaka (Ländeszentralbank) je u potpunosti izmenjen, jer su izgubile pravnu samostalnost i postale integralni deo Bundesbanke kao ispostave.

Jedanaest regionalnih banaka, koje nose nazive pokrajina, zadržale su nezavisnost u administrativnim poslovima i u obavljanju jedinstveno regulisanih transakcija u njihovim regijama. Reč je o transakcijama sa pokrajinskim vladama i javnim institucijama na pokrajinskom nivou i transakcijama sa bankama u njihovim pokrajinama, van onih koje spadaju u domen Bundesbanke. Regionalne banke su odgovorne za široku mrežu filijala (Hauptstellen) i ekspozitura (Zweigstellen).

Izmenama Zakona o Bundesbanci iz 1992. godine, koje su usledile nakon ujedinjenja Nemačke, obuhvaćeno je u sastavu jedinstvenog monetarnog područja i područja bivše Istočne Nemačke, tako da je broj regionalnih banaka pod okriljem Bundesbanke promenjen.[9] Od dotadašnjih 11 regionalnih banaka, koje su nosile nazive pojedinih pokrajna, za celu zemlju formirano je devet pokrajinskih centralnih banaka.

Procedura izbora upravljačkih tela Bundesbanke, njihov sastav, integracije tih tela, definisanje funkcija Bundesbanke i način na koji su precizirani odnosi na relaciji federalna vlada (i pokrajinske vlade) – centralna banka i federalni parlament – centralna banka, ukazuje ne samo na visok stepen centralizacije monetarne vlasti na federalnom nivou, već i na visok stepen institucionalne nezavisnosti od izvršne i zakonodavne vlasti.

Bundesbankom upravljaju tri tela: Savet centralne banke (*Zentralbankrat)*, Direktorijum (*Direktorium*), i Upravni odbor (*Vorstande*) regionalnih banaka.

[9] Dr. Đukić Đ.,"Centralna banka i finansijski sistem", Letopapir, Čačak, 2006., str. 68

Savet centralne banke, kao najviše telo koje donosi odluke o monetarnoj i kreditnoj politici, čine predsednik i zamenik predsednika Bundesbanke, osam drugih članova Direktorijuma i 11, odnosno devet predsednika regionalnih banaka. Savet centralne banke, sastaje se, uobičajeno, jednom u dve sedmice, a odluke donosi većinom glasova prisutnih članova, ima ovlašćenja da, u skladu sa zakonom, daje opšte smernice za rad i definiše odgovornost druga dva upravljačka tela Bundesbanke. Kandidate za predsednika i zamenika predsednika Bundesbanke, kao i druge članove Direktorijuma, predlaže federalni parlament, a imenuje ih, po predhodno pribavljenom mišljenju Saveta centralne banke, predsednik Nemačke.

Direktorijum je odgovoran za implementaciju odluka donetih od strane Saveta centralne banke. On upravlja i rukovodi Bundesbankom, uzimajući uzak delokrug aktivnosti za koje su odgovorni Upravni odbori regionalnih banaka. Članovi Direktorijuma imenuju se uobičajeno za period od osam godina, i moraju imati posebne profesionalne kvalifikacije. U sprovođenju utvrđene monetarne i kreditne politike Direktorijumu stoji na raspolaganju široka lepeza transakcija: prvo, transakcije sa federalnom državom i specijalnim državnim fondovima, koji svoja sredstva deponuju na žiro - račun kod Bundesbanke; drugo, transakcije sa bankama koje svojom poslovnom aktivnošću pokrivaju čitavu federalnu teritoriju; treće, devizne transakcije i eksterne transakcije; četvrto, operacije na otvorenom tržištu.[10] Karakteristično je da oni ne mogu biti zamenjeni pre isteka mandata u Savetu centralne banke, izuzev ako inicijativa ne potiče od njih samih. Bundesbanku na sudu i van suda predstavlja Direktorijum.

Upravni odbor svake regionalne banke, koga obično čine predsednik i potpredsednik, izvršava transakcije koje spadaju u domen regionalnih banaka. To su transakcije sa pokrajinskom vladom i javnim ustanovama od pokrajinskog značaja i transakcije sa bankama u datoj pokrajini koje ne spadaju u transakcije iz nadležnosti Direktorijuma.

Nezavisnost predsednika regionalnih banaka, nakon izbora, jedan je od važnijih aspekata nezavisnosti Bundesbanke. Uopšte uzev, procedura izbora članova najvećeg

[10]Dr. Đukić Đ.,“Centralna banka i finansijski sistem“, Letopapir, Čačak, 2006., str.70.

upravljačkog tela Bundesbanke tako je koncipirana da spreči dominaciju izvršne vlasti nad procesom kreiranja monetarne politike preko funkcionera koje je imenovala.

Zakon određuje centralnu banku Nemačke kao Saveznu ustanovu javnog prava sa svojstvom pravnog lica. Njen kapital u iznosu od 3.5 milijardi evra u vlasništvu je Savezne države. Sedište banke je u Frankfurtu na Majni. Bundesbanka je sastavni deo Evropskog sistema centralnih banaka (ESCB), učestvuje u ostvarivanju zadatka ESCB sa primarnim ciljem održavanja stabilnosti cena i obezbeđuje likvidnost u domaćim i međunarodnim praćanjima.

1.3.2. SLOŽENI SISTEM CENTRALNE BANKE

Kada se govori o složenom sistemu centralne banke, misli se na to da postoji više banaka preko kojih centralna banka obavlja svoje funkcije, a najčešće jedna od banaka ima ulogu koordinatora aktivnosti, pri čemu je bitno da se odluke donose brzo i izvršavaju efikasno i pored složenosti ovakvog sistema. Ovako je koncipiran Sistem federalnih rezervi SAD-a (FED).

1.3.2.1. SISTEM FEDERALNIH REZERVI SAD

Rasprava posle izbijanja finansijske panike 1907. dovela je do saglasnosti o potrebi postojanja institucija koja će delovati kao “zajmodavac u krajnjoj instanci”. Postignut je kompromis oko usvajanja zakonskog projekta koji je trebalo da omogući ustanovljavanje federalnih rezervi, a da kroz to omogući snabdevanje privrede novcem, pružanje usluga rediskonta komercijalnih papira, omogućavanje efikasnog nadzora nad bankama, unapređenje platnog sistema kroz efikasnije prikupljanje i kliring čekova, i obezbeđenje nosioca uloge fiskalnog agenta federalnog Trezora. Na federalnom nivou, sve do 1913. Trezor je, pored upravljanja državnim finansijama, preuzimao funkcije centralne banke. Dakle, od samog nastanka preovladavao je javni karakter Federalnih rezervi.

Formalnu strukturu FED-a čine: Federalne rezervne banke (The Federal Reserve Banks); Odbor Guvernera Sistema federalnih rezervi (The Board of Governors of the Federal Reserve System); Federalni komitet za operacije na otvorenom tržištu (Federal Open Market Comitee- FOMOC); Federalno savetodavno veće (Federal Advisory Council); Komercijalne banke članice FED-a. Pored navedenih, u okviru centralnog bankarskog sistema SAD, treba pomenuti i Federalnu korporaciju za osiguranje depozita (Federal Deposit Insurance Corporation – FIDIC) i Odeljenje pri federalnom Trezoru zaduženo da vrši nadzor nad nacionalnim bankama koje svoju aktivnost obavljaju na čitavom području SAD (Controller of the Currency).[11]

Zakonom iz 1913. propisano je da nacionalne komercijalne banke moraju biti članice novog rezervnog sistema, i to činom kupovine akcija respektivnih rezervnih banaka u iznosu od minimum 4 mln. dolara.[12] Vlasnička i upravljačka prava banaka akcionara su bila usko ograničena. Tako je najviše 6% prihoda rezervnih banaka moglo biti raspoređeno u vidu dividende vlasnicima akcija, što inače, važi i danas. Najviše upavljačko telo federalnih rezervi bio je Odbor direktora, koga su činile tri klase od po tri direktora: klasa A - koja reprezentuje banke akcionare datog distrikta, klasa B - koja reprezentuje interese industrije, trgovine i poljoprivrede datog distrikta i klasa C - koja reprezentuje interes široke javnosti. Kod konačnog oblikovanja zakona, Kongres je odbacio centralizaciju monetarne vlasti na federalnom nivou, dakle donošenje ključnih odluka od strane upravljačkog tela u Vašingtonu.

Zakonom iz 1913. sistem je koncipiran tako da ga čine najviše 12 federalnih rezervnih banaka, koje svojom aktivnošću pokrivaju 12 federalnih rezervnih distrikta, koji tipično uključuju nekoliko graničnih federalnih dražava. Ovim zakonom rezervne banke stiču monopol nad emisijom, pri čemu se federalna država pojavljuje u ulozi garanta za banknote. Uloga Odbora federalne rezerve kao federalnog tela nije bila jednoznačno određena zakonom, a svodila se na koordinaciju upotrebe monetarnih instrumenata. Ovlašćenje Odbora federalne rezerve „da preispituje i određuje“ politiku diskontne stope sve više je dolazilo do izražaja tokom 20-ih, delom i zbog tumačenja datog zakona od strane nadležnog federalnog sudskog organa. Zakon je bio jasan da

[11] Dr. Erić D. „Finansijska tržišta i instrumenti“, Čigoja, Beograd, 2003., str. 179
[12] Dr. Đukić Đ. “Centralna banka i finansijski sistem ”, Letopapir, Čačak, 2006., str. 17

Odbor federalne rezerve treba da postane glavni akter u vezi stvaranja i upravljanja nacionalnim rezervama zlata.

Amandmani na Zakon o federalnoj rezervi, usvojeni 1935., omogućili su osnivanje prave centralne banke, odnosno centralno - bankarskog sistema, koga karakteriše rastuća centralizacija monetarne vlasti na federalnom nivou. Proces centralizacije monetarne vlasti unutar FED-a, trajao je paralelno kroz: a) oduzimanje moći distriktu New York, kao najjačem finansijskom centru, i b) uvođenje operacija na otvorenom tržištu, kao glavnog instrumenta monetarne politike, koji po svojoj prirodi zahteva upravljanje iz jednog centra. U kontekstu rastuće centralizacije moći u sistemu, federalne rezervne banke imaju presudnu ulogu u:

1. održavanju efikasnog platnog prometa zemlje (kroz obavljanje operacija kliringa čekova), odnosno omogućavajući transaktorima da brzo i efikasno vrše plaćanje jedan prema drugom unutar svakog distrikta i među distriktima;
2. pružanju korisnih informacija iz različitih privrednih oblasti, vladama federalnih jedinica za donošenje odluka, kao i povratnih informacija Odboru guvernera FED-a u vezi tekućih privrednih kretanja u njihovim regijama, i
3. obavljaju funkciju glavnog državnog fiskalnog agenta.[13]

1.3.2.2. INSTITUCIONALNA NEZAVISNOST FED-A

Zakon koji je precizirao način na koji se donose odluke o monetarnoj politici, proces imenovanja upravljačkih tela i funkcionera i budžetska autonomija FED-a tri su bitna faktora koji obezbeđuju nezavisnost FED-a prema Kongresu i izvršnoj vlasti. Kongres je formalno onemogućio uticaj izvršne vlasti - oličene u predsedniku SAD - na odluke i aktivnosti FED-a time što, predsednik od momenta kada je imenovao članove Odbora guvernera i predsednika i potpredsednika Odbora guvernera, nema nikakve ingerencije u sferi kreiranja i sprovođenja monetarne politike i ostalih aktivnosti FED-a. Na bazi zakonske regulative FED može u potpunosti da ignoriše želje predsednika SAD. U sferi formiranja i sprovođenja monetarne politike FED je nezavisan i od Trezora. Da bi

[13] Dr. Đukić Đ. "Centralna banka i finansijski sistem", Letopapir, Čačak, 2006., str. 23

finansirao budžetski deficit, Trezor mora da emituje dodatni nemonetrani dug, odnosno državne hartije od vrednosti, što ne utiče na kvantum rezervi depozitnih institucija. Uz male izuzetke, zakon isključuje mogućnost da FED odobrava direktne pozajmice Trezoru. Kongres je institucionalizovao nezavisnost FED-a i u postupku utvrđivanja njihovog budžeta. Budžet FED-a za narednu godinu ne razmatra niti odobrava Kongres. Odbor guvernera ima zakonsku obavezu da podnese samo godišnji izveštaj Kongresu, specifirajući izdatke FED-a iz prethodne godine, ali ne i obavezu da informiše o planiranim rashodima za narednu godinu. Time je isključeno korišćenje obima i strukture budžetskih rashoda FED-a od strane Kongresa kao potencijalnog sredstva za usmeravanje monetarne politike.

Imajući u vidu ulogu u međunarodnim finansijskim odnosima FED bi se mogao označiti centrom svetskog kreditnog sistema. Guverner predsedava odborom od 7 guvernera. Mandat guvernera i zamenika, koje postavlja predsednik traje 4 godine, a članova 14 godina. Najvažnije odluke donosi Komitet za operacije na otvorenom tržištu, jer operacije na otvorenom tržištu imaju preovlađujući značaj kao instrument monetarnog regulisanja. FED ima deklarativno veliki stepen autonomije, ali u novije vreme sve važnije odluke su obeležene političkim pečatom. Kapital FED je formiran od kapitala banaka članica. U okviru bankarskog sistema SAD funkcionišu: komercijalne banke, udružene štedne benke, efektne banke, trust banke, EXIM banka.

Za američki sistem karakterističan je višestruki mehanizam kontrole i nadzora nad poslovanjem banaka. Prvo, državni organi rade prema uputstvima i kontrolom Ministarstva finansija. Drugo, nacionalne komercijalne banke su pod nadzorom FED-a. Treće, državne komercijalne banke koje su članice FED-a su pod kontrolom Federalne korporacije za osiguranje depozita. Četvrto, banke koje nisu članice FED-a su pod kontrolom bankarskog odeljenja države i FDIC-a.

1.3.3. SUPRANACIONALNA CENTRALNA BANKA

Organizuje se u slučaju postojanja monetarne unije više zemalja, koja predstavlja visok stepen ekonomske integrisanosti područja. Na ovaj način države se odriču svog

monetarnog suvereniteta, imaju jedinstvenu valutu, usklađuju kreditno-monetarnu i deviznu politiku, formiraju zajedničke devizne rezerve i centralnu banku.

Po pravilu, ovakva banka ima ogranke u zemljama članicama unije. Primer je Evropska monetarna unija i njena jedinstvena centralna banka i jedinstvena valuta - evro.

1.3.3.1. EVROPSKA CENTRALNA BANKA I EVROPSKI SISTEM CENTRALNIH BANAKA

Evropski sistem centralnih banaka čine Evropska centralna banka (European Central Bank- ECB) i centralne banke država članica.

Kada se govori o glavnoj centralnoj banci u okviru Evropske Unije misli se na Evropsku centralnu banku koja, kao i većina centralnih banaka, predstavlja „banku banaka“ zemljama članica Evropske unije.[14] ECB sa sedištem u Frankfurtu u Nemačkoj, počela je da funkcioniše juna 1998. godine, sa osnovnim ciljem da održava cenovnu stabilnost, a time i da podrži opštu ekonomsku politiku EU. ECB odlučuje o načinu predstavljanja Evropskog sistema centralnih banaka u oblasti međunarodne saradnje. U međunarodnim monetarnim institucijama učestvuje ECB i uz njenu saglasnost nacionalne centralne banke. ECB je pravno lice i u svakoj državi članici ima najšira pravna ovlašćenja koja nacionalno pravo priznaje pravnim licima. Početni kapital ECB je bio 5 mlrd EUR koji su uplatile članice ESCB. Formula za utvrđivanje učešća u osnivačkom kapitalu bila je zasnovana na učešću u GDP (Gross domestic product/ društveni bruto proizvod) i stanovništvu EU. Svaka zemlja članica takođe učestvuje u formiranju deviznih rezervi ECB do ukupnog iznosa od 50 mlrd EUR. Teorijski i praktično nezavisnost ECB počiva na institucionalnim okvirima jedinstvene monetarne politike EMU. Finansijski aranžmani ECB se obavljaju odvojeno od aranžmana EU. ECB ima sopstveni budžet koji se popunjava od strane centralnih nacionalnih banaka. Organi odlučivanja ECB upravljaju Evropskim sistemom centralnih banaka, njih sačinjavaju:

Savet guvernera ECB - koji se sastoji od 6 članova Izvršnog odbora i 12 guvernera nacionalnih centralnih banaka, članova EMU. Glasačka snaga pojedinačnih guvernera odražava upisani kapital u ECB. Savet guvernera određuje smernice i donosi

[14] Barać S., StakićB. „Međunarodne finansije“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2008., str. 86

potrebne odluke u izvršavanju zadataka ECB. On utvrđuje monetarnu politiku EU, po potrebi srednjoročne monetarne ciljeve, ključne kamatne stope i rezerve. Savet se sastaje obično dva puta mesečno u sedištu ECB.

Izvršni odbor ECB - sačinjavaju: predsednik, podpredsednik i četiri člana, koje imenuju vlade država članica. On je odgovoran za tekuće poslovanje ECB, sprovodi monetarnu politiku u skladu sa smernicama i odlukama guvernera i daje potrebna uputstva centralnim bankama. Članovi Izvršnog odbora se biraju na pet godina i ne mogu ponovo biti birani na ovu funkciju. Oni ne mogu biti smenjeni tokom mandata osim u slučaju nekompetentnosti ili ozbiljne zloupotrebe.

Generalni savet - sačinjavaju predsednik ECB, potpredsednik ECB i guverneri 25 zemalja članica EU. Generalni savet ima i savetodavnu ulogu u odnosu na ECB, prikuplja statističke informacije, priprema godišnje izveštaje, priprema standarde i regulative za računovodstveno izveštavanje centralnih banaka, priprema određivanje odnosa kurseva.

Evropski sistem centralnih banaka prema mastrihtskom ugovoru je stub monetarne vlasti Evropske unije sa osnovnim zadacima:

1. definisanje i realizacija monetarne politike EU,
2. rukovođenje deviznim poslovima,
3. držanje i upravljanje deviznim rezervama zemalja članica,
4. omogućavanje efikasnog funkcionisanja platnog prometa,
5. sprovođenje nadzora nad kreditnim institucijama i stabilnosti finansijskog sistema.

Evropski sistem centralnih banaka, odnosno ECB i nacionalne centralne banke, su nezavisni u izvršavanju svojih zadataka i ovlašćenja. Oni ne mogu tražiti niti prihvatati instrukcije organa i tela EU, od vlada država članica ili druge organizacije. Njihova nezavisnost počiva na okvirima jedinstvene monetarne politike EMU. Finansijski aranžmani se obavljaju odvojeno od aranžmana EU.

U cilju ostvarivanja monetarne politike, ECB i nacionalne centralne banke mogu da:

a) intervenišu na finansijskom tržištu direktnom kupovinom i prodajom, ili u skladu sa sporazumom o naknadnom otkupu odobravanjem i uzimanjem na zajam potraživanja i utužnih instrumenata,

b) obavljaju kreditne operacije sa kreditnim institucijama i drugim učesnicima na tržištu, uz odgovarajuća sredstva za obezbeđenje.

1.4. FUNKCIJE CENTRALNE BANKE

Definisanje centralne banke, odnosno isticanje njenih razlika u odnosu na poslovno bankarstvo, glasi:

„Posao centralne banke, kao različit od posla komercijalne banke, je da kontroliše komercijalne banke na takav način da promoviše generalnu politiku države. U ovom implicitno postoje tri fundamentalne tačke: prvo, centralna banka ne egzistira da maksimizira profit za njene vlasnike, kao što to čini komercijalna banka; drugo, ona mora da raspolaže određenim sredstvima za kontrolisanje komercijalnih banaka; i treće, ona je podređena državi".[15] Funkcije centralne banke se određuju striktno zakonskom regulativom, posebnim zakonom o centralnoj banci, jer se pridaje veliki značaj efikasnom i racionalnom funkcionisanju ove finansijske institucije. Centralne banake u razvijenim tržišnim privredama danas predstavljaju državne ili kvazi - državne institucije, koje su preokupirane postizanjem određenih ciljeva, za čitavu privredu, kao što je održavanje likvidnosti makrosistema, sprečavanje masovnog bankrotstva banaka, visoke stope nezaposlenosti, a ne maksimiziranje profita. Treba imati u vidu da ona nije profitna institucija iako raspolaže sopstvenim izvorima prihoda, već je njena osnovna funkcija uspostavljanje i održavanje monetarne i privredne stabilnosti nacionalne privrede. Osnovne funkcije centralne banke su:

- Emisiona funkcija
- Funkcija monetarnog regulisanja
- Uloga bankara države
- Regulisanje likvidnosti bankarskog i privrednog sistema
- Kontrolna funkcija
- Spoljno - ekonomska funkcija

[15] Dr Đukić Đ.,"Centralna banka i finansijski sistem", Litopapir, Čačak, 2006., str.9.

- Organizovanje funkcije platnog prometa u zemlji[16]

1.4.1. EMISIONA FUNKCIJA

Emisiona funkcija centralne banke podrazumeva emisiju novca (papirnog i kovanog) preko specijalizovanih institucija ili organa (Zavod za štampanje novčanica). Pristup emisiji novca znači da na osnovu monetarne politike treba odrediti objektivnu meru likvidnosti bankarskih i poslovnih subjekata u odvijanju finansijskih transakcija. Ona emituje primarni novac tako što odobrava kredite poslovnim bankama, ili od njih kupuje nedospela potraživanja. Primarnom emisijom, banke pomoću odgovarajućih instrumenata monetarnog regulisanja, brže dolaze do neophodnog novca za tzv. sekundarnu emisiju. Sa druge strane, novac u savremenim uslovima ima ulogu potraživanja nebankarskih subjekata od bankarskog sistema, tako da ulogu u tom mehanizmu imaju kako centralna banka posredstvom primarne emisije, tako i poslovne banke obavljajući sekundarnu emisiju. Ipak, centralna banka u tome ima odlučujuću ulogu obzirom da emituje primarni novac koji služi kao osnova za sekundarnu emisiju poslovnih banaka. Na taj način ona održava potrebnu količinu novca u opticaju i reguliše visinu kamatnih stopa na finansijskom tržištu. Takođe, donosi odluku o puštanju u opticaj i povlačenju novčanica i kovanog novca, utvrđuje apoene i njihova obeležja.

1.4.2. FUNKCIJA MONETARNOG REGULISANJA

Monetarna politika je politika koju vodi centralna banka, s namerom da utiče na monetarne i realne agregate, kamatne stope i devizni kurs, a sve u cilju postizanja krajnjih ciljeva makroekonomske politike (stabilnost cijena, ekonomski rast, puna zaposlenost i uravnotežen platni bilans), pri čemu se akcenat stavlja na stabilnost cena. Osnovnu listu privrednih ciljeva i namera čine:

- efikasnost, što znači maksimiziranje proizvoda svakog resursa,

[16] Prof. dr. Hadžić M., „Bankarstvo“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2007., str.113

- privredna sloboda kao pravo privrednog subjekta da učestvuje u privrednom životu uz minimalna ograničenja od monetarnih i drugih vlasti,
- pravednost u raspodeli dohotka,
- zaštita okruženja ili takvo korišćenje resursa koje neće ugroziti buduće generacije,
- privredni rast što znači visko stopa rasta kroz ekspanziju proizvodnih kapaciteta,
- puna zaposlenost, odnosno niska stopa nezaposlenosti za neke zemlje je to 3% ili manje,
- stabilnost cena (održavanje nivoa inflacije na stabilno niskom nivou uravnoteženi platni bilans).

Zavisno od načina delovanja istrumenti monetarnog regulisanja mogu se podeliti u dve grupe:

1) direktne instrumente, koji omogućavaju neposredno postizanje ciljeva tj. dovođenje monetarnih i kreditnih agregata na željeni nivo. Najčešće korišćeni istrumenti iz ove grupe su regulisanje kamatnih stopa i kreditni limit,
2) indirektni istrumenti deluju kroz odnos između novčane mase i primarnog novca.

1.4.3. ULOGA BANKARA DRŽAVE

Ova funkcija se odnosi na usluge koje centralna banka pruža državi, čime ona deluje kao bankar države. Dakle, funkcija bankara države obuhvata sledeće usluge koje centralna banka pruža državi:

o Deponovanje sredstava koja pripadaju državi i pozajmljivanje novčanih sredstava državi;

o Služi kao fiskalni posrednik (agent) i jemac države;

o Pruža izvršnoj vlasti stručna mišljanja o monetarnim i finansijskim poslovima;

o Vrši plaćanja sa računa koji država kod nje poseduje, na osnovu naloga same države.

Između centralne banke i države, odnosno vlade postoji tesna veza. U toj funkciji se centralna banka pojavljuje kao blagajnik, konsultant i kreditor države. U centralnim

bankama najvećeg broja država otvoreni su računi vlade i njenih ministarstava, preko kojih se vrši priliv budžetskih prihoda i izmirenje rashoda budžeta.[17] Kada je reč o odnosu države i centralne banke u pogledu korišćenja kredita, situacija u zemljama sa razvijenom tržišnom privredom se bitno razlikuje. U nekim od tih zemalja je dozvoljeno da država koristi kratkoročne pozajmice kod centralne banke u toku fiskalne godine, ali samo u granicama utvrđenim zakonom o centralnoj banci. Najbolji primer za to je Nemačka. U nekim zemljama Trezoru je izričito zabranjeno da se direktno zadužuje kod centralne banke, što je slučaj sa SAD. Trezor preko centralne banke može da ponudi samo državne hartije od vrednosti.

1.4.4. REGULISANJE LIKVIDNOSTI BANKARSKOG I PRIVREDNOG SISTEMA

Sa šireg makroekonomskog aspekta likvidnost se javlja kao osnovni faktor poslovanja ekonomskih subjekata, pa otuda solventnost i likvidnost postaju osnovna obeležja ekonomskog sistema u kojem deluju ekonomske zakonitosti. Likvidnost bankarskog sistema se javlja kao osnovna determinanta normalne cirkulacije finansijskih sredstava kao sastavnog dela privrednih tokova i kao osnovni preduslov uspešnosti banaka na poslovima pribavljanja i upotrebe novčanih sredstava. Naime, radi se o obezbeđivanju likvidnosti makroekonomskog sistema u uslovima rastuće privrede, što se realizuje snabdevanjem poslovnih banaka potrebnim kvantumima novca i kredita preko kreditiranja poslovnih banaka. Time centralne banke sprečavaju masovno bankrotstvo banaka, zbog čega se i javljaju kao “zajmodavci u krajnjoj instanci” (“poslednje utočište”). Ovo sa druge strane znači da su centralne banke sposobne i spremne da odobre zajmove bankama u vreme krize, kada druge banke ne mogu, ili nisu spremne da to učine. Uloga kreditora krajnje instance centralne banke dovodi se u vezu sa sprečavanjem ili ublažavanjem finansijskih kriza. Ipak, važno je naglasiti da u okviru ove funkcije centralna banka pokriva samo trenutni deficit poslovnih banaka, ali da pritom CB nije

[17] Barać S., Stakić B., Hadžić M., Ivaniš M., "Poslovno bankarstvo" , Univerzitet Singidunum, Beograd, 2005., str. 29.

bezuslovni garant likvidnosti bankarskog sistema obzirom da ne garantuje likvidnost svake poslovne banke.

1.4.5. KONTROLNA FUNKCIJA

Ova funkcija se vrši putem praćenja, kontrole i korigovanja poslovne aktivnosti poslovnih banaka i drugih finansijskih, nebankarskih institucija. Akcenat se stavlja na to da centralna banka ide na očuvanje stabilnosti pojedinačnih banaka, obzirom da su one najznačajniji finansijski intermedijatori, tako da sve negativnosti u njihovom poslovanju imaju uticaja na najširu javnost. Razlog više za pojačani nadzor proizilazi iz moći poslovnih banaka da vrše ročnu transformaciju sredstava. Može se zaključiti da je pomenuti nadzor od strane centralne banke u funkciji stabilnosti, sigurnosti i efikasnosti bankarskog poslovanja, a u kontekstu optimizacije konfliktnih ciljeva poslovne politike banaka. Osim toga nadzor ima ulogu u obuzdavanju banaka sklonih agresivnoj kreditnoj politici, kao i pronalaženju načina za analitičku procenu rizika u bankarskom poslovanju. Nadzor nad poslovnim bankama centralna banka vrši neposredno ili zajedno sa drugim nadležnim organima (ministarstvo finasija, bankarskim komisijama, službama kontrole novčanog opticaja).[18]

U savremenim uslovima egzistiraju 3 modela strukture nadzora finansijskog sektora.[19] Prvi model se zasniva na principu specijalizacije regulatornog tela, čije kompetencije su razdvojene graničnim linijama bavljenja određenim operacijama unutar finansijskog sektora – bankarski sektor, sektor hartija od vrednosti i sektor osiguravajućih kompanija. Reč je o tzv. sektorskom pristupu. Ovaj model je zastupljen kod sledećih zemalja: Grčka, Španija, Francuska i Portugalija. U Grčkoj, Španiji, Portugaliji centralna banka je zadužena za nadzor nad bankama, a u slučaju Francuske – Bankarska komisija kao autonomna institucija koja je čvrsto povezana sa centralnom bankom čiji guverner predsedava radom te komisije. Počev od 2005. godine u Grčkoj, Španiji i Portugaliji nadzor banaka isključivo vrši centralna banka .

[18] Barać S., Stakić B., Hadžić M., Ivaniš M., "Praktikum za bankarstvo", Univerzitet Singidunum, Beograd, 2005., str. 13
[19] Dr. Đukić Đ.,"Centralna banka i finansijski sistem", Letopapir, Čačak, 2006., str. 316.

Drugi model se zasniva na potpunoj konsolidaciji odgovornosti u pogledu nadzora unutar finansijskog sektora u jedinstveno nadzorno telo (agenciju). U literaturi ovaj pristup se naziva „umbrella supervision approach“, odnosno „kišobran pristup nadzoru“. Ovaj model je relativno novijeg datuma i zastupljen je kod sledećih zemalja: Austrija, Belgija, Nemačka, Danska, Irska, Švedska i Velika Britanija. U Austriji centralna banka je intezivno uključena u nadzor banaka jer joj je od strane jedinstvenog nadzornog tela poverena on-site ispitivanje banaka, pre svega u pogledu kreditnog i tržišnog rizika, čime se pojačava uloga centralne banke u prudencijalnoj kontroli. Obradu izveštaja banaka vrši centralna banka, a pored toga mora biti konsultovana oko regulative koju usvaja jedinstveno nadzorno telo. Nasuprot tome, u Švedskoj i Velikoj Britaniji centralna banka je uključena u malo manjoj meri. Centralna banka Švedske je odgovorna, generalno za nadzor platnog sistema u funkciji unapređenja finansijske stabilnosti, a takođe vrši monitoring i ocenjuje rizik u bankarskom sektoru, usredsređujući se na velike bankarske grupe. U Velikoj Britaniji saradnja između trezora, centralne banke i jedinstvenog nadzornog tela, sankcionisana Memorandumom o razumevanju, u delu finansijske stabilnosti, je podstaknuta time što je predstavnik centralne banke član organa odlučivanja jedinstvenog nadzornog tela, i obrnuto. Irska je jedinstven slučaj, jer je jedinstveno telo za finansijski nadzor od 2003. godine sastavni, ali autonomni deo novog entiteta koji u svoj naziv uključuje centralnu banku i naziv tog nadzornog tela – Central Bank and Financial Services Autority of Ireland.

Treći model predstavlja neku vrstu kombinacije prethodna dva. U njemu se insistira na konsolidaciji odgovornosti u pogledu nadzora, prema ciljevima nadzora koji se žele postići unutar finansijskog sektora. Vršenje nadzora delegira se na dva tela. Jedno se fokusira na zaštitu stabilnosti finansijskih institucija, a drugo na potrebne radnje i poslove kojima se obezbeđuje transparentnost operacija. Bitno je istaći da bi ovaj model trebalo tretirati zajedno sa sektorskim pristupom, ukoliko je u konkretnoj zemlji prisutno postojanje posebnog tela za nadzor osiguravajućih kompanija. Ovaj model je zastupljen samo kod dve zemlje stare članice EU – Italije i Holandije.

Da bi se bolje shvatile prednosti i nedostaci dva bazična modelska pristupa nadzoru finansijskog sistema – sektorskog i integrisanog, u nastavku je dat pregled sistematizacije ključnih karakteristika:[20]

Sektorski pristup:

- Ograničeno polje delovanja u pogledu nadzora,
- jasno definisana ovlašćenja,
- bliži je vrsti finansijskog posla (spektru transakcija) koji podleže nadzoru,
- bolja znanja o vrsti finansijskog posla, viši stepen specijalizovanosti,
- veća prilagođenost razlikama u pogledu vrsta rizika i prirodi datog finansijskog posla,
- jasna usredsređenost na ciljeve regulative,
- podstiče konkurenciju među različitim entitetima nadležnim za nadzor pojedinih sektora finansijskog sistema.

Integrisani pristup:

- Dobijanje dozvole za rad finansijskih institucija na jednom mestu i (moguće) postojanje jedinstvenog dokumenta koji sadrži pravila njihovog rada,
- jednostavnost uspostavljanja saradnje između tela nadležnih za nadzor pojedinih sektora ali i postojanje jednog vodećeg tela ili jedinstvenog tima nadležnog za nadzor konglomerata,
- prilagođen je evoluciji finansijskog sektora prema kompleksnijim finansijskim proizvodima i finansijskim konglomeratima,
- objedinjuje ekspretize; ekonomija obima dolazi više do izražaja jer je moguće objediniti neke jedinice kao što su jedinice za izdavanje dozvola za rad i pružanje informatičke podrške,
- može da smanji arbitražu koja potiče od regulatornog okvira i da produkuje neutralnost u pogledu regulative,
- produkuje smanjenje naknada koje zaračunava regulatorno telo,
- omogućava veću transparentnost za generalnu publiku.

[20] Dr. Đukić Đ.,"Centralna banka i finansijski sistem", Letopapir, Čačak, 2006., str. 317

1.4.6. SPOLJNO-EKONOMSKA FUNKCIJA

Centralna banka reguliše plaćanja i kreditiranje prema inostranstvu i upravlja spoljnim dugovima i deviznim rezervama zemlje, a posebno vodi računa o deviznom kursu valute i njenoj stabilnosti. Centralna banka priprema i realizuje međunarodne ugovore i uspostavlja saradnju sa centralnim bankama drugih zemalja, kao i sa međunarodnim finansijskim organizacijama.

1.4.7. ORGANIZOVANJE FUNKCIJE PLATNOG PROMETA U ZEMLJI

Centralne banke igraju važnu ulogu i u unutrašnjem platnom prometu. U ranijem periodu ova funkcija se svodila na izdavanje novčanica i kovanog novca kojim se vršilo gotovinsko plaćanje. Međutim, u današnjim uslovima daleko najveći deo međusobnih plaćanja privrednih subjekata kao i plaćanja sektora stanovništva vrši se bezgotovinski. Sa napredovanjem bezgotovinskog načina plaćanja centralna banka je dobila značajno mesto organizatora platnog prometa. Obavezujući poslovne banke da svoje žiro račune drže kod centralnih banaka, ostvaruju se velike obračunske platne transakcije, čime se istovremeno ostvaruje osnov za ostvarivanje nadzora centralnih banaka nad radom ovih kreditno - depozitnih institucija.

2. NARODNA BANKA SRBIJE

2.1. OSNIVANJE NARODNE BANKE SRBIJE

Godine 1884. zaživela je institucija pod imenom Privilegovana narodna banka Kraljevine Srbije.[21] Banka je organizovana po ugledu na Belgijsku narodnu banku, koja je u to vreme važila kao obrazac savremenog organizovanja bankarske institucije. Formirani su Zbor akcionara, Glavni odbor, Upravni odbor, Nadzorni odbor i Eskontni odbor i ustanovljene funkcije guvernera (prvi guverner je bio Aleksa Spasić, do tada ministar bez portfelja) i viceguvernera.

Nakon Prvog svetskog rata i ujedinjenja dela Južnih Slovena, Privilegovana narodna banka Kraljevine Srbije prerasla je, po zakonu od 26. janura 1920. godine, u Narodnu banku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i pod tim imenom preuzela poslove na celoj teriroriji Kraljevine. Iako osnovana kao privilegovana privatna akcionarska ustanova, poslovanje Banke se odvijalo pod stalnom kontrolom države.

Do 1920. godine, kada je njena teritorijalna nadležnost proširena, zakonodavac je Banku posmatrao samo kao kreditnu ustanovu, a od 1931. godine poverena joj je kao prva funkcija - monetarna politika, a kao druga – kreditna politika. Prvi i najvažniji zadatak Banke, koja u skladu s promenom imena države od 1929. deluje pod nazivom Narodna banka Kraljevine Jugoslavije, postaje staranje o novcu i održavanje njegove stabilnosti.

Za vreme Drugog svetskog rata (od aprila 1941. do oktobra 1944.) obavljala je poslove iz svog predstavništva u Londonu. U septembru 1946. godine Banka je nacionalizovana i od tada je obavljala svoje funkcije pod imenom Narodna banka Jugoslavije.

Zakonom za sprovođenje Ustavne povelje državne zajednice Srbija i Crna Gora, koji je stupio na snagu 4. februara 2003. godine, Narodna banka Jugoslavije nastavlja da radi kao organ države Srbije. Zakonom o Narodnoj banci Srbije, koji je stupio na snagu 19.

[21] http://www.nbs.rs/export/internet/cirilica/10/10_8/index.html

jula 2003. godine, utvrđeni su položaj, organizacija, ovlašćenja i funkcije Narodne banke Srbije.[22]

Uloga Narodne banke Srbije određena je Ustavom Srbije i Zakonom o Narodnoj banci Srbije koji je usvojen 2003. godine ("Službeni glasnik RS", br. 72/2003). Prema članu 2. Zakona o Narodnoj banci Srbije, Narodna banka Srbije je centralna banka Republike Srbije. Osnovni cilj Narodne banke Srbije je postizanje cenovne stabilnosti. Pored toga, ona za cilj ima i očuvanje finansijske stabilnosti.

Osnovne funkcije Narodne banke Srbije su da utvrđuje i sprovodi monetarnu politiku, vodi politiku kursa dinara, čuva devizne rezerve i upravlja njima, izdaje novčanice i kovani novac i stara se o funkcionisanju platnog prometa i finansijskog sistema.

Zakonom o dopuni Zakona o Narodnoj banci Srije ("Službeni glasnik RS", br. 55/2004) Narodnoj banci Srbije su proširene nadležnosti na nadzor nad obavljanjem delatnosti osiguranja (davanje dozvola za obavljanje poslova osiguranja, reosiguranja i posredovanja). Na osnovu utvrđenih ciljeva ekonomske politike i ključnih makroekonomskih indikatora koje usvaja Narodna skupština, Narodna banka Srbije samostalno utvrđuje projekcije rasta monetarnih i kreditnih agregata i donosi mere monetarne i kreditne politike, koje će biti preduzete radi ostvarivanja utvrđenih ciljeva. Guverner Narodne banke Srbije prisustvuje sednicama Vlade na kojima se razmatraju pitanja u vezi sa Narodnom bankom Srbije. Narodna banka Srbije daje mišljenje o određenim aktima koji se tiču budžeta, ekonomske i fiskalne politike, kao i nacrta zakona i drugih propisa koja se tiču Narodne banke Srbije. NBS, uz saglasnost Vlade, određuje režim kursa dinara, s tim što samostalno vodi politiku kursa dinara.

Nepokretnosti i druga sredstva koja NBS koristi u svojini su Republike Srbije. Za obaveze Narodne banke Srbije jemči Republika Srbija. Narodna banka Srbije ima statut koji potvrđuje Narodna skupština Republike Srbije.

[22] http://www.nbs.rs/export/internet/cirilica/10/10_8/index.html

2.2. ORGANI NARODNE BANKE SRBIJE

Narodna banka Srbije je pravno lice sa sedištem u Beogradu. Ona može obrazovati filijale koje nemaju status pravnog lica, a njihova unutrašnja organizacija, delokrug i dužnosti određeni su Statutom Narodne banke Srbije. NBS u svom sastavu ima specijalizovanu organizaciju, Zavod za izradu novčanica i kovanog novca- Topčider, čije se obaveze i odgovornosti određuju Zakonom o Narodnoj banci Srbije i Statutom Narodne banke Srbije.

Organi Narodne banke Srbije su:

1) Monetarni odbor Narodne banke Srbije;
2) Guverner Narodne banke Srbije i
3) Savet Narodne banke Srbije.[23]

Monetarni odbor čine guverner i viceguverneri. On utvrđuje monetarnu politiku, a posebno utvrđuje:

- uslove i način izdavanja kratkoročnih hartija od vrednosti;
- uslove i način pod kojima Narodna banka Srbije sprovodi operacije na otvorenom tržištu i obavlja diskontne poslove;
- politiku odobravanja kratkoročnih kredita;
- politiku kursa dinara i, uz saglasnost Vlade, režim kursa dinara;
- način upravljanja deviznim rezervama;
- eskontnu stopu i druge kamatne stope Narodne banke Srbije;
- osnovice za obračunavanje obavezne rezerve, stope obavezne rezerve, kao i način, uslove i rokove izdvajanja i korišćenja sredstava obavezne rezerve banaka kod Narodne banke Srbije;
- mere za održavanje likvidnosti banaka i drugih finansijskih organizacija.[24]

[23] Član 12. Zakona o NBS
[24] Član 14. Zakona o NBS

Način sazivanja i održavanja sednica Monetarnog odbora bliže se uređuje Statutom Narodne banke Srbije. Sednice Monetarnog odbora održavaju se po potrebi, a najmanje jednom u 15 dana, i ako je prisutno najmanje dve trećine članova.

Monetarni odbor donosi odluke većinom glasova prisutnih članova, a u slučaju izjednačenog broja glasova, odlučuje glas guvernera. Sednicama Monetarnog odbora predsedava guverner, a prisustvuje ministar nadležan za poslove finansija, bez prava glasa.

Za guvernera može biti birano lice koje ispunjava opšte uslove za rad u državnim organima, ima visoku stručnu spremu, odgovarajuće radno iskustvo u oblastima ekonomije, finansija i bankarstva i koje se istaklo kao stručnjak ili naučni radnik u tim oblastima. Guvernera bira Narodna skupština na predlog odbora Narodne skupštine nadležnog za finansije, na pet godina, s pravom ponovnog izbora.

Guverner je nadležan i odgovoran za ostvarivanje ciljeva Narodne banke Srbije, a posebno za:

1) sprovođenje odluka Monetarnog odbora i Saveta;
2) organizaciju i poslovanje Narodne banke Srbije;
3) pripremanje akata iz nadležnosti Narodne banke Srbije;
4) donošenje akata iz nadležnosti Narodne banke Srbije koji zakonom nisu stavljeni u nadležnost Monetarnog odbora ili Saveta;
5) obavljanje drugih poslova utvrđenih Zakonom o NBS i dr. zakonima.[25]

Narodna banka Srbije ima tri do pet viceguvernera, koje na predlog guvernera, bira Savet, takođe na period od pet godina. Za viceguvernera može biti birano lice koje ispunjava uslove koji su propisani za izbor guvernera. Guverner i viceguverneri su stalno zaposleni u Narodnoj banci Srbije.

Savet Narodne banke Srbije ima predsednika i četiri člana koje bira Narodna skupština na period od pet godina, s pravom ponovnog izbora. Za člana Saveta može biti birano lice koje ispunjava uslove iz člana 16. stav 2. Zakona o NBS.

[25] Član 17. Zakona o NBS

Savet, na predlog guvernera:

1. usvaja finansijski plan Narodne banke Srbije;
2. usvaja godišnji račun Narodne banke Srbije;
3. utvrđuje jedinstvenu tarifu po kojoj Narodna banke Srbije naplaćuje naknadu za izvršene usluge;
4. utvrđuje visinu zarada guvernera i viceguvernera Narodne banke Srbije;
5. utvrđuje listu radnih mesta sa posebnim ovlašćenjima i kriterijume određivanja visine zarada zaposlenih sa posebnim ovlašćenjima Narodne banke Srbije;
6. vrši izbor ovlašćenog revizora.[26]

Savet po potrebi, a najmanje jednom godišnje, Narodnoj skupštini podnosi izveštaj o svom radu. Članovi Saveta nisu zaposleni u Narodnoj banci Srbije, ali im Narodna banka Srbije isplaćuje naknadu.

2.3. VRSTE POSLOVA NBS

Najznačajniji poslovi iz nadležnosti Narodne banke Srbije su:

- utvrđivanje monetarne politike, regulisanje količine novca u opticaju, poslovi za Republiku Srbiju (odnosi se na kratkoročne kredite radi premošćavanja vremenske neusklađenosti između priticanja prihoda i izvršavanja rashoda budžeta RS), regulisanje visine i načina održavanja minimalne likvidnosti banaka, utvrđivanje politike kursa dinara i utvrđivanje iznosa stalnih i tekućih obaveznih rezervi zemlje potrebnih za održavanje likvidnosti u međunarodnim plaćanjima, poslovi obavljanja platnog prometa u zemlji i sa inostranstvom, kao i poslovi izdavanja novčanica i kovanog novca;

- poslovi iz oblasti kontrolne funkcije Narodne banke Srbije. Narodna banka Srbije vrši kontrolu boniteta i zakonitosti poslovanja banaka i drugih finansijskih organizacija. Ona može banci koja nije postupila shodno merama monetarne politike da izda nalog da otkloni utvrđenu nepravilnost u poslovanju, uz istovremeno izricanje jedne ili više mera,

[26] Član 24. Zakona o NBS

u zavisnosti od težine utvrđene nepravilnosti u poslovanju. Narodna banka Srbije propisuje minimum sadržaja revizije za banke i druge finansijske organizacije. U slučaju da izveštaj o reviziji nije u skladu sa standardima revizije, Narodna banka Srbije može da zahteva dostavljanje u određenom roku i novog izveštaja koji će izraditi drugi ovlašćeni revizor.

2.3.1. OPERACIJE NA OTVORENOM TRŽIŠTU

Politika operacija na otvorenom tržištu (open market policy) sprovodi se putem kupovine ili prodaje vrednosnih papira (najčešće državnih obveznica) od strane centralne banke i to radi ostvarenja promene kreditnog potencijala banaka, koji implicira promene mase novca i kredita u privredi, što dalje vrši uticaj na investicije, cene, ličnu potrošnju... Osim ovih efekata kupoprodajom državnih hartija od vrednosti održava se njihov kurs na željenom nivou.

U slučaju postojanja inflatornog pritiska centralna banka sprovodi restriktivnu monetarnu politiku. Ona prodaje hartije od vrednosti na finansijskom tržištu, što dovodi do povlačenja novca kroz povlačenje depozita kod banaka. Povlačenje depozita utiče na smanjenje kreditnog potencijala banaka i redukcije obima kredita u privredi. Ova redukcija kredita izaziva smanjenje obima investicija i popuštanje inflatornog pritiska.

Kada u privredi postoje depresivne tendencije, centralna banka kupuje hartije od vrednosti radi povećanja mase novca i kredita i kreditnog potencijala banaka. Sve ovo treba da da uzlazni impuls privrednim investicijama i proizvodnji.

Operacije na otvorenom tržištu utiču, kao i promene diskontne stope, na kretanje tržišnih kamatnih stopa. Povećanje ponude novca kroz kupovinu vrednosnih papira dovodi do pada njegove cene, tj. do pada cene pozajmljivanja sredstava i obratno. Uticaj operacija na otvorenom tržištu na kreditni potencijal banke je direktan kroz promenu mase novca, dok se kod politike diskontne stope kreditni potencijal menja indirektno kao posledica promene cene po kojoj banke pribavljaju likvidna sredstva.

Osnovni uslov uspešnog sprovođenja operacija na otvorenom tržištu je postojanje dobro razvijenog tržišta hartija od vrednosti, naručito tržišta obveznica. Upravo je ovo razlog retke primene ovog mehanizma u zemljama u razvoju.

Iz navedenog se može stvoriti predstava o ozbiljnosti i značaju uloge centralne banke koja svojim akcijama teži da stvori povoljne i stabilne uslove poslovanja učesnika na finansijskom tržištu. Ona je ta koja mora da bude spremna da što brže reaguje na svaki impuls koji može inicirati nestabilnost, kako bi sprečila pojavu kriza i slomova koji celu ekonomiju vraćaju unazad.

Narodna banka Srbije, u skladu sa propisima kojima se reguliše sprovođenje operacija na otvorenom tržištu, obavlja sledeće vrste kupovine i prodaje hartija od vrednosti (transakcije):

1. trajne transakcije;
2. repo transakcije.

2.3.2. REGULISANJE OBAVEZNE REZERVE BANAKA

Obavezna rezerva predstavlja iznos sredstava koje su banke u obavezi da polože na poseban račun kod centralne banke. Stopa obavezne rezerve, po kojoj se određuje iznos deponovanih sredstava kod centralne banke, može biti jedinstvena ili diferencirana, a može se izračunavati i na ukupne depozite ili pak na deo depozita.

Promenama stopa obavezne rezerve utiče se na smanjanje ili proširenje kreditnog potencijala poslovnih banaka i povlačenje, odnosno kreiranje dopunske likvidnosti banaka. U tržišnim privredama stopa obavezne rezerve ima veći značaj kao instrument kreditnog regulisanja, a manji kao instrument regulisanja likvidnosti banaka.

Narodna banka Srbije obaveznu rezervu koristi kao pomoćni instrument samo kada su iscrpljeni efekti ostalih tržišnih mera monetarnog regulisanja. Odluku o visini stopa, kao i osnovici za obračun obavezne rezerve, donosi Monetarni odbor Narodne banke Srbije.

Obračun obavezne rezerve banke vrše jedanput mesečno, 17. u mesecu. Obračun obavezne rezerve se vrši primenom odgovarajuće stope na iznos prosečnog dnevnog

stanja dinarskih i deviznih sredstava koja čine osnovicu za obračun obavezne rezerve u prethodnom kalendarskom mesecu, pri čemu se uzimaju u obzir svi dani u tom mesecu.

2.3.3. STVARANJE I PONIŠTAVANJE NOVCA

U pravilu količina novca u opticaju treba uvek da raste, osim u slučajevima kada dolazi do značajnijeg ubrzanja novčanog opticaja ili delovanja drugih faktora. Samo izuzetno Narodna banka Srbije odobrava kredit za finansiranje budžetskog deficita i to u okviru kalendarske - fiskalne godine, iako je to do perioda tranzicije bilo pravilo, što je delovalo inflatorno. Tri su osnovna toka kreiranja novca (primarne emisije):

1. Kreditna aktivnost banaka - do ovoga dolazi odobravanjem kredita ili eskontovanjem menica;
2. Kupovina deviza ili transakcije deviznim sredstvima plaćanja - kada dolazi do kupovanja deviza od strane banke onda dolazi i do povećanja količine novca u opticaju i obratno, kada banka prodaje devize dolazi do povlačenja dinara;
3. Promena nemonetarnih depozita banke - prelivanje unutar pojedinih kategorija depozita takođe može dovesti do novčane emisije.

2.3.4. DISKONTNI POSLOVI

Narodna banka može kupovati od banaka HOV, a kupljene hartije od vrednosti može prodavati i pre isteka roka dospeća.

2.3.5. KREDITI NBS POSLOVNIM BANKAMA

Narodna banka Srbije može odobravati bankama kratkoročno zaduživanje do 1 godine uz zalogu portfelja HOV. Ona uređuje vrstu i kvalitet hartija od vrednosti na osnovu kojih odobrava kredite, kao i uslove i način odobravanja tih kredita.

Najčešće Narodna banka participira u visini od 30-70% sredstava primarne emisije na ime već odobrenih kredita poslovim bankama za posebne namene. Reč je o refinansiranju za kredite namenjene izvozu, kreditiranju proizvodnje zaliha osnovnih poljoprivrednih proizvoda, prodaja opreme i brodova na kredit.

2.3.6. DISKONTNA POLITIKA

Diskontna politika je skup mera kojima centralna banka utiče na promenu količine novca u opticaju, tražnju za kreditima, troškova kredita, kreditnog potencijala banaka. Ove mere obuhvataju promenu diskontne (eskontne) stope, uslove reeskonta, vrstu poslovnih aktivnosti koje se reeskontuju, rokove reeskonta... Diskontna (eskontna) stopa je kamatna stopa po kojoj centralna banka odobrava kredite poslovnim bankama. To je u suštini zvanična cena novca koja dalje utiče na formiranje tržišne kamatne stope. U situaciji kada visina kredita i novca dostignu nivo koji ugrožava privrednu stabilnost i kada se javi inflacioni pritisak centralna banka povećava diskontnu stopu. Ova mera dovodi do rasta tržišne kamatne stope i do redukcije nivoa tražnje za kreditima i dalje do smanjenja rezervi i likvidnih sredstava banaka, što ima za posledicu smanjenje primarnog novca i opadanje inflacionog pristiska. Logično je da u uslovima kada rastu troškovi pozajmljivanja sredstava dolazi do redukcije investicija, jer dolazi do odlaganja investicionih projekata koji su postali neprofitabilni pri novoj, višoj ceni kapitala. U uslovima recesije i pada privredne aktivnosti centralna banka snižava eskontnu stopu kako bi putem smanjenja cene kapitala podstakla proces oživljavanja privredne aktivnosti kroz rast investicija, potrošnje i zaposlenosti.

Iz navedenog se može izvesti zaključak da postoje čvrste kauzalne veze u kretanju diskontne i kamatne stope. Pored toga kretanje kamatne stope je barometar konjukturnih kretanja, kao i pokazatelj pravca monetarne politike koju vodi centralna banka: povećanje eskontne stope - preorijentacija sa ekspanzivne ka restriktivnoj, smanjenje diskontne stope - preorijentacija sa restriktivne ka ekspanzivnoj monetarnoj politici.

3. KONTROLNA FUNKCIJA NARODNE BANKE SRBIJE

3.1. POJAM KONTROLNE FUNKCIJE NBS

Nakon prestanka postojanja SR Jugoslavije, u Srbiji je preuzet sa bivšeg saveznog nivoa model regulisanja i nadzora finansijskog sektora od strane tri entiteta. Nadzor poslovnog bankarstva vršila je NBS, tržišta hartija od vrednosti - Komisija za hartije od vrednosti, a osiguravajućih društava - Ministarstvo finansija Republike Srbije. Prema usvojenom Zakonu o Narodnoj banci Srbije iz jula 2003. godine, NBS vrši nadzor nad poslovanjem banaka, obavljanjem delatnosti osiguranja, društvima za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima. U svojoj organizacionoj strukturi NBS ima i centar za zaštitu korisnika finansijskih usluga i kontrolu tržišta nad obavljanjem tih usluga. Novi Zakon o bankama stupio je na snagu 10. decembra 2005. godine, a u celosti se primenjuje od 1. oktobra 2006. godine. Pojedine odredbe primenjuju se počev od 1. jula 2006. godine (odredbe koje se odnose na osnivanje banke, kao i kontrolnu funkciju Narodne banke Srbije u vezi sa sticanjem vlasništva u banci), odnosno od 31.12.2006. godine (odredbe koje se odnose na kontrolu bankarske grupe na konsolidovanoj osnovi). Zakon je nastao kao rezultat detaljne analize Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke o stanju finansijskog sektora u Srbiji (FSAP – Financial Sector Assessment Program). Ono što predstavlja polazište ovog rada jeste upravo kontrola poslovanja banaka od strane Narodne banke Srbije.

Narodna banka Srbije izdaje i oduzima dozvole za rad, vrši kontrolu boniteta i zakonitosti poslovanja banaka i drugih finansijskih organizacija i preduzima druge mere u skladu sa zakonom kojim se uređuje poslovanje banaka i drugih finansijskih organizacija. NBS donosi propise kojima se utvrđuju standardi opreznog bankarskog poslovanja.[27] Pri vršenju kontrole Narodna banka Srbije ima pravo uvida u poslovne knjige i drugu dokumentaciju banaka i drugih finansijskih organizacija, kao i pravnih lica koja su sa bankom, odnosno drugom finansijskom organizacijom koja je predmet kontrole povezana imovinskim, upravljačkim ili poslovnim odnosima. NBS propisuje

[27] Zakon o NBS (IV. Kontrolna funkcija NBS, „Službeni glasnik RS“, br. 72/2003), član 63.

bliže uslove i način vršenja kontrolne funkcije, u skladu s ovim i drugim zakonom.[28] Narodna banka Srbije sarađuje sa stranim institucijama nadležnim za kontrolu poslovanja banaka i domaćim organima i institucijama nadležnim za nadzor u oblasti finansijskog poslovanja, u cilju unapređenja kontrolne funkcije Narodne banke Srbije. Narodna banka Srbije može da razmenjuje podatke pribavljene u obavljanju kontrolne funkcije sa stranim i domaćim organima i institucijama iz stava 1. ovog člana.[29]

3.2. UČEŠĆE U BANCI

Bez saglasnosti NBS ne može se steći direktno ili indirektno vlasništvo u banci ili pravo glasa u upravljanju bankom veće od 5%, za razliku od dosadašnjeg bankarskog režima kada je ova saglasnost bila neophodna za učešće preko 15% i to samo za direktno vlasništvo.

Zakonom je uveden raspon za učešća u glasačkim pravima ili kapitalu u banci za koje je potrebno uvek pribaviti posebnu saglasnost NBS (5%, -20%, 20%, -33%, 33% - 50% i preko 50%).

U slučaju kada je sticalac strano lice iz finansijskog sektora, postavljeni su i dodatni uslovi koji se odnose na mogućnost sprovođenja kontrole na konsolidovanoj osnovi prema tom licu. Pod jednim sticaocem vlasništva u banci porazumevaju se sva lica između kojih postoje veze utvrđene Zakonom.

Lice koje je steklo akcije, nezavisno od svoje volje (nasleđe, pravno sledbeništvo i dr.) dužno je da NBS u propisanom roku od 30 dana podnese zahtev za davanje saglasnosti ili da stečene akcije otuđi.

U slučaju da je na nedozvoljen način, bez saglasnosti NBS stečeno učešće u banci, Narodna banka Srbije je ovlašćena da naloži prodaju akcija, zabrani posredno ili neposredno ostvarivanje glasačkog prava u banci kao i uticaj na upravljanje bankom ili na poslovnu politiku banke, a krajnja mera je poništenje vlasništva u banci.

Na ovaj način pojačan je nadzor nad vlasničkom strukturom banaka, čime se smanjuje mogućnost negativnog uticaja akcionara na poslovanje banaka. Jednom datu

[28] Zakon o NBS (IV. Kontrolna funkcija NBS, „Službeni glasnik RS“, br. 72/2003), član 64.
[29] Zakon o NBS (IV. Kontrolna funkcija NBS, „Službeni glasnik RS“, br. 72/2003), član 65.

saglasnost NBS može ukinuti. Lica koja su dobila saglasnost najmanje jednom godišnje dostavljaju podatke o ispunjenosti uslova za dobijanje saglasnosti.

3.3. KONTOLA BONITETA I ZAKONITOSTI POSLOVANJA BANAKA

Narodna banka Srbije izdaje i oduzima dozvole za rad, vrši kontrolu boniteta i zakonitosti poslovanja banaka i drugih finansijskih organizacija i preduzima druge mere u skladu sa Zakonom o bankama.[30]

Ako se utvrdi da je banka postupila suprotno propisima i merama monetarne politike i na način koji ugrožava njihov bonitet, NBS će izdati nalog banci da otkloni utvrđenu nepravilnost i, istovremeno primeniće odgovarajuće mere. NBS primeniće mere i prema bankama za koje se kontrolom utvrdi da su postupile suprotno propisima ili na način koji ugrožava njihov bonitet, iako su pre okončanja kontole otklonili utvrđenu nepravilnost. Kontrolom boniteta se utvrđuje naročito: adekvatnost poslovne politike banke; pridržavanje postupka za odobravanje kredita; da li banka utvrđuje bonitet zajmoprimaoca; da li su krediti obezbeđeni jemstvom; da li banka preduzima mere naplate dospelih kredita; način obavljanja unutrašnje kontrole rada banke; da li se prilikom odobravanja kredita pristupa izradi fizibiliti studija; da li banka vrši kontolu boniteta pravnih subjekata gde postoje osnivač ili akcionar; utvrđuje racionalnost organizacije banke.[31]

Centralna banka obavezuje banku da preventivno sprovode jednu ili više aktivnosti, i to da:

- svoje poslove uskladi sa propisima,
- poveća iznos osnivačkog kapitala, sredstava i posebne rezerve za obezbeđenje gubitka,
- obustavi davanja kredita u određenom vremenu,
- otpiše potraživanja kada se za to steknu uslovi,
- obustavi pripis kamata na aktivi određenog stepena naplativosti,

[30] Službeni glasnik RS br. 107/05

[31] Barać S., Stakić B., Hadžić M., Ivaniš M., "Poslovno bankarstvo" , Univerzitet Singidunum, Beograd, 2005., str.53

- otkloni i druge nepravilnosti preduzimanjem određenih aktivnosti.

Mere koje preduzima NBS prema bankama kod kojih su nađene nepravilnosti u poslovanju mogu biti:

- obustavljanja davanja kredita za likvidnost,
- zabrana kupovine i prodaje hartija od vrednosti,
- obustava plaćanja sa žiro-računa, osim za plaćanja po osnovu štednih uloga i tekućih računa građana,
- ograničenje obima plasmana,
- obustavljanje ili ograničenje plaćanja u inostranstvu, osim za plaćanja dospelim inostranim kreditima i konvencijskim obavezama,
- ograničenje zaduženja u inostranstvu.[32]

Banka koja podatke obrađuje ili poslovne knjige i drugu dokumentaciju vodi u elektronskom obliku, dužna je da ovlašćenim licima, na njihov zahtev, pruži neophodnu tehničku podršku u kontroli tih knjiga, odnosno te dokumentacije. Ona imenuje svog predstavnika koji će ovlašćenim licima pružiti svu neophodnu pomoć da nesmetano vrše kontrolu.

Data je mogućnost NBS da rešenjem o privremenoj meri banci zabrani preduzimanje radnji čiji je cilj otuđenje imovine predviđene u okviru korektivnih i prinudnih mera i naložiće joj da preduzme jednu ili više aktivnosti za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti.

3.4. REVIZORSKI IZVEŠTAJI

Obavljanje revizije finansijskih izveštaja za banke detaljnije je regulisano sledećim propisima:

1) Zakonom o računovodstvu i reviziji,
2) Zakonom o bankama, i
3) Odlukom o spoljnoj reviziji banaka.

[32] Đukić Đ., Bjelica V., Ristić Ž., "Bankarstvo", Ekonomski fakultet, Beograd, 2006.,str. 88.

Narodna banka Srbije utvrđuje i objavljuje listu spoljnih revizora koji mogu vršiti reviziju finansijskih izveštaja banke. Radi stavljanja na listu, preduzeće za reviziju Narodnoj banci podnosi zahtev uz dokumentaciju kojom dokazuje ispunjenost navedenih kriterijuma. Spoljni revizor koji je na listi ne može u istoj godini obavljati reviziju finansijskih izveštaja banke i pružati joj konsultantske usluge, niti može obavljati reviziju za poslovnu godinu u kojoj joj je pružao ove usluge. Taj spoljni revizor ne može obavljati ni reviziju finansijskih izveštaja banke za poslovnu godinu u kojoj je njegov zaposleni bio privremeno angažovan u toj banci, ili je u banci privremeno angažovan u vreme obavljanja revizije.

Izveštaj spoljnog revizora o obavljenoj reviziji godišnjih finansijskih izveštaja banke sačinjava se u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji, Međunarodnim standardima revizije i Odlukom o spoljnoj reviziji banaka. Izveštaj o reviziji sadrži: izveštaj i mišljenje spoljnog revizora, pismo o prezentaciji finansijskih izveštaja banke i analize i priloge. Spoljni revizor daje mišljenje o tome da li finansijski izveštaji koji su bili predmet revizije po svim materijalno značajnim pitanjima istinito i objektivno, u skladu s Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS) i Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja (MSFI), prikazuju finansijski položaj banke, njene rezultate poslovanja i novčane tokove. Uz izveštaj o reviziji, spoljni revizor daje i mišljenje o efikasnosti funkcionisanja unutrašnje revizije, sistemu upravljanja rizicima i sistemu unutrašnjih kontrola.

Banka je dužna da Narodnoj banci Srbije izveštaj o reviziji dostavi zajedno s pismom rukovodstvu banke najkasnije u roku od 120 dana posle završetka poslovne godine na koju se izveštaj o reviziji odnosi. Banka je takođe dužna da, najkasnije u roku od deset dana od dana dostavljanja izveštaja o reviziji, na svojoj Internet prezentaciji objavi kompletan izveštaj spoljnog revizora i da ga zadrži na toj prezentaciji do objavljivanja izveštaja za narednu poslovnu godinu. Ako Narodna banka Srbije odbije da prihvati kompletan izveštaj spoljnog revizora, neće prihvatiti izveštaj o toj reviziji i zahtevaće da drugi spoljni revizor ponovo obavi reviziju o trošku banke. Banka je dužna da na svojoj Internet prezentaciji odbijeni izveštaj zameni novim izveštajem, koji je drugi spoljni revizor sačinio na osnovu ponovo obavljene revizije.

3.5. KOREKTIVNE I PRINUDNE MERE

U zavisnosti od:

- težine utvrđenih nepravilnosti,
- pokazanost spremnosti i sposobnosti organa banke da otklone nepravilnosti i
- stepena ugrožavanja finansijske discipline i nesmetanog funkcionisanja bankarskog sistema

NBS prema poslovnoj banci preduzima sledeće mere:

Pismena opomena – zbog uočene manje nepravilnosti koja neposredno ne utiče na finansijsko stanje banke direktoru banke se upućuje pismena opomena u kojoj se navodi do kog datuma je banka dužna da obavesti NBS o preduzetim aktivnostima na otklanjanju uočenih slabosti.

Nalogodavno pismo – zbog uočavanja nepostojanja ili nepostupanja u skladu sa standardima savesnog bankarskog poslovanja, a koja mogu dovesti do ugrožavanja finansijskog stanja banke upravnom odboru, nadzornom odboru i direktoru se upućuje pismo koje, pored ostalog, sadrži: ukazivanje na radnju ili nečinjenje koje ugrožava poslovanje banke i dokaz o tome, zahtev za preduzimanje aktivnosti u cilju otklanjanja uočenih nepravilnosti, rokovi za njegovo sprovođenje i način izveštavanja NBS.

Nalog za otklanjanje uočenih nepravilnosti – ukoliko se nakon upućivanja nalogodavnog pisma ne dostavi plan aktivnosti, ukoliko on ne bude odobren, ili se ne poštuje zadati rok ili dođe do pogoršanja finansijskog položaja banke poslovnoj banci se nalaže da u roku ne dužem od godinu dana sprovede aktivnosti poput: usklađivanja poslovanja sa propisima, povećanja novčanog dela osnivačkog kapitala, iznos kapitala prilagodi zahtevu minimum 8% ukupnog iznosa rizične bilansne aktive vanbilasnih stavki, povećanja iznosa rezerve, obustavljanja pripisa kamata na aktivu određenog stepena naplativosti, privremenog obustavljanja kreditiranja pojedinih korisnika, obustavljanja plasmana na određeni rok, obustavljanja zaduživanja, smene direktora i drugih rukovodećih radnika, ne isplaćivanja dividende, zatvoranja jedne ili više organizacionih jedinica, vršenja plaćanja uz saglasnost NBS, racionalizacije unutrašnje organizacije.

Uvođenje prinudne uprave – rešenje o uvođenju prinudne uprave donosi guverner NBS ukoliko se kapital smanji ispod 4% od ukupnog iznosa rizične bilansne aktive i vanbilansnih stavki, ili ako banka u roku ne izvrši nalog NBS ili dođe do pogoršanja finansijskog položaja banke. Rešenje se donosi u koliko se proceni da bi način rukovođenja i upravljanja bankom mogao doprineti poboljšanju finansijskog položaja i otklanjanja nepravilnosti. U tom slučaju NBS imenuje dva prinudna upravnika, rok u kojem se imenuje prinudna uprava i utvrđuje naknada za ova lica na teret banke. Rešenjem se funkcije upravnog odbora, nadzornog odbora i direktora prenose na prinudne upravnike.

Oduzimanje dozvole za rad – ako, i pored preduzetih mera, banka ili druga finansijska organizacija ne izvrše nalog NBS, ili se ne pridržavaju mera koje su prema njima izrečene, ili u roku od 180 dana od dana dostavljanja rešenja o uzricanju mera ponove istu nepravilnost, NBS će pristupiti naplati svih svojih potraživanja od te banke ili druge finansijske organizacije i doneće rešenje o oduzimanju dozvole za rad banke ili druge finansijske organizacije, te pokrenuti postupak njenog stečaja, odnosno likvidacije. Guverner NBS je taj koji donosi rešenje o oduzimanju dozvole za rad banci.

Nezavisno od preduzetih mera, Narodna banka Srbije može izreći novčanu kaznu banci, čija je maksimalna visina povećana sa sadašnjih 1% na 5% propisanog novčanog dela kapital, kao i članu upravnog i izvršnog odbora banke (od 1 do 12 zarada tog lica).

Zakonom su propisana i ograničenja poslovanja za potkapitalizovane banke (čiji je pokazatelj adekvatnosti kapitala, odnosno ukupan kapital niži od propisanog) i značajno potkapitalizovane banke (visina kapitala za 1/3 ili više manja od propisanog). Definisane su i mere (rešenje i suspenzija) prema članovima upravnog ili izvršnog odbora banke u slučaju ako se utvrdi da to lice ne ispunjava uslove iz zakona, ili da zastupa suprotno odredbama zakona, odnosno da snosi odgovornost za nepravilnost u poslovanju banke.

3.6. KONTROLA BANKARSKE GRUPE NA KONSOLIDOVANOJ OSNOVI

Narodna banka Srbije vrši kontrolu na konsolidovanoj osnovi:

1. bankarske grupe čije najviše matično društvo ima sedište u Republici Srbiji;
2. bankarske grupe čije najviše matično društvo ima sedište van Republike, a čiju kontrolu na konsolidovanoj osnovi regulatorno telo države porekla tog društva ne vrši na način koji zadovoljava uslove Narodne banke Srbije, odnosno ako ne postoji odgovarajuća saradnja;
3. banke sa sedištem u Republici – članice bankarske grupe čiju kontrolu na konsolidovanoj osnovi vrši regulativno telo države porekla najvišeg matičnog društva te grupe, podređenih društava ove banke i pridruženih društava zavisnih društava te banke (potkonsolidacija).

Kontrolu bankarske grupe na konsolidovanoj osnovi NBS vrši posredno i neposredno, u skladu sa međunarodnim standardima i principima Bazelskog komiteta za superviziju banaka, na osnovu zaključenog sporazuma o saradnji, odnosno na osnovu uspostavljene razmene informacija.

Posredna kontrola bankarske grupe na konsolidovanoj osnovi vrši se na osnovu konsolidovanih finansijskih izveštaja i druge dokumentacije o poslovanju bankarske grupe koja se, u skladu sa Zakonom i ovom odlukom, dostavlja NBS, kao i na osnovu drugih podataka o poslovanju bankarske grupe kojima NBS raspolaže, a neposredna kontrola – uvidom u poslovne knjige i drugu dokumentaciju banke i članova bankarske grupe.

Bankarska grupa predstavlja grupu društava koju čine isključivo lica u finansijskom sektoru i u kojoj najmanje jedna banka ima svojstvo najvišeg matičnog društva ili svojstvo zavisnog društva. Ona je dužna da se pridržava limita propisanih za banku koji se odnose na pokazatelj adekvatnosti kapitala, na veliku izloženost, na ulaganja u druga pravna lica i osnovna sredstva, kao i na ukupnu otvorenu deviznu poziciju. Pokazatelj adekvatnosti kapitala bankarske grupe izračunava se na način propisan odlukom kojom se uređuje adekvatnost kapitala banke i ne može biti niži od 12%, odnosno od nivoa koji odredi NBS.

Struktura bankarske grupe mora biti transparentna kako bi omogućila adekvatnu unutrašnju i spoljnu reviziju, kao i nasmetano vršenje kontrolne funkcije centralne banke.

Najviše matično društvo bankarske grupe, odnosno banka odgovorni su za kontinuirano identifikovanje, merenje i procenjivanje rizika u poslovanju bankarske grupe, kao i za upravljanje tim rizicima. Kriterijumi, načini i postupci identifikovanja, merenja i procenjivanja rizika propisuju se unutrašnjim aktima najvišeg matičnog društva, odnosno banke i moraju biti usklađeni s propisima i dobrom bankarskom praksom.

Najviše matično društvo bankarske grupe čiju kontrolu na konsolidovanoj osnovi vrši Narodna banka Srbije, priprema i Narodnoj banci Srbije podnosi konsolidovane finansijske izveštaje te grupe, koji se sačinjavaju u skladu s Mađunarodnim računovodstvenim standardima, odnosno Mađunarodnim standardima finansijskog izveštavanja (*MRS/MSFI*).

Pod konsolidovanim finansijskim izveštajima se, u smislu ove odluke, podrazumevaju konsolidovani bilans stanja i bilans uspeha.

Ukoliko organizaciona struktura bankarske grupe ne omogućava vršenje kontole na konsolidovanoj osnovi, NBS može naložiti bankarsoj grupi da prilagodi svoju strukturu ili naložiti banci da istupi iz takve grupe.

Propisana je saradnja sa nadležnim organima u zemlji i inostranstvu u cilju sveobuhvatne kontrole na konsolidovanoj osnovi. Mada strana regulatorna tela vrše kontrolu bankarskih grupa čiji je bankarski holding u inostranstvu, NBS može naložiti banci čiji je bankarski holding van Republike Srbija da izvrši konsolidaciju finansijskih izveštaja članica bankarske grupe sa sedištem u Republici Srbije. Propisano je ovlašćenje NBS da preduzme mere i prema članovima bankarske grupe i licima sa učešćem.

3.7. KVARTALNI IZVEŠTAJI U FUNKCIJI OBJAVLJIVANJA REZULTATA KONTROLNE FUNKCIJE NBS

Sektor za kontrolu poslovanja banaka Narodne banke Srbije, u želji da izađe u susret potrebama domaćih i stranih subjekata za sagledavanjem finansijskih aktivnosti i

rezultata u oblasti kontrole banaka, kao i finansijskog položaja i strukture bankarskog sektora, objavljuje kvartalne izveštaje bankarskog sektora u Srbiji. Sveobuhvatno prikazani kvartalni izveštaji bankarskog sektora u Srbiji prestavljaju svojevrsno tumačenje skupa kvartalnih izveštaja koje su banke dužne da dostave NBS. Pored kvartalnih izveštaja banke su u obavezi da blagovremeno dostavljaju i dnevne, dekadne, mesečne i godišnje izveštaje. Cilj ovakvog oblika sprovođenja posredne kontrole banaka od strane NBS jeste da se umanji svako izlaganje rizicima koji su van propisanih okvira, iz kojih bi mogli proisteći negativni efekti na bankarsko poslovanje, spreče budući masovni krahovi banaka i da se očuva poverenje građana u bankarski sektor i finansijskog sistema u celini.

Banke dostavljaju između ostalog sledeće kvartalne izveštaje:

1. Obrazac OP- osnovni podaci o banci, koji u sebi sadrži podatke poput poslovnog imena i sedišta banke, adresu, telefone sedišta, internet, e-mail i SWIFT adresu, matični broj, broj žiro- računa, ime i prezime predsednika Izvršnog odbora, njegov telefon, telefaks i e-mail adresu. Pored toga tu su sadržani imena članova Upravnog i Izvršnog odbora. U drugom delu OP obrazac daje uvid u podatke o organizacionim oblicima banke i podatke o njenim zaposlenima (broj zaposlenih u toj banci, njihovu starosnu i kvalifikacionu strukturu).
2. Pregled najvećih akcionara banke (AKC- NA) sa stanjem na određeni dan, gde se prikazuje 15 najvećih akcionara banke prema visini učešća u upravljačkim akcijama banke, što dalje omogućava uvid u poreklo kapitala (domaće ili strano).

Na osnovu ovih izveštaja banaka, NBS je dolazi do podataka o strukturi bankarskog sektora, broju zaposlenih u bankarskom sektoru i vlasničkoj strukturi banaka.

3.7.1. BROJ BANAKA I ORGANIZACIONA MREŽA

Organizaciona mreža svih banaka uključuje ukupno 2.635 poslovnih jedinica, filijala, ekspozitura, šaltera, kao i agencija i menjačnica, odnosno za 25 manje nego na kraju trećeg kvartala 2009. godine. Budući da je ekonomsko- finansijska kriza pogodila kako bankarski sektor u Srbiji, tako i stanovništvo, banke su bile prinuđene da trajno

zatvore neke od organizacionih jedinica. Razlog zbog koga je došlo do toga je što takve organizacione jedinice ostvarenim prihodima nisu mogle da pokriju ogromne fiksne troškove (najčešće su u pitanju bile visoke cene zakupa poslovnog prostora).

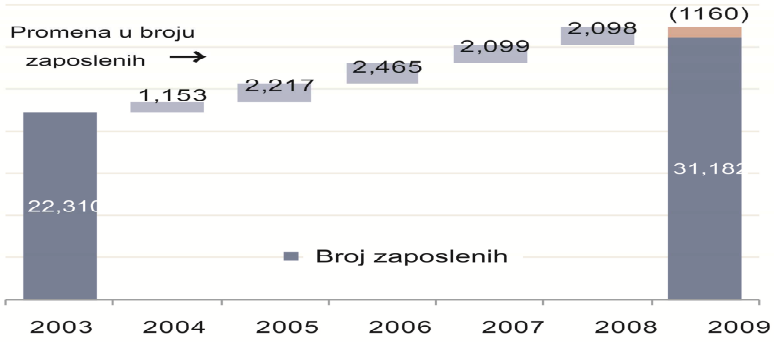
Tabela 1. Broj banaka i organizaciona mreža

Opis	Dec. 2007	Dec. 2008	Dec. 2009
Broj banaka	35	35	34
Ukupno organizacionih jedinica.	2.435	2.711	2.635
A. Broj poslovnih jedinica	80	70	68
B. Broj filijala, ekspozitura i šaltera	2.321	2.607	2.545
C. Ostalo	34	34	22

Izvor: NBS

3.7.2. BROJ ZAPOSLENIH U BANKARSKOM SEKTORU

Grafikon 1 – Zaposlenost u bankarskom sektoru Srbije (retrospektiva)

Izvor: NBS

Iz prikazanog grafikona se vidi da je na kraju četvrtog kvartala 2009. godine u odnosu na kraj 2008. došlo do smanjenja broja zaposlenh za 1.160 lica. Trend smanjenja

se nastavio u odnosu na prethodni kvartal 2009. godine i broj zaposlenih se smanjio za 342 lica. Ono što se u četvrtom kvartalnom izveštaju napominje kao važno je da je u ovom periodu prvi put u poslednjih 6 godina bankarski sektor smanjio broj zaposlenih.

Tabela 2. Pregled broja zaposlenih u bankarskom sektoru Srbije

	Struktura prema vlasništvu			
	Državne	Privatne	Strane	Ukupno
Br. zaposlenih – decembar 2009.	7981	1.565	21.636	31.182
Promena br. zaposlenih (u odnosu na decembar 2008.)	533	(557)	(1.136)	(1.160)

Izvor: NBS

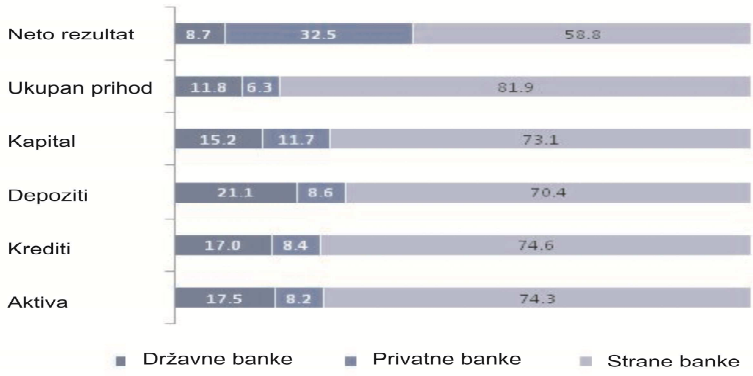
Banke uglavnom vode takvu kadrovsku politiku da se u slučaju smanjenja broja zaposlenih, usled odlaska zaposlenih lica u penziju ili datih ostavki, ta upražnjena mesta popunjavaju preraspodelom zaposlenih sa drugih radnih mesta, što utiče na to da se broj zaposlenih ili održava na istom nivou ili smanjuje. Ovakva kadrovska politika je ujedno u skladu sa budžetiranjem broja zaposlenih.

3.7.3. VLASNIČKA STRUKTURA BANAKA

Na kraju decembra 2009. godine:

- 20 banaka je u većinskom vlasništvu stranih akcionara,
- 4 banke su u većinskom vlasništvu domaćih fizičkih i pravnih lica,
- 10 banaka je u većinskom vlasništvu Republike Srbije- Banke u kojima je RS većinski ili pojedinačno, posredno ili neposredno, najveći akcionar. Grafikon 2. Pregled pojedinih

osnovnih kategorija bilansa stanja i uspeha prema vlasničkoj strukturi (u %, decembar 2009. godine)

Izvor: NBS

Na osnovu bilansa stanja, bilansa uspeha i izveštaja USSPO, izveštaja o klasifikovanoj aktivi i njenoj sektorskoj i granskoj strukturi, izveštaja o najvećim depozitima banaka, izveštaja o devizom riziku i o dnevnoj i mesečnoj likvidnosti koje banke dostavljaju NBS, ona je u mogućnosti da napravi analizu tržišnog učešća, kretanja i strukture aktive i pasive bankarskog sektora, kreditne i depozitne aktivnosti, kretanja i strukture vanbilansnih stavki, likvidnosti i deviznog rizika. Na osnovu izveštaja o elementima kapitala banke i grupe izveštaja o kreditnom riziku, tržišnom i ostalim rizicima mogla je da napravi analizu adekvatnosti kapitala bankarskog sektora.

3.7.4. TRŽIŠNO UČEŠĆE

Ukupna aktiva bankarskog sektora na kraju decembra 2009. godine iznosi 2.160,4 milijardi RSD. Bankarski sektor je u značajnoj meri fragmentisan, što se ogleda i u činjenici da čak 17 banaka ima tržišno učešće manje od 2% (mereno učešćem aktive pojedinačne banke u ukupnoj aktivi bankarskog sektora). Na kraju četvrtog kvartala

2009. godine samo jedna banka ima tržišno učešće veće od 10%- Banca Intesa sa 14.25%.

3.7.5. BILANS STANJA BANKARSKOG SEKTORA

Bilansna suma bankarskog sektora na dan 31. decembar 2009. godine iznosi 2.160,4 mlrd RSD i veća je za 197,5 mlrd RSD, odnosno za 10,1% u odnosu na treći kvartal 2009. godine. Od početka godine bilansna aktiva je veća za 383,5 mlrd RSD ili za 21,6%.

U poređenju sa početkom 2009. godine promene u strukturi aktive su još očiglednije imajući u vidu nastavak trenda smanjivanja učešća odobrenih kredita i depozita u ukupnoj aktivi uprkos postojanju pozitivnog apsolutnog rasta (dati krediti i depoziti su od početka godine uvećani za 130,6 milijardi RSD ali sa učešćem od 55,5% su manje zastupljeni u ukupnoj aktivi za 4,6 p.p. u odnosu na kraj 2008. godine). Jedan od razloga što se učešće kredita u ukupnoj aktivi banaka smanjilo je zbog toga što banke one kredite koji su u statusu default-nih kredita (u statusu neizmirenih obaveza) zatvaraju na račun rashoda banke. To dalje implicira da banke više ovakvu vrstu kredita nemaju iskazane u bilansnoj aktivi, nego ih vode u vanbilansnoj evidenciji.

U okviru strukture aktive bankarskog sektora došlo je do određenih izmena u odnosu na prethodni kvartal. Najveći deo bilansne aktive banaka od 55,5% predstavljaju Dati krediti i depoziti (septembar 56,5%) i zatim slede Opozivi krediti i depoziti sa 20,3% (septembar 20%). Značajan rast opozivih kredita i depozita između ostalog se duguje i repo poslovima NBS obzirom da se knjigovodstveno vode u okviru ove pozicije. Gotovina i gotovinski ekvivalenti čine 12% bilansne aktive bankarskog sektora (septembar 12,6%). Dinarski deo devizne obavezne rezerve uslovljava obavezu banaka da održavaju stanje žiro- računa na visokom nivou.

Hartije od vrednosti su dodatno uvećale učešće u odnosu na prethodni kvartal i čine 4,2% aktive bankarskog sektora (septembar 3%). Visok rast stavke hartije od vrednosti se odnosi na deo plasmana banaka usmeren na državne zapise Republike Srbije, koje banke uglavnom knjigovodstveno vode kao hartije od vrednosti raspoložive

za prodaju ili kao hartije od vrednosti koje drže do dospeća. Na kraju 2008. godine takva ulaganja u dinarske hartije od vrednosti države praktično nisu postojala. Sve ostale stavke su sa učešćem manjim od 4% (septembar takođe manje od 4%). Narodna banka Srbije sprovodi operacije na otvorenom tržištu putem repo i trajnih transakcija blagajničkim zapisima Narodne banke Srbije i dugoročnim obveznicama koje je Republika Srbija emitovala radi izmirivanja obaveza prema Narodnoj banci Srbije. Blagajnički zapisi NBS su u periodu od 14. novembra 2000. do 31. januara 2005. godine izdavani sa rokovima dospeća od 7, 10, 14, 15, 30, 45, 60, 90 i 180 dana.[33] Narodna banka Srbije je ponovo počela da od 21. septembra 2005. godine izdaje sopstvene hartije od vrednosti – blagajničke zapise NBS, sa nultom kamatnom stopom i rokom dospeća od 360 dana, koji se koriste isključivo za obavljanje repo transakcija hartijama od vrednosti. Pod repo transakcijom hartijama od vrednosti podrazumevaju se kupovina i prodaja HOV u kojoj su se ugovorne strane sporazumele da na datum kupovine prodavac proda kupcu HOV, koji plaća prodavcu kupovnu cenu za te hartije, uz istovremenu obavezu kupca da na ugovoreni datum reotkupa te iste HOV proda prodavcu, koji je u obavezi da kupcu plati ugovorenu reotkupnu cenu.

[33] http://www.nbs.rs/export/internet/cirilica/30/30_4/30_4_2/30_4_2_1.html

Aktiva	31.12.2007.		31.12.2008.		31.12.2009.				
	Iznos	Učešće u %	Iznos	Učešće u%	Iznos	Učešće u %	2009.	2008.	2007.
Gotovina i gotovinski ekvivalenti	80,3	5,1	266,7	15	258,3	12,0	97	332	111
Opozivi, depoziti i krediti	551,5	35,3	276,2	15,5	439,6	20,3	159	50	133
Potraživanja za kamatu,naknadu i po osnovu promene fer vrednosti derivata	6,6	0,4	9,7	0,6	13,5	0,6	139	148	131
Dati krediti i depoziti	774,3	49,6	1.068,5	60,1	1.199,1	55,5	112	138	144
Hartije od vrednosti	19,3	1,2	19,7	1,1	91,0	4,2	462	102	73
Udeli(učešće)	6,2	0,4	5,4	0,3	7,3	0,3	135	87	143
Ostali plasmani	45,4	2,9	37,6	2,1	42,1	1,9	112	83	131
Nematerijalna ulaganja	6,1	0,4	6,3	0,4	7,1	0,3	113	104	104
Osnovna sredstva i investicione nekretnine	57,0	3,7	66,2	3,7	67,2	3,1	102	116	113
Stalna sredstva namenjena prodaji i sredstva poslovanja koje se obustavlja	0,3	0,0	0,2	0,0	0,5	0,0	235	64	85
Odložena poreska sredstva	2,5	0,2	2,5	0,2	2,1	0,1	85	100	102
Ostala sredstva	12,3	0,8	17,8	1,0	32,6	1,5	183	145	96
Gubitak iznad iznosa kapitala									
Ukupno	**1.561,8**	**100**	**1.776,9**	**100**	**2.160,4**	**100**	**122**	**114**	**134**

Pasiva	31.12.2007.		31.12.2008.		31.12.2009.				
	Iznos	Učešće u %	Iznos	Učešće u%	Iznos	Učešće u %	2009.	2008.	2007.
OBAVEZE	**1.233,3**	**79**	**1.357,0**	**76,4**	**1.712,9**	**79,3**	**126**	**110**	**129**
Transakcioni krediti	300,5	19,2	271,3	15,3	302,0	14,0	111	90	134
Ostali depoziti	659,6	42,2	753,4	42,4	999,2	46,3	133	114	149
Primljeni krediti	169,6	10,9	189,5	10,7	247,4	11,5	131	112	79
Obaveze po osnovu hartija od vrednosti	2,6	0,2	0,0	0,0	0,8	0,0		1	25960
Obaveze po osnovu kamata, naknada i promene vrednosti derivata	2,8	0,2	2,1	0,1	1,7	0,1	80	75	284
Rezervisanja	11,3	0,8	14,0	0,8	13,6	0,6	97	123	120
Obaveze za poreze	0,6	0,0	0,7	0,0	0,4	0,0	57		
Obaveze iz dobitka	0,6	0,0	1,2	0,1	0,9	0,0	73	184	90
Obaveze po osn. stalnih sred. namenj. prodaji i sred. posl. koje se obustavlja									
Odložene poreske obaveze	0,6	0,0	0,6	0,0	0.6	0.0	108	104	80
Ostale obaveze	85,1	5,5	124,2	7,0	146.3	6.8	118	146	143
KAPITAL	**328,5**	**21**	**419,9**	**23,6**	**447,5**	**20,7**	**107**	**128**	**152**
Akcijski i ostali kapital	272,8	17,5	332,7	18,7	340,7	15,8	102	122	149
Rezerve	47,6	3	74,3	4,2	104,6	4,8	141	156	156
Nerealizovani gubici po osnovi hartija od vrednosti			0,1	0,0	0,1	0,0	85		
Akumulirana dobit /gubitak	8,0	0,5	13,0	0,7	2,3	0,1	18	162	246
Ukupno	**1.561,8**	**100**	**1.776,9**	**100**	**2.160,4**	**100**	**122**	**114**	**134**

Tabela 3. Bilans stanja bankarskog sektora (u mlrd. RSD) Izvor: NBS

Struktura pasive bilansa stanja je takođe zabeležila izvesne promene u odnosu na prethodni kvartal. U pasivi bilansa stanja bankarskog sektora 79,3% čine pozajmljeni izvori_finansiranja (septembar 77,4%), a 20,7% kapital (septembar 22,6%). Najveći deo pozajmljenih_izvora čine ostali depoziti sa 46,3% (septembar 44,6%) – jedan od razloga za ovako visoke ostale depozite je što banke evidentiraju u okviru njih primljena novčana sredstva kao obezbeđenja za date kredite, transakcioni depoziti sa 14% (septembar 13,7%) i primljeni krediti sa 11,5% (septembar 11,3%) ukupne pasive. Naručito banke u

vlasništvu stranih akcionara povlače sredstva od banaka iz svoje bankarske grupe po osnovu sklopljenih ugovora o kreditnim linijama. Postoji obaveza članica bankarske grupe da ne smanjuju svoju izloženost prema Srbiji, takođe davanje pomenutih kredita bankama omogućava da izbegnu rizik ulaganjem u akcije. Kapital banaka iznosi 447,5 mlrd. RSD (septembar 444,4 mlrd) i u odnosu na četvrti kvartal 2008. godine uvećan je za 27,6 mlrd din. ili 6,6%. U okviru kapitala, akcijski i ostali kapital iznosi 340,7 mlrd. RSD što je za 2,4% više nego u četvrtom kvartalu 2008. godine. Druga stavka po veličini su Rezerve koje su uvećane od početka godine za 40,8% do nivoa od 104,6 mlrd RSD. Povećanje rezervi od dodatnih 30,3 milijardi dinara je prevashodno učinjeno na teret akumulirane dobiti i u skladu je sa opštim trendom pogoršanja kvaliteta aktive banaka u kriznoj 2009. godini. Banke imaju obavezu da formiraju potrebne rezerve za potencijalne gubitke po odluci skupštine banke, a na teret dobiti po završnom računu. Sve dok se ne formira potrebna rezerva za potencijalne gubitke u potrebnom iznosu banke nemaju mogućnost da donose odluke o isplati dividendi.

Vanbilansne pozicije banaka dostigle su iznos od 2.304,5 milijarde dinara (septembar 2.731,2 milijardi dinara) i u odnosu na stanje u trećem kvartalu 2009. godine su umanjena za 426,7 mlrd RSD odnosno oko 15,6%. Najveća pojedinačna vanbilansna stavka je Druga vanbilansna aktiva koja sa iznosom od 1.324,5 milijardi dinara čini 57,5% svih vanbilansnih stavki. U okviru nje se evidentiraju primljena sredstva obezbeđenja za date kredite kao što su: HOV i hipoteke primljene u zalog. Druga po veličini vanbilansna stavka su Date garancije i druga jemstva koja iznose 268,3 milijardi RSD i čine 16,6% ukupne vrednosti vanbilansa. Najveći deo ukupne vanbilansne aktive se odnosi na nerizične stavke- u decembru 25,4% vanbilansne aktive, osnosno 585 mlrd. RSD se odnosi na klasifikovane (rizične) vanbilansne stavke.

3.7.6. KREDITNA AKTIVNOST

Može se konstatovati da je kreditna aktivnost bankarskog sektora u većoj meri pokrenuta u četvrtom kvartalu 2008. godine. U odnosu na prethodni kvartal najveća stopa rasta od 38,2% se odnosi na plasmane Republici Srbiji (lokalna samouprava 14,1%) koji

su nastavili trend uvećanja od početka godine. Ostale kategorije plasmana su zabeležile značajnije niže stope rasta.

3.7.7. DEPOZITNA AKTIVNOST

Ukupni depoziti bankarskog sektora u četvrtom kvartalu 2009. godine iznosili su 1.301,2 mlrd RSD što je u odnosu na poslednji kvartal 2008. godine povećanje za 276,6 mlrd RSD, odnosno 27%.

3.7.8. KVALITET BILANSNE I VANBILANSNE AKTIVE I PROBLEMATICNI KREDITI (NON PERFORMING LOANS – NPL)

Narodna banka Srbije je, svojom Odlukom o klasifikaciji bilansne aktive i vanbilansnih stavki, propisala da banke, radi adekvatnog i efikasnog upravljanja rizicima kojima su izložene, svoja ukupna potraživanja, koja su izložena kreditnom riziku, kvartalno, a zavisno od procene njihovog stepena naplativosti i procene finansijskog stanja dužnika, klasifikuju u pet kategorija. To znači da banke klasifikuju deo potraživanja koji predstavlja tzv. rizičnu bilansnu i vanbilansnu aktivu, odnosno, ne samo kredite, nego i druge stavke bilansne aktive, kao i određene vanbilansne stavke, definisane pomenutom Odlukom pri čemu se najlošije klasifikovanom aktivom smatraju potraživanja klasifikovana u kategorije G i D.

Klasifikovana aktiva u četvrtom kvartalu 2009. godine iznosi 1.936 milijardi RSD (septembar 1.873 RSD) i čini 41,7% (septembar 38,5%) bruto bilansne aktive i vanbilansnih stavki. Smanjenje ukupno klasifikovane aktive je zaustavljeno nakon dva uzastopna kvartala, te je klasifikovana aktiva u četvrtom kvartalu uvećana za 63 milijarde, odnosno za 3,4%. Takođe, trend rasta najlošije klasifikovanih potraživanja se čini zaustavljenim iznoseći na kraju kvartala 373 milijarde RSD (septembar 374 milijarde RSD). Dalji rast klasifikovane aktive i stagnacija u kretanju najlošijih potraživanja rezultirala je smanjenjem učešća kategorija klasifikacije G i D u ukupno klasifikovanoj aktivi dostižući na kraju četvrtog kvartala 2009. godine nivo od 19,3% (septembar 20%).

Banke, kao što je već prethodno rečeno, najlošija potraživanja isknjižavaju iz bilansne aktive i samo ih vode na vanbilansnoj evidenciji.

Prema podacima iz Izveštaja o stukturi problematičnih kredita koje banke dostavljaju Narodnoj banci Srbije, na kraju decembra 2009. godine pokazatelj učešća problematičnih kredita u ukupno odobrenim kreditima na neto nivou iznosi 8,53%. U apsolutnom iznosu nivo neto problematičnih kredita na kraju 2009. godine iznosi 99 milijardi dinara.

3.7.9. RIZIK LIKVIDNOSTI

Prosečan mesečni pokazatelj likvidnosti za celokupan bankarski sektor za decembar 2009. godine iznosi 1,86. Državne i strane banke se nalaze na nivou od 2,11 odnosno 1,73 respektivno, dok su privatne banke na značajnije višem nivou od 2,59. Likvidnost bankarskog sistema merena pomenutim pokazateljem se može smatrati zadovoljavajućom s obzirom na regulatorni minimum od 1. Pokazatelj likvidnosti kao odnos između najlikvidnije aktive (žiro- račun, depoziti kod NB i drugo) i potraživanja koja dospevaju do mesec dana od komitenata klasifikovanih u A,B i V kategoriju, sa jedne strane i određenog procenta depozita bez ugovorenog roka dospeća i obaveza koje dospevaju u roku od mesec dana, sa druge strane.

3.7.10. DEVIZNI RIZIK

Pokazatelj deviznog rizika bankarskog sektora na dan 31.12.2009. godine iznosi 0,05% pri čemu se za četvrti kvartal pomenuti pokazatelj kretao od minimalnih 0,02% do maksimalnih 2,92%.

3.7.11. ADEKVATNOST KAPITALA

Pokazatelj adekvatnosti kapitala je odnos između ukupnog kapitala i ukupne rizične aktive. Pokazatelj adekvatnosti kapitala bankarskog sektora povećan je u odnosu na III kvartal 2009. godine sa 21,31% na 21,44%. Ukupan regulatorni kapital je posmatrano u odnosu na prošli kvartal, povećan za 19,7 mlrd RSD odnosno 5,6%. Istovremeno, povećanje ukupne rizične aktive u istom periodu iznosi 81,4 milijardi dinara, odnosno 5%. Kao rezultat, došlo je do blagog povećanja pokazatelja adekvatnosti kapitala od 0.13 p.p.. Adekvatnost kapitala je porasla kao rezultat većeg rasta kapitala od rasta rizične aktive. Osnovni kapital čine zbir akcionarskog kapitala po osnovu običnih i prioritetnih akcija banke, emisiona premija i nekoliko vrsti rezervi, umanjenih za gubitke, nematerijalna ulaganja i stečene sopstvene akcije banke. Dopunski kapital I: akcionarski kapital po osnovu prioritetnih kumulativnih akcija, emisiona premija, rezerve, hibridni instrumenti i subordinirane obaveze i stečene sopstvene kumulativne akcije. Treći deo kapitala može da bude i Dopunski kapital II. Od ova 3 dela koja se sabiraju, (osnovni kapital, dopunski kapital I i II) od njih se oduzimaju pozicije: ulaganja u lica u finansijskom sektoru, određene obaveze prema licima povezanim sa bankom, nedostajući iznos posebne rezerve za procenjene gubitke. Rast ukupnog kapitala se pre svega duguje povećanju na pozicijama osnovnog kapitala i dopunskog kapitala I i II od 7,4 i 2,1 mlrd RSD i značajnijem smanjenju odbitnih stavki od kapitala za iznos od 10,2 mlrd RSD.

Veći iznos rezervi banaka formiranih na teret dobiti za 6,2 milijardi RSD, kao i veća_neraspoređena dobit banaka od 5,9 milijardi RSD uz istovremeno povećanje iznosa nepokrivenog gubitka banaka iz tekuće godine od 4,6 milijardi RSD su za “neto” rezultat imale veći osnovni kapital bankarskog sektora za 7,4 milijardi RSD (u poređenju sa trećim kvartalom 2009. godine). Veći je procenat porasta rezervi formiranih na teret dobiti i neraspoređene dobiti u odnosu na procenat porasta nepokrivenog gubitka banaka iz tekuće godine.

Istovremeno dopunski kapital I je uvećan za 2 milijarde dinara zbog razlike između povećanja subordiniranih obaveza bankarskog sektora za 4,9 milijardi RSD i povećanja dela subordiniranih obaveza koje su veće od 75% osnovnog kapitala banaka u visini od 2,8% milijarde RSD. Ukupna rizična aktiva je u istom periodu povećana za 81,3

milijardi RSD i to kroz povećanje kreditnim rizikom ponderisane aktive za 84,6 kao i izloženosti deviznom riziku za dodatnih 2,5 mlrd. dinara. Istovremeno pozicija ostalih tržišnih rizika je manja za 5,8 mlrd RSD. Do ovako značajnog pada iznosa na datoj poziciji je doslo prevashodno zbog jedne banke koja na kraju septembra čini 88% ukupnog iznosa smanjenja.

Tabela 4. Elementi kapitala i rizične aktive (mlrd RSD)

	2009.				2008
	Decembar	Septembar	Jun	Mart	Decembar
1. **Kapital**	368,6	348,9	350,5	353,8	363,8
i. Osnovni kapital	403,6	396,2	392,7	385,8	378,9
ii. Dopunski kapital 1 i 2 koji se uključuju u kapital banke	90,9	88,9	84,7	72,5	70,8
iii. Odbitne stavke od kapitala	125,9	136,2	126,8	104,5	85,8
2. Ukupna rizična aktiva	1.719,0	1.637,6	1.656,7	1.700,1	1.662,3
i. Aktiva ponderisana kreditnim rizikom	1.696,5	1.611,9	1.634,6	1.675,4	1.633,8
ii. Izloženost deviznom riziku	20,4	17,9	19,7	23,1	25,9
iii. Ostali tržišni rizici	2,0	7,8	2,4	1,6	2,7
3. Pokazatelji adekvatnosti kapitala (%)	21,44	21,31	21,16	20,81	21,89

Izvor: NBS

Prema važećim propisima minimalni iznos adekvatnosti kapitala iznosi 12%. U bankarskom sektoru Srbije u IV kvartalu 2009. godine posluje 13 banaka sa pokazateljem adekvatnosti do 20%, 13 banaka sa pokazateljem između 20 i 30% i 8 banaka sa pokazateljem adekvatnosti većim od 30%.

3.7.12. POKAZATELJI PROFITABILNOSTI POSLOVANJA BANKARSKOG SEKTORA

Bankarski sektor je u 2009. godini ostvario dobitak pre oporezivanja u visini od 20 mlrd RSD. Dobitak je manji za 42,3% u odnosu na isti period 2008. godine kada je ostvareni rezultat iznosio 34,7 mlrd RSD. Nepromenjeni broj banaka u odnosu na prethodni kvartal je poslovao sa gubitkom na kraju 2009. godine- u totalu 14 banaka, odnosno oko 17% ukupne bilansne aktive sektora.

3.7.13. AGREGATNI IZVEŠTAJ O PRIHODIMA I RASHODIMA

Bankarski sektor je u 2009. godini poslovao sa dobitkom pre oporezivanja od 20,03 mlrd dinara. Ukupno 14 banaka je poslovao sa gubitkom, dok je 20 banaka iskazalo pozitivan finansijski rezultat.

3.8. FINANSIJSKI IZVEŠTAJI

Finansijski izveštaji čine:

- bilans stanja,
- bilans uspeha,
- izveštaj o promenama na kapitalu,
- izveštaj o tokovima gotovine, i
- napomene.

Pružanje informacija o finansijskom položaju, uspešnosti i promenama u finansijskom položaju privrednog subjekta predstvalja cilj sastavljanja finansijskih izveštaja. Uvid u informacije na ovaj način je koristan za donošenje ekonomskih odluka širokom krugu korisnika. Finansijski izveštaji takođe pokazuju rezultate načina na koji rukovodstvo upravlja ili načina na koji rukovodstvo polaže račune za resurse koji su mu povereni.

Finansijsko izveštavanje predstavlja proces periodičnog obelodanjivanja finansijskih informacija opšte namene eksternim korisnicima. Reč je o procesu koji obuhvata finansijsko računovodstvo i pripremu finansijskih izveštaja i njihovo plasiranje u javnost. Da bi se korisnici finansijskih izveštaja mogli uzdati u njihovu verodostojnost i kvalitet, oni moraju biti revidirani, odnosno propraćeni pozitivnim mišljenjem ovlašćenog revizora. Time se redukuje informacioni rizik i povećava kredibilitet prezentiranih izveštaja. To implicira da set finansijskih izveštaja namenjenih javnosti mora biti dopunjen mišljenjem ovlašćenog revizora.

Bilans stanja predstvalja jedan od izveštaja kojim se stiče uvid u imovinu preduzeća u određenom trenutku. Osnovni cilj njegovog sastavljanja je utvrđivanje ili merenje finansijske strukture, odnosno imovinske situacije preduzeća na određeni dan. Ono što čini bilans stanja preduzeća jesu aktiva i pasiva, kao knjigovodstveni način posmatranja njegove imovine.

Bilans uspeha predstavlja značajan instrument u knjigovodstvu, čiji je cilj sastavljanja izračunavanje ostvarenog periodičnog rezultata. U tu svrhu u bilansu uspeha prikazuju se prihodi i rashodi jednog preduzeća nastalih u određenom vremenskom periodu.

U nastavku su priloženi pregled bilansa stanja i bilansa uspeha Volksbanke koja je poslovala na teritoriji Srbije.

Bilans stanja na dan 31.12.2009. godine**,** preuzeto sa :

:http://www.volksbank.rs/downloads/Izvestaji/izvestaj_2009.pdf

U hiljadama dinara	2009.	2008.
AKTIVA		
Gotovina i gotovinski ekvivalenti	9.765.997	15.121.198
Opozivi depoziti i krediti	13.780.202	11.754.045
Potraživanja po osnovu kamata, naknada, prodaje, promene fer vrednosti derivata i druga potraživanja	164.848	115.254
Dati krediti i depoziti	39.439.577	33.864.440
Hartije od vrednosti (bez sopstvenih akcija)	4.693.899	11
Udeli	106.698	147.485
Ostali plasmani	133.944	121.753
Nematerijalna ulaganja	120.804	63.021
Osnovna sredstva i investicione nekretnine	461.284	627.839
Odložena poreska sredstva	4.212	12.437
Ostala sredstva	436.420	400.453
Ukupna aktiva	**69.107.885**	**62.227.936**
PASIVA		
Transakcioni depoziti	8.116.520	6.413.779
Ostali depoziti	6.900.043	5.948.091
Primljeni krediti	34.062.769	30.792.360
Obaveze po osnovu kamata, naknada i promene vrednosti derivata	40.478	288.130
Rezervisanja	250.085	177.123
Obaveze za poreze	13.049	24.886
Obaveze iz dobitka	-	59.711
Odložene poreske obaveze	-	3.327
Ostale obaveze	4.053.800	3.711.982
Ukupno obaveze	**53.436.744**	**47.419.389**

U hiljadama dinara	2009.	2008.
Kapital		
Kapital	13.678.896	13.678.896
Rezerve iz dobiti	1.129.651	234.294
Dobitak	862.594	895.357
Ukupan kapital	**15.671.141**	**14.808.547**
Ukupna pasiva	**69.107.885**	**62.227.936**
VANBILANSNE POZICIJE	**233.384.525**	**128.274.296**
Poslovi u ime i za račun trećih lica	107.022	90.391
Preuzete buduće obaveze	18.311.247	20.684.029
Primljena jemstva za obaveze	8.950.660	6.500.000
Derivati	37.787.771	21.579.168
Druge vanbilansne pozicije	168.227.825	79.420.708

Bilans uspeha u periodu od 1.1.2009. do 31.12.2009. godine, preuzeto sa http://www.volksbank.rs/downloads/Izvestaji/izvestaj_2009.pdf

U hiljadama dinara	2009.	2008.
PRIHODI I RASHODI REDOVNOG POSLOVANJA		
Prihodi od kamata	4.321.278	4.337.844
Rashodi od kamata	(1.170.780)	(2.076.922)
Dobitak po osnovu kamata	**3.150.498**	**2.260.922**
Prihodi od naknada i provizija	599.240	547.557
Rashodi naknada i provizija	(95.971)	(52.137)
Dobitak po osnovu naknada i provizija	**503.269**	**495.420**
Neto prihodi od kursnih razlika	175.136	622.617
Neto gubitak po osnovu prodaje ostalih plasmana	(3.184)	-
Ostali poslovni prihodi	18.888	20.322
Neto rashodi po osnovu indirektnih otpisa plasmana i rezervisanja	(1.007.619)	(270.551)
Troškovi zarada, naknada zarada i ostali lični rashodi	(644.755)	(523.332)
Troškovi amortizacije	(205.803)	(208.253)
Operativni i ostali poslovni rashodi	(1.019.768)	(1.169.431)
Prihodi od promene vrednosti imovine i obaveza	221	15.563
Rashodi od promene vrednosti imovine i obaveza	-	(302.566)
DOBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA	**966.883**	**940.711**
DOBITAK PERIODA PRE OPOREZIVANJA	**966.883**	**940.711**
Porez na dobit	99.391	62.983
Dobit kod kreiranih odloženih poreskih sredstava i smanjenja odloženih poreskih obaveza	3.327	17.629
Gubitak od smanjenja odloženih poreskih sredstava i kreiranja odloženih poreskih obaveza	8.225	-
DOBITAK	**862.594**	**895.357**
Zarada po akciji u dinarima	**149**	**173**

4. BAZELSKI KOMITET ZA SUPERVIZIJU BANAKA

Usled širenja međunarodnog bankarskog poslovanja i sve većih razmera finansijskih kriza javila se potreba za usklađivanjem regulativa banaka. Sa ciljem preduzimanja preventivnih mera kako bi se izbegle veće negativne posledice u oblasti bankarstva, i u čitavom finansijskom sistemu, krajem 1974. godine guverneri zemalja članica G10 su osnovali Bazelski komitet za kontrolu banaka - Basel Committee on Banking Supervision (BCBS) pri Međunarodnoj banci za poravnanja – Bank for international settlements (BIS). BCBS je počeo sa radom 1975. godine, a danas ima ukupno 13 zemalja članica: Belgija, Kanada, Francuska, Nemačka, Italija, Japan, Luksemburg, Holandija, Španija, Švedska, Švajcarska, Velika Britanija, Sjedinjene Američke Države.

4.1. SVRHA I ULOGA

Bazelski komitet je glavni svetski postavljač standarda u domenu prudenicione regulacije banaka i obezbeđuje forum za saradnju koja se odnosi na nadzor nad bankarstvom. Komitet postavlja okvire smernica i standarda u različitim oblastima - neki od najpoznatijih među njima su Međunarodni standardi o adekvatnosti kapitala, Osnovni principi efikasne kontrole banaka i Konkordat o prekograničnoj bankarskoj superviziji. Njegovo delovanje je usmereno ka jačanju propisa, nadzora i prakse banaka širom sveta sa svrhom jačanja finansijske stabilnosti. BCBS nastoji da deluje putem sledećih aktivnosti:[34]

a) razmenom informacija o razvoju bankarskog sektora i finansijskih tržišta, kako bi pomogao identifikovanju trenutnih ili budućih rizika globalnog finansijskog sistema;
b) razmenom nadzornih problema, pristupa i tehnika u cilju promovisanja njihovog zajedničkog razumevanja i poboljšanja prekograničnih saradnji;

[34] http://www.bis.org/bcbs/charter.htm

c) uspostavljanjem i promocijom globalnih standarda za regulativu i nadzor nad bankama, smernica i dobre prakse;
d) rešavanjem regulatornih i nadzornih praznina koje predstavljaju rizik za finansijsku stabilnost;
e) nadzorom implementacije njegovih standarda u zemljama članicama i šire sa ciljem da im obezbedi blagovremenu, doslednu i efikasnu primenu standarda i jednake uslove među međunarodno aktivnim bankama;
f) saradnjom sa centralnim bankama i organima za nadzor nad bankama koji nisu članovi Bazelskog komiteta, kako bi uključio i njihov doprinos u procesu formulisanja politika i promovisao implementaciju standarda, smernica i dobre prakse i van zemalja članica Komiteta
g) koordinacijom i saradnjom sa drugim finansijskim sektorima koji postavljaju standarde i internacionalnim organima koji su uključeni u promovisanje finansijske stabilnosti.

4.2. PRAVNI STATUS I ČLANSTVO

Komitet nema formalni nadnacionalni autoritet i njegove odluke nemaju pravnu snagu. On formuliše osnovne standarde supervizije i daje preporuke na osnovu najbolje prakse, u očekivanju da će ih supervizori širom sveta primeniti na način koji je pogodan za njihove nacionalne sisteme. Na taj način, Komitet kao međunarodna neformalna institucija obezbeđuje istovetne principe i zajedničke standarde supervizije u različitim zemljama.

Članice Komiteta su organizacije koje predstavljaju organe direktnog nadzora nad bankarstvom i centralne banke. Posle konsultovanja sa Odborom, predsednik Komiteta može pozvati i druge organizacije da postanu posmatrači. Kada Komitet prihvati nove članice, posebna pažnja se posvećuje značaju njihovih nacionalnih bankarskih sektora za međunarodnu finansijsku stabilnost. Odbor daje predloge o izmeni članstva svom nadzornom organu, Grupi guvernera i šefova za nadzor. Sekretarijat objavljuje spisak

članova i posmatrača Komiteta na svojoj internet stranici. Članice Komiteta se obavezuju:[35]

a) da sarađuju na postizanju ciljeva Komiteta,
b) da se zalažu za finansijsku stabilnost,
c) da konstantno unapređuju kvalitet svojih bankarskih regulativa i nadzora nad bankarstvom,
d) da aktivno doprinose razvoju standarda, smernica i dobre prakse Komiteta,
e) da sprovode i primenjuju standarde Komiteta u njihovim domaćim nadležnostima sa preferencijalnim vremenskim okvirom koji je postavio Kometet,
f) da prođu i učestvuju u pregledima Komiteta radi procene konzistentnosti i delotvornosti domaćih propisa i nadzorne prakse koji se odnose na standarde Komiteta,
g) da promovišu interes globalne finansijske stabilnosti, a ne samo nacionalne dok učestvuju u radu Komiteta i izradi njegovih odluka.

4.3. ORGANIZACIJA

4.3.1. GRUPA GUVERNERA I ŠEFOVA ZA NADZOR

Grupa guvernera i šefova za nadzor je nadzorni organ Komiteta. Komitet izveštava Grupu i traži odobrenje za velike odluke. U tom smislu, Komitet za nadzor se obraća Grupi za odobrenje povelje i bilo kakve izmene u tom dokumentu, da obezbedi opšte smernice u radu i da imenuje predsednika Komiteta za nadzor iz reda svojih članica.

Ukoliko predsednik Bazelskog komiteta prestane da bude član Grupe pre isteka mandata, Grupa imenuje novog Predsednika. Sve dok se ne imenuje novi Predsednik, Generalni Sekretar preuzima ulogu predsedavajućeg.

[35] http://www.bis.org/bcbs/charter.htm

4.3.2. ODBOR

Odbor je organ Bazelskog komiteta koji donosi krajnje odluke uz obavezu da obezbedi njihovo sprovođenje. On je nadležan za razvoj, rukovođenje i nadzor radnog programa Komiteta sa opštim smernicama koje postavalja Grupa, zatim za uspostavljanje i zalaganje za standarde, smernice i dobru praksu Komiteta. Takođe, Odbor je nadležan za osnivanje i raspuštanje podgrupa (odobravanje i modifikovanje njihovih ciljeva, i nadgledanje njihovog napredovanja), preporuke o izmenama Povelje Bazelskog komiteta i donošenje odluka za organizacione propise kojima se regulišu njegove aktivnosti.

Odbor u principu četiri puta godišnje organizuje sednice. Međutim, Predsednik može da odluči da se održe dodatne sednice ukoliko je to neophodno. Predsednik vodi sednice Odbora. Sve članice i posmatrači Komiteta imaju prava da imenuju jednog zastupnika koji će prisustvovati sednicama. Njihovi zastupnici treba da budu visoki zvaničnici oraganizacija i da imaju ovlašćenje za izvršenje svojih institucija. Zastupanje na sednicama Odbora se očekuje da bude, na primer po sledećem principu, da nivou šefa za nadzor nad bankarstvom odgovara zastupnik koji je šef bankarskog zakonodavstva, zamenik guvernera centralne banke, šef departmana za finansijsku stabilnost ili njegov ekvivalent. Odluke Odbora se donose konsenzusom članica. Odbor objavljuje preko svog web sajta odluke koje su od javnog interesa, i kada je to potrebno daje izjave za štampu.

4.3.3. PODGRUPE BAZELSKOG KOMITETA

Aktivnosti Bazelskog komiteta su najviše organizovane u okviru grupa, radnih grupa i izvršnih grupa. Sekretarijat omogućava da spiskovi grupa budu dostupni javnosti. One odgovaraju direktno Odboru. Grupe su sastavljene od visokih zvaničnika članica koji upravljaju ili preuzimaju na sebe glavne oblasti rada Odbora i deo su stalne unutrašnje strukture Komiteta i kao takve rade bez određenog ili krajnjeg roka. Radne grupe se sastoje od eksperata iz članica Komiteta i predstavljaju tehničku podršku u radu izvršnih grupa. Izvršne grupe su formirane na određeno vreme za izvršavanje specifičnih zadataka. One su obično sačinjene od tehničkih eksperata institucija članica Komiteta.

Međutim, u situacijama kada su ove grupe kreirane od strane Odbora tako da su sačinjene od predstavnika Komiteta i rade na specifičnim zadacima koji zahtevaju brzu reakciju Odbora tada se nazivaju visokim izvršnim grupama.

4.3.4. PREDSEDNIK

Predsednik upravlja poslovima Odbora u skladu sa ciljevima Bazelskog komiteta. Predsednik se imenuje od strane Grupe generala i šefova za nadzor sa mandatom od 3 godine koji se može obnoviti samo jednom. Predsednikove nadležnosti su da:[36]

a) sazove i vodi sednice Odbora. Ukoliko predsednik nije u mogućnosti da prisustvuje sednicama Odbora, on/ona mogu odrediti da Generalni sekretar vodi sednicu u njegovo/njeno ime;
b) prati napredak rada Komiteta i da obezbeđuje operativne smernice između sednica i da prenosi odluke i semrnice Odbora;
c) izveštava Grupu guvernera i šefova za nadzor nad bankarstvom kada je neophodno;
d) eksterno predstavlja Bazelski komitet i bude glavni potparol Bazelskog komiteta.

4.3.5. SEKRETARIJAT

Sekretarijat se nalazi u Banci za međunarodna poravnanja u Bazelu. Sektretarijat se formira od strane Banke za međunarodna poravnanja i predstavlja podršku u radu Odbora, Predsednika i grupa koje Odbor organizuje za rad na Povelji Bazelskog komiteta za nadzor nad bankarstvom. Zaposleni Sekretarijata su pretežno profesionalci koji su uglavnom privremeno angažovani iz zemalja članica BK. Glavne nadležnosti Sekretarijata su da:[37]

[36] http://www.bis.org/bcbs/charter.htm
[37] http://www.bis.org/bcbs/charter.htm

a) obezbedi podršku i asistenciju Odboru, Predsedniku, grupama, radnim i izvršnim grupama;
b) obezbedi na vreme učinkovit protok informacija za sve zemlje članice Komiteta;
c) olakša koordinaciju među grupama, radnim i izvršnim grupama;
d) omogući blizak kontakt između zemalja članica Komiteta i organa koji nisu članice;
e) podržava saradnju između Komiteta i drugih institucija;
f) održava evidenciju, uređuje web sajt i korespodenciju Komiteta;
g) obavlja sve ostale funkcije koje su mu dodeljene od strane Predsednika Odbora.

Generalni sekretar izveštava Predsednika i upravlja radom Sekretarijata. Generalni sekretar rukovodi finansijama, materijalnim i ljudskim resursima dodeljenih Sekretarijatu i asistira Predsedniku u eksternom zastupanju Odbora. Generalnog sekretara bira Predsednik na osnovu preporuke izborne komisije Bazelskog komiteta koju čine članovi Grupe guvernera i šefova za nadzor i viši predstavnici Banke za međunarodna poravnanja. Mandat je uglavnom 3 godine sa mogućnošću produženja.

Zamenici generalnog sekretara izveštavaju i asistiraju Generalnom sekretaru u obavljanju njegovih dužnosti, zamenjuju ga u slučaju njegove odsutnosti, sprečenosti ili na zahtev Generalnog sekretara. Zamenike generalnog sekretara imenuju Generalni sekretar i Predsednik.

4.4. STANDARDI, SMERNICE I DOBRA PRAKSA

Bazelski komitet postavlja standarde u domenu prudencione regulacije i nadzora banaka. On očekuje potpunu implementaciju standarda od strane članica i njihovih međunarodno aktvinih banaka. Međutim, standardi sadrže minimalne zahteve i članice mogu da odluče da ih povećaju. Komitet očekuje da standardi budu primenjeni u okviru lokalnog zakonodavstva kroz proces kreiranja pravila postupaka u svakoj jurisdikciji po unapred definisanom roku utvrđenom od strane Odbora. Ukoliko je neizbežno odstupanje od potpunog prenošenja u lokalnim zakonskim okvirima, članovi treba da traže najbolju moguću alternativu standarda i njihove ishode.

Smernice razrađuju standarde u oblastima u kojima se one smatraju poželjnim za prudencionu regulaciju i nadzor banaka, posebno međunarodno aktivnih banaka. One su uglavnom dopuna BCBS standardima pružajući dodatna uputstva u cilju njihovog sprovođenja.

Dobra praksa u principu opisuje posmatranu praksu, sa ciljem zastupanja zajedničkog razumevanja i unapređenja nadzora bankarstva. BCBS članice i njihove nadzorne institucije se podstiču da uporede svoje prakse sa preporučenim radi identifikacije potencijalnih oblasti za poboljšanje.

4.5. KONSULTACIJE SA VLASTIMA ZEMALJA KOJE NISU ČLANICE BK

U skladu sa poslovima koje obavlja Komitet je predan opširnom konsaltingu svog poslovanja sa vlastima zemalja koje nisu članice putem sledećih institucija i mehanizama:[38]

* Grupa Bazela za konsalting obezbeđuje forum radi produbljivanja veze između Odbora i supervizora širom sveta koji se bave problematikom nadzora bankarstva. Grupa omogućava širok nadzorni dijalog između vlasti zemalja koje nisu članice i Odbora o početku procesa stvaranja novih inicijativa, okupljanjem visokih predstavnika iz različitih zemalja, međunarodnih institucija i regionalnih grupa bankarskih supervizora iz zemalja ne-članica Odbora.

***** Međunarodna konferencija bankarskih supervizora koja se održava na dve godine obezbeđuje da supervizori širom sveta razgovaraju o pitanjima od zajedničkog interesa.

***** Učestvovanjem u svojstvu posmatrača u organima Komiteta, zastupnici zemalja ne-članica doprinose razvoju politike rad Odbora.

* Institut za finansijsku stabilnost (*The Financial Stability Institute (FSI)*) je zajednička inicijativa Bazelskog komiteta i Banke za međunarodna poravnanja da pomognu supervizorima širom sveta u implementaciji prudencionih standarda. Institut organizuje sastanke za visoke funkcionere koji sa centralnim bankama i nadzornim organima vlasti obezbeđuju niz regionalnih foruma za distribuciju informacija o standardima BCBS,

[38] http://www.bis.org/bcbs/charter.htm

redovno informisanje učesnika o radu Odbora, deljenje supervizorskih praksi i problema, i uspostavljanje i održavanje čvrstih odnosa.

* Bazelski komitet podržava rad i aktivnosti regionalnih grupa bankarskih supervizora širom sveta. Zaposleni Sekretarijata mogu da učestvuju na sastancima tih grupa zarad razmene idea i da traže povratnu informaciju o radu BCBS.

4.6. ODNOSI SA DRUGIM MEĐUNARODNIM FINANSIJSKIM ORGANIMA

Bazelski komitet sarađuje sa drugim međunarodnim finansijskim institucijama koje postavaljaju standarde i organima javnog sektora u cilju postizanja poboljšanja koordinacije politike razvoja i implementacije standarda. U izvršavanju svojih nadležnosti podrškom ovakve saradnje, Predsednik i Sekretarijat posvećuju posebnu pažnju na potrebu da se postupa u skladu sa procedurama BCBS-a. Zajedno sa drugim međunarodnim finansijskim institucijama koje postavaljaju standarde, BCBS sponzoriše zajednički forum, na kome su obuhvaćena pitanja od zajedničkog interesa za standarde i na kome se razvijaju preporuke za koordinisanu akciju. Komitet je član Odbora za finansijsku stabilnost i učestvuje u njegovom radu i razvoju, koordinira i zalaže se za sprovođenje efikasnih regulatornih, nadzornih i drugih politika finansijskog sektora.

4.7. PROCES JAVNIH KONSULTACIJA

U principu, BCBS traži od strane svih relevantnih aktera predloge politika. Proces konsultacija uključuje izdavanje javnih poziva zainteresovanim stranama da pošalju u pisanom obliku Sekretarijatu komentare predloga politika Odbora, u određenom vremenskom periodu. Period konsultacija obično traje 90 dana, a izuzetno može biti duži ili kraći od toga. Opšte pravilo je da se odgovori na javne pozive za komentare objavljuju se na sajtu BCBS, ukoliko neko od učesnika ne traži tretman poverljivosti. Ovaj proces je obavezan za BCBS standarde.

5. BAZEL STANDARDI I, II I III

5.1. SVRHA I SUŠTINA STANDARDA BAZELA I

Kada je 1974. godine došlo do poremećaja u međunarodnom bankarskom poslovanju zbog nelikvidnosti nemačke banke Herstatt bank, javila se potreba za nadzorom nad bankama koje su uključene u međunarodno poslovanje. Ovaj događaj je motivisao BCBS da 1988. godine sastavi i objavi prvi međunarodni sporazum o kapitalu banaka (Basel Capital Accord) poznat kao Bazel I. Svrha standarda Bazela I bila je uvođenje jedinstvenog načina za izračunavanje adekvatnosti kapitala kako bi se ojačala finansijska stabilnost.

Prvi bazelski sporazum, različite izvore bankarskog kapitala deli u dve osnovne vrste:[39]

1) primarni kapital (osnovni kapital - tier 1) sadrži obične akcije i suficit, nepodeljenu dobit (zadržane zarade), kvalifikovane neakumulativne prioritetne akcije bez roka dospeća, manjinski interes na računima akcijskog kapitala kod udruženih filijala, i prepoznatljivu odbranu nematerijalne aktive i druge nematerijalne aktive (goodwill, prava hipotekarne usluge, kupljena kreditna kartica);
2) sekundarni kapital (dodatni kapital – tier 2) koji sadrži alokacije (rezerve) za kredite i gubitke na poslovima lizinga, instrumente kapitala za obligacionopravna potraživanja, obavezna konvertibilna potraživanja, srednjoročne prioritetne akcije, kumulativne prioritetne akcije bez roka dospeća sa neisplaćenim dividendama, vrednosne papire akcijskog kapitala i druge dugoročne instrumente kapitala koji sjedinjuju i potraživanja i elemente akcijskog kapitala.

Bazel I definiše:[40]

[39] Peter S. Rose, Sylvia C. Hudgins, Bankarski menadzment i finansijske usluge, Data status, Beograd, 2005, str. 493
[40] Dr Budimir Stakić, Međunarodne finansijske institucije, UniverzitetSingidunum, Beograd, 2012, str. 45

a) elemente kapitala banaka – osnovne i dopunske,
b) pondere za izračunavanje kreditnog rizika po bilansnoj aktivi (ponderi rizika: 0%, 20%, 50% i 100%),
c) faktore kreditne konverzije za vanbilansne stavke (posle čega se primenjuju odgovarajući ponderi rizika),
d) odnos između kapitala i ukupne izloženosti banke (bilansne i vanbilansne) ponderisane kreditnim rizikom s ciljem izračunavanja pokazatelja adekvatnosti kapitala.

Pokazatelj adekvatnosti kapitala banke, izračunat na taj način, treba da iznosi najmanje 8%:

$$\frac{\textit{Kapital}}{\textit{Kreditnim rizikom ponderisane izloženosti}} \geq 8\ \%$$

Glavni ciljevi Sporazuma o kapitalu iz 1988. godine bili su:[41]

1) adekvatan nivo kapitala u međunarodnom bankarskom sistemu, i
2) lojalna konkurencija na tržištu bankarskih usluga, tako da nijedna banka više ne može da posluje ako nema adekvatan nivo kapitala

Prednosti i nedostaci standarda Bazel I[42]

Prednosti i pozitivni efekti primene standarda Bazela I

- porast adekvatnosti kapitala međunarodno aktivnih banaka,
- relativno jednostavna struktura,
- primena u različitim zemljama širom sveta,
- jačanje konkurencije banaka na međunarodnom nivou,

[41] Slobodan Barać, Budimir Stakić, „Međunarodne finansije“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2008., str. 127
[42] http://www.nbs.rs/internet/cirilica/55/55_2/55_2_2/index.html

- porast discipline u procesu upravljanja kapitalom, i
- benchmark za procenu banaka koju sprovode učesnici na finansijskom tržištu.

Uprkos prednostima i pozitivnim efektima, vremenom su nedostaci standarda Bazela I došli do izražaja:

- adekvatnost kapitala zavisi od kreditnog rizika, dok su ostali rizici (npr. tržišni i operativni) izostavljeni iz analize,
- u oceni kreditnog rizika nema razlike između dužnika različitog kvaliteta i rejtinga,
- akcenat je na knjigovodstvenim, a ne na tržišnim vrednostima, i
- neadekvatno sagledavanje rizičnosti i efekata upotrebe modernih finansijskih instrumenata, kao i tehnika ublažavanja rizika.

5.1.1. NAJZNAČAJNIJE DOPUNE STANDARDA BAZELA I

Neki od nedostataka Bazela I, posebno oni koji se tiču tržišnog rizika, otklonjeni su izmenama i dopunama preporuka 1993. i 1996. godine, i to uvođenjem kapitalnog zahteva za tržišni rizik i novog instrumenta za ocenu tržišnog rizika banke – VaR (Value at Risk).

$$\frac{\textit{Kapital}}{\textit{Rizikom ponderisane izloženosti (kreditni i tržišni rizik)}} \geq 8\ \%$$

Bazelski sporazum I je identifikovao ključnu ulogu kapitala pri proceni prihvatljivog nivoa kreditnog rizika, postavio zajedničku definicju kapitala (kapital I i II reda – Tier I and Tier II), identifikovao pondere rizika bilansnih pozicija (0%, 10%, 20%, 50% i 100%), faktore kreditne konverzije vanbilansnih pozicija (0%, 20%, 50% i 100%) radi njihovog svođenja na bilansne pozicije i precizirao način izračunavanja adekvatnosti kapitala. Ovaj sporazum je razvojem finansijskih derivata dopunjen 1996. godine sa

tržišnim rizikom, kao dodatnim rizikom kome su banke izložene pri poslovanju finansijskim derivatima i za koji je potrebno da obezbede dodatni kapital- kapital III reda (Tier III).

Ponderi rizika i faktori konverzije kod utvrđivanja rizične aktive banaka u funkciji utvrđivanja potrebnog kapitala su sledeći:[43]

a. kategorija rizika – bez rizika, Ponder 0%, Opis potraživanja: gotovina, potraživanja od centralnih vlada i centralnih banaka zemalja OECD-a;
b. kategorija rizika – nizak rizik, Ponder 10%, Opis potraživanja: potraživanja od entiteta javnog sektora, isključujući centralne banke;
c. kategorija rizika – nizak rizik, Ponder 20%, Opis potraživanja: potraživanja od drugih banaka OECD-a, multilateralnih razvojnih banaka, učesnika na tržištu hartija od vrednosti za koja važe slična pravila u pogledu adekvatnosti kapitala kao i za banke i potraživanja od banaka koje nisu iz zemalja članica OECD-a sa preostalim rokom dospeća kraćim od godinu dana;
d. kategorija rizika – umereni rizik, Ponder 50%, Opis potraživanja: hipotekarni zajmovi i potraživanja od druge strane u poslu po osnovu derivata kojima se normalno pripisuje ponder 100%;
e. kategorija rizika – standardni rizik, Ponder 100%, Opis potraživanja: sva ostala aktiva, svi zajmovi dati privatnom nebankarskom sektoru, potraživanja od banaka iz zemalja članica OECD-a sa rokom dospeća dužim od godinu dana i stalna sredstva.

Faktori konverzije za vanbilansne stavke su sledeći:[44]

1) faktor 0%, Otpis stavke: standby sredstva (pogodnosti) za period kraći od godinu dana, koja mogu biti uskraćena u bilo koje vreme pre korišćenja;

[43] Dr Đorđe Đukić, Dr Vojin Bjelica, Dr Života Ristić, Bankarstvo, Ekonomski fakultet, Beograd, 2004, str. 267
[44] Dr Đorđe Đukić, Dr Vojin Bjelica, Dr Života Ristić, Bankarstvo, Ekonomski fakultet, Beograd, 2004, str. 268

2) faktor 20%, Otpis stavke: uslovne obaveze na rok kao dokumentarni akreditiv, standby pogodnosti (sredstva) sa originalnim rokom dospeća dužim od godinu dana;
3) faktor 50%, Otpis stavki: činidbene garancije i druge uslovne obaveze vezane za specifične transakcije, kreditne linije podrške kojima se dužnicima na tržištu evrovaluta omogućava da izdaju evroobveznice sa dospećem kraćim od godinu dana (note issuance facility);
4) faktor 100%, Otpis stavki: plative garancije, avali i drugi oblici jemstva, akcepti, menice, konfirmacije akreditiva, otvorene trgovačke pozicije, ugovori o reotkupu i drugi terminski ugovori, kao i ostale preuzete neopozive obaveze.

Kod vanbilansnih pozicija nominalna vrednost se množi sa faktorom konverzije čija je svrha da izrazi verovatnoću da će potraživanje od klijenta banke, po osnovu datog instrumenta biti realno. Nakon izvršene konverzije odgovarajući ekvivalenti stavki vanbilansne aktive se tretiraju na isti način kao i stavke bilansne aktive.

Izmenama i dopunama Bazelskog sporazuma iz 1996. uveden je dodatni zahtev u pogledu visine kapitala koji je vezan za tržišni rizik i sve pozicije koje su predmet utvrđivanja neophodnog kapitala u banci po osnovu tržišnog rizika isključene su iz obračuna rizične aktive koji je unapred opisan, u cilju izbegavanja dvostrukog obračuna. Pod kapitalom kao jedinim sigurnim i stabilnim izvorom raspoloživim za pokriće gubitaka koji mogu prositeći iz preuzetih rizika, podrazumeva se zbir kapitala I, II i III reda. U kapital prvog reda – primarni kapital (Core Capital, Base Equity) ulaze obične akcije, preferencijalne akcije neograničenog roka trajanja i neraspoređena dobit. U kapital drugog reda – sekundarni kapital (Supplementary Capital) ulaze subordinirane obveznice, preferencijalne akcije neograničenog roka trajanja i rezerve za pokriće eventualnih gubitaka. U kapital trećeg reda – koji služi za pokriće tržišnih rizika ulaze kratkoročne subordinirane obaveze (do 2 godine) do 250% kapitala prvog reda.

Obične akcije predstavljaju stalni, bez roka dospeća, izvor finansiranja banke. Vlasnici običnih akcija imaju pravo upravljanja bankom, ali u slučaju likvidacije banke imaju subordinirano pravo u odnosu na deponente, kreditore i vlasnike preferencijalnih akcija. Drugi bitan deo primarnog kapitala predstavlja zadržani profit. Jedan deo profita

se posle plaćanja poreza zadržava kao neraspoređena dobit, koji ulazi u sastav primarnog kapitala, tako što ga uvećava, dok se drugi deo isplaćuje akcionarima u vidu dividende. To je ujedno i osnovni izvor za interno generisanje kapitala. Preferencijalne akcije, ukoliko su emitovane sa neograničenim rokom, ulaze u sastav primarnog kapitala, a ako su emitovane sa ograničenim rokom – ulaze u sastav sekundarnog kapitala.

Subordinirane obveznice su osnovni izvor sekundarnog kapitala. U sastav bankarskog kapitala ulaze samo obveznice sa rokom dospeća preko 5 godina i fiksnom kamatnom stopom. Njihovo pravo prilikom isplate obaveze banke je prioritetno u odnosu na vlasnike običnih akcija, ali je subordinirano u odnosu na deponente. Emisija subordiniranih obveznica omogućava povećanje kapitalne baze i doprinosi adekvatnosti kapitala, ali ujedno povećava leveridž efekat, jer se radi o kreditnom instrumentu. Kao alternativni izvor kapitala subordinirane obveznice imaju određene prednosti u odnosu na akcijski kapital, jer se kamatni rashodi na obveznice odbijaju od kamatnih prihoda, čime se umanjuje poreska osnovica. Prema Bazelskom sporazumu I propisan je minimalni ukupan kapital prema riziko ponderisanoj aktivi u iznosu od 8%, pri čemu primarni kapital mora da iznosi najmanje 4% ukupne aktive, dok je maksimalni iznos subordniranih obveznica (sa rokom preko 5 godina) propisan u visini od 50% primarnog kapitala, a rezerve za kreditne gubitke su ograničene na 1,25% riziko ponderisane aktive.

5.2. BAZEL II

Bazel II rezultat je višegodišnje intenzivne saradnje BCBS sa bankama i institucijama iz finansijskog sektora i otklanja niz nedostataka Bazela I. Radi daljeg unapređenja snage i stabilnosti međunarodnog bankarskog sistema, uz ujednačavanje kapitalnih zahteva po zemljama, u junu 2004. godine Komitet je izdao revidiran Okvir, a nakon dve godine i njegovu sveobuhvatnu verziju. Verzija iz juna 2006. uključuje dodatne smernice koje se odnose pre svega na tretman aktivnosti trgovanja i *double default* efekata, kao i na izmene u vezi s tržišnim rizicima. Takođe, obuhvata sve odredbe iz Bazela I koje su ostale na snazi.

Novi okvir (Bazel II) sastoji se iz tri stuba:

- Stub 1 definiše minimalne kapitalne zahteve za kreditni, tržišni i operativni rizik, uz mogućnost korišćenja sofisticiranih modela i tehnika za njihovo izračunavanje;
- Stub 2 učvršćuje vezu između optimalnih kapitalnih zahteva i vrste i stepena rizika kojima je banka izložena u svom poslovanju, uvodeći proces interne procene adekvatnosti kapitala (ICAAP) i jačajući proces supervizije;
- Stub 3 upotpunjuje vezu između Stuba I i Stuba II, ističući značaj tržišne discipline uvođenjem minimalnih zahteva za objavljivanje informacija banaka.

Drugi Balzelski sporazum, usaglašen tokom 2002. godine: [45]

- obezbeđuje veću osetljivost na arbitražne poslove i inovacije na finansijskom tržištu,
- prepoznaje različitu izloženost riziku kod različitih banaka, eventualnu primenu različitih metoda da bi se procenila izloženost riziku i moguće prilagođavanje različitog nivoa potrebnog kapitala;
- proširuje vrste rizika koji se uzimaju u obzir prilikom utvrđivanja potrebnog nivoa kapitala i uspostavlja minimalni nivo potrebnog kapitala za pokrivanje kreditnog, tržišnog i poslovnog rizika, sa karakteristikom veće osetljivosti u odnosu na prethodni bazelski sporazum;
- uključuje zahtev od svake banke da razvije sopstvene interne modele rizika upravljanja i testove na stres u proceni sopstvene izloženosti riziku u različitim tržišnim uslovima;
- uključuje zahtev da svaka banka utvrdi sopstvenu potrebu za kapitalom, bazirano na izloženosti riziku, koji može da bude podvrgnut reviziji od strane nadzorne institucije, uz poštovanje principa “razumnosti”;
- promoviše veće učešće javnosti u uvid stvarnog finansijskog stanja svake banke, što bi moglo da disciplinuje banke da izbegavaju preveliki rizik.

[45] Prof. Dr Miroljub Hadžić, “Bankarstvo”, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2007., str. 50

5.2.1. STUB 1

Stub 1 uvodi novine u kapitalni okvir usklađujući minimalne kapitalne zahteve banke sa obimom i vrstom njenog poslovanja i prirodom rizika koji iz njega proizlaze. Stub 1 obuhvata minimalne kapitalne zahteve za tri vrste rizika: kreditni, tržišni i operativni rizik. Najznačajnije novine Stuba 1, u poređenju s Bazelom I i njegovim dopunama, odnose se na tretman kreditnog rizika i uvođenje kapitalnog zahteva za operativni rizik, dok je tretman tržišnog rizika ostao nepromenjen.

Generalni stav je da banke moraju da drže najmanje 8 procenata kapitala u odnosu na riziko ponderisanu aktivu.[46] Naime, za regulisanje obaveznog kapitala polazi se od nominalnih iznosa aktiva koji se koriguju faktorima rizika, da bi se dobila riziko ponderisana aktiva. Sistem minimalnog kapitala banaka ima za cilj da obezbedi solventnost banaka u vezi sa rizicima po bilansnim i vanbilansnim pozicijama.

Prvo, Bazel II bankama omogućava sofisticiranije pristupe za izračunavanje kapitalnih zahteva za kreditni rizik uzimajući u obzir specifičnosti svake banke. Postoje dva osnovna pristupa, a bankama je ostavljena mogućnost da odaberu onaj koji je najprimenljiviji za njih.[47]

- Banke koje imaju manji obim poslovanja i jednostavnije kontrolne strukture opredeljuju se prvenstveno za korišćenje standardizovanog pristupa. Prema tom pristupu, za procenu kreditnog kvaliteta dužnika banka koristi agencije za eksterni kreditni rejting koje su za to dobile prethodnu saglasnost supervizora.
- Banke koje su angažovane u složenijim aktivnostima s razvijenijim sistemom upravljanja rizicima, a razvile su napredne sisteme za merenje rizika, mogu uz prethodnu saglasnost supervizora, da odaberu jednu od dve varijante za izračunavanje kapitalnih zahteva za kreditni rizik koje su zasnovane na pristupu internih rejtinga („IRB”):

Osnovni pristup zasnovan na internom rejtingu (FIRB): banke koriste sopstvene procene verovatnoće neizmirenja obaveza (PD), dok procene ostalih parametara –

[46] dr Milutin Ćirović, “Bankarstvo”, Naučno društvo Srbije, Beograd, 2007., str. 392
[47] http://www.nbs.rs/internet/cirilica/55/55_2/55_2_4/index.html

komponenti rizika (LGD – gubitak po osnovu neizmirenja obaveza, EAD – izloženost u trenutku neizmirenja obaveza i M – efektivna ročnost) određuje supervizor.

Napredni pristup zasnovan na internom rejtingu (AIRB): banke koriste sopstvene procene za sve komponente rizika, kao i faktore konverzije.

Drugo, novi okvir uvodi kapitalni zahtev za operativni rizik, kao rizik od gubitka zbog propusta u radu zaposlenih, neadekvatnih procedura i procesa u banci, neadekvatnog upravljanja informacionim i drugim sistemima u banci, kao i zbog nastanka nepredvidivih eksternih događaja. Banke imaju na raspolaganju tri pristupa za izračunavanje kapitalnih zahteva za operativni rizik (BIA – pristup osnovnog indikatora, SA – standardizovani pristup i AMA – napredni pristup). Izbor konkretnog pristupa zavisiće od obima i vrste poslovanja banke, kao i od kvaliteta i sofisticiranosti njenog sistema upravljanja rizicima.

Stub 1 standarda Bazela II primenjuje se u Srbiji po osnovu Odluke o adekvatnosti kapitala banke („Službeni glasnik RS“, br. 46/2011).

5.2.2. STUB 2

Stub 2 uvodi nov pristup upravljanju rizicima i proceni adekvatnosti kapitala banaka i ukazuje na neophodnost primene efikasne supervizije čiji je akcenat na analizi procesa interne procene adekvatnosti kapitala banke.

Banke su u obavezi da vrše procenu adekvatnosti kapitala za pokriće svih rizika kojima su u svom poslovanju izložene, uključujući i rizike koji nisu (u potpunosti) obuhvaćeni Stubom 1. Supervizor treba da analizira i proceni adekvatnost tog internog procesa banke kako bi odredio da li rukovodstvo banke primenjuje razboritu procenu svih rizika i da li je banka obezbedila adekvatan iznos kapitala u odnosu na obim i vrstu svojih poslovnih aktivnosti.

Proces supervizije zasniva se na sledeća četiri principa čiji je cilj unapređenje internih sistema upravljanja rizicima i kontrole:[48]

[48] http://www.nbs.rs/internet/cirilica/55/55_2/55_2_5/index.html

- Proces interne procene adekvatnosti kapitala (ICAAP): banke treba da vrše kontinuiranu internu procenu adekvatnosti kapitala u skladu sa svojim rizičnim profilom i da na osnovu njega određuju strategiju održavanja potrebnog nivoa kapitala.
- Proces supervizije (*Supervisory Review and Evaluation Process* – SREP): supervizori treba da procenjuju ICAAP i strategiju banaka, kao i njihovu sposobnost da nadgledaju i osiguraju usaglašenost s regulatornim pokazateljima kapitala. Ukoliko nisu zadovoljni rezultatima tog procesa, supervizori treba da preduzimaju adekvatne korektivne mere.
- Kapital iznad minimalnog nivoa: jedna od novina Bazela II jeste zahtev i očekivanje supervizora da banke poseduju kapital iznad minimalnog nivoa (definisanog Stubom 1), koji na pravi način odražava složenost poslovnih aktivnosti banke i dovoljan je za pokriće svih rizika koji iz tih aktivnosti proizlaze.
- Intervencije supervizora: supervizori bi trebalo da intervenišu u ranom stadijumu kako bi se sprečilo da kapital padne ispod minimalnog nivoa potrebnog da podrži rizike kojima je banka izložena, kao i da zahtevaju brzu reakciju ukoliko kapital nije na propisanom nivou.

5.2.3. STUB 3

Stub 3 pospešuje jačanje tržišne discipline putem zahteva za objavljivanje relevantnih informacija. Cilj je da se drugim učesnicima omogući da pristupe ključnim informacijama o učesnicima na finansijskom tržištu kao što su informacije koje se odnose na: okvir primene, kapital, izloženosti rizicima, proces upravljanja rizicima i, na kraju, na samu adekvatnost kapitala određene banke ili druge institucije u finansijskom sektoru. Na taj način, svi učesnici na finansijskom tržištu imaju priliku da izvrše sopstvenu analizu poslovanja banke, upravljanja rizicima kojima je banka u svom poslovanju izložena, kao i adekvatnosti kapitala banke. Oslanjanje na interne metodologije banaka i pružanje diskrecionih prava bankama, posebno u okviru Stuba 1,

uslovljava poseban značaj obelodanjivanja relevantnih informacija. Razvoj tržišne discipline učesnika na finansijskom tržištu, u skladu sa Stubom 3, doprinosi sigurnosti i stabilnosti bankarskog sektora i finansijskog sistema. Stub 3 standarda Bazela II primenjuje se u Srbiji po osnovu Odluke o objavljivanju podataka i informacija banke („Službeni glasnik RS“, br. 45/2011).

5.3. BAZEL III

U skladu sa svojom svrhom i ulogom, Bazelski komitet konstantno unapređuje standarde u domenu prudencione regulacije banaka radi što bolje zaštite međubankarskog poslovanja, posebno u periodima udara svetskih finansijskih kriza. Uočena je potreba da se ojačaju kapital i likvidnost banaka što je dovelo da toga da Bazelski komitet 2008. godine objavi Principe supervizije i dobrog upravljanja rizikom likvidnosti, zajedno sa Međunarodnim okvirom za merenje izloženosti riziku likvidnosti, standarde i monitoring ovog rizika.

Bazel III predstavlja sveobuvatni set reformskih mera, razvijenog od strane Bazelskog komiteta za nadzor nad bankarstvom sa ciljem jačanja regulative, nadzora i upravljanjanja rizicima u bankarskom sektoru. Reformske mere koje su obuhvaćene Bazelom III treba da omoguće bankarskom sektoru da poboljša sposobnost apsorcije šokova koji proizilaze iz ekonomskih i finansijskih stresova, bez obzira na njihov izvor, upravljanje rizicima i da se ojačaju transparentnost poslovanja banaka.

Standardima Bazel III su uvedeni nova definicija kapitala, novi okvir za rizik likvidnosti i leveridž racio. Poboljšanje kvaliteta kapitala se ogleda kroz strožije kriterijume za uključivanje elemenata u osnovni i dopunski kapital i međunarodno harmonizovane odbitne stavke. Razvijena su dva minimalna standarda za merenje izloženosti riziku likvidnosti: racio pokrića likvidnosti (Liquidity Coverage Ratio - LCR) i racio stabilnog neto finansiranja (Net Stable Funding Ratio- NSFR). Ideja za leveridž racio je uvođenje jednostavnog, transparentanog pokazatelja na koji ne utiče rizični profil banke u Stub 1 bazelskih standarda i koji nije zasnovan na rizicima.

Implementacija Bazel III standarda u EU planirana je od 1. januara 2013. godine, uz postepenu primenu i prelazne rokove, zaključno sa 2019. godinom kada se očekuje puna primena.

6. POKAZATELJ ADEKVATNOSTI KAPITALA

Banke su centri finansijskog sistema. Ukoliko one propadnu zbog nedostatka kapitala, ugrozile bi stabilnost celokupnog finansijskog sistema. Paralelno uz razvoj finansijskih tržišta većina banaka je proširila svoje poslovanje izvan svog osnovnog i tradicionalnog delokruga. Banke su ušle na nova tržišta i na taj način su se suočile sa novim rizicima. Visina kapitala banke nije smo funkcija visine aktive dotične banke, nego i prosečnog stepena rizika koji je banka preuzela. Ako je banka izložena većem stepenu rizika, ona mora da drži i veću stopu kapitala. Faktor koji takođe utiče na formiranje potrebnog iznosa bankarskog kapitala je sposobnost banke da u slučaju potrebe može da uzajmi novac na finansijskom tržištu. Ukoliko banka može lako da povuče potrebna sredstva sa finansijskog tržišta po prihvatljivoj kamatnoj stopi, ona bi mogla da drži manju stopu kapitala.

Bankama neposredno upravljaju bankarski menadžeri uz generalnu kontrolu od strane vlasničke strukture. Ipak, u tržišnim bankarskim sistemima postoje i državne kontrolne institucije koje sprovode prudencionu (opreznosnu) regulaciju i superviziju poslovanja banaka. Regulacija banaka sastoji se u uspostavljanju određenih pravila koja se odnose pre svega na minimiziranje bankarskih rizika i očuvanje solventnosti banaka. Banke moraju da procene koliko im je kapitala potrebno iz tri razloga.[49] Prvo, kapital banke pomaže da se spreči propast banke, do kog dolazi u slučaju kada banka nije u stanju da izmiri svoje obaveze, isplati deponente i ostale kreditore. Drugo, količina kapitala utiče na dobit vlasnika, odnosno akcionara banke. Treće, zakonom je definisana minimalna količina kapitala koju banke moraju imati.

Nakon ozbiljnih poremećaja na bankarskom tržištu, polovinom osamdesetih godina

prošlog veka ustanovljen je Bazelski komitet za nadzor nad bankama. Svrha postojanja ovog odbora jeste da uspostavi jedinstvene standarde za bankarsku regulaciju i da

[49] Frederic S. Mishkin, "Monetarna ekonomija, bankarstvo i finansijska tržišta", Data status, Beograd, 2006., str. 213

poboljša stabilnost međunarodnog bankarskog sistema. Članice Komiteta prema Bazel II standardu treba da održavaju pokazatelj adekvatnosti kapitala na nivou ne manjem od 8%.

Proces uvođenja Bazel II standarda u poslovne banke u Srbiji počeo je 2006. godine, a obaveza kompletnog korišćenja Bazel II procedure kod domaćih banaka stupa na snagu 1. januara 2011. godine. Primena standarda Bazela II u Srbiji završena je u junu 2011. godine kada je Izvršni odbor Narodne banke Srbije doneo paket propisa.

Paket propisa kojima se pravila za izračunavanje adekvatnosti kapitala banke i upravljanje rizicima usaglašavaju sa standardima Bazela II, odnosno kojima se jača transparentnost u poslovanju banaka, sastoji se od šest odluka objavljenih u „Službenom glasniku RS“, br. 45/2011 i 46/2011:

- Odluke o adekvatnosti kapitala banke (s prilozima) kojom je implementiran Stub 1,
- Odluke o upravljanju rizicima banke kojom je implementiran Stub 2,
- Odluke o objavljivanju podataka i informacija banke kojom je implementiran Stub 3,
- Odluke o kontroli bankarske grupe na konsolidovanoj osnovi,
- Odluke o izveštavanju o adekvatnosti kapitala banke i
- Odluke o izveštavanju banaka.

Banke su dužne da obim svog poslovanja usklade tako da obezbede da kapital banke uvek bude u visini koja nije manja od dinarske protivvrednosti 10.000.000 evra prema zvaničnom srednjem kursu (kapitalni cenzus), kao i da odnos između kapitala i rizične aktive banke (pokazatelj adekvatnosti kapitala) bude održavan na nivou koji nije niži od 12%.

6.1. POKAZATELJ ADEKVATNOSTI KAPITALA PREMA REGULATIVI NBS

Pokazatelj adekvatnosti kapitala banke je jednak odnosu kapitala i rizične aktive banke.

Rizična aktiva banke predstavlja zbir ukupne aktive ponderisane kreditnim rizikom i kapitalnih zahteva za tržišne rizike i kapitalnog zahteva za operativni rizik pomnoženih recipročnom vrednošću pokazatelja adekvatnosti kapitala banke.

6.1.1. KAPITAL

Kapital banke čini zbir osnovnog kapitala i dopunskog kapitala, umanjen za odbitne stavke od kapitala.

6.1.1.1. OSNOVNI KAPITAL

Osnovni kapital banke čini zbir sledećih elemenata, umanjen za odbitne stavke:[50]

- uplaćenog akcijskog kapitala, osim preferencijalnih kumulativnih akcija,
- rezerve iz dobiti,
- dobit banke.

Ovi elementi se uključuju u osnovni kapital ukoliko ispunjavaju sledeće uslove:

- da nemaju određeni rok dospeća i da se ne mogu povući,
- da se bezuslovno, u celosti i bez odlaganja mogu koristiti za pokriće gubitaka u toku redovnog poslovanja banke,
- da banka ima pravo da ne isplati dividende ili da ograniči njihovu isplatu,
- da je, u slučaju stečaja ili likvidacije banke, pravo vlasnika instrumenata koji se uključuju u osnovni kapital na učešće u raspodeli stečajne, odnosno likvidacione mase podređeno pravu ostalih poverilaca banke i vlasnika drugih instrumenata kapitala,

[50] Odluka o adekvatnosti kapitala banaka, glava III, odeljak 1.

- da su umanjeni za sve potencijalne poreske obaveze.

Banka u osnovni kapital uključuje akcijski kapital upisan i uplaćen po osnovu izdatih običnih i preferencijalnih akcija, osim preferencijalnih kumulativnih akcija, u iznosu nominalne vrednosti uplaćenih običnih i preferencijalnih akcija i pripadajuće emisione premije, tj. iznosa uplaćenog iznad nominalne vrednosti upisanih običnih i preferencijalnih akcija.

Rezerve iz dobiti koje banka uključuje u osnovni kapital čine sve vrste rezervi banke koje su formirane na osnovu odluke skupštine banke, a na teret dobiti nakon njenog oporezivanja.

Dobit banke koja se uključuje u osnovni kapital čini:[51]

a) dobit iz ranijih godina koja nije opterećena nikakvim budućim obavezama a za koju je skupština banke donela odluku da će biti raspoređena u osnovni kapital,
b) dobit iz tekuće godine ako je Narodna banka Srbije, na osnovu dostavljene dokumentacije, utvrdila da su ispunjeni sledeći uslovi:

- da je iznos dobiti potvrdio spoljni revizor ovlašćen za reviziju finansijskih izveštaja banke,
- da je iznos dobiti umanjen za obračunati porez na dobit i sve druge obaveze iz dobiti (obaveze za dividende, druga učešća u raspodeli dobiti i dr.),
- da je skupština banke donela odluku o raspoređivanju dobiti u osnovni kapital i da iznos dobiti banke iz tekuće godine koji se uključuje u osnovni kapital nije veći od iznosa utvrđenog na osnovu te odluke.

Odbitne stavke od osnovnog kapitala su:[52]

- gubici iz prethodnih godina,
- gubitak tekuće godine,
- nematerijalna ulaganja (*goodwill*, licence, patenti, žigovi, zaštitni znakovi i koncesije, kao i drugi oblici nematerijalnih ulaganja vrednovani prema fer vednosti u skladu sa MSFI/MRS)

[51] Odluka o adekvatnosti kapitala banaka, glava III, odeljak 1.
[52] Odluka o adekvatnosti kapitala banaka, glava III, odeljak 1.

- stečene sopstvene obične i preferencijalne akcije, osim preferencijalnih kumulativnih akcija, u iznosu njihove knjigovodstvene vrednosti (nominalne vrednosti uvećane za emisionu premiju)
- obične i preferencijalne akcije banke, osim preferencijalnih kumulativnih akcija, koje je ta banka uzela u zalogu u iznosu vrednosti potraživanja obezbeđenih zalogom akcija, odnosno nominalne vrednosti akcija uzetih u zalogu uvećane za pripadajuću emisionu premiju, zavisno od toga koja je od ove dve vrednosti niža,
- regulatorna usklađivanja vrednosti u odnosu na međunarodne standarde finansijskog izveštavanja, odnosno međunarodne računovodstvene standarde.

6.1.1.2. DOPUNSKI KAPITAL

Dopunski kapital banke čini zbir sledećih elemenata, umanjen za odbitne stavke:[53]

a) uplaćenog akcijskog kapitala po osnovnu preferencijalnih kumulativnih akcija banke,
b) dela pozitivnih revalorizacionih rezervi banke,
c) hibridnih instrumenata kapitala,
d) subordiniranih obaveza,
e) viška izdvojenih ispravki vrednosti, rezervisanja i potrebnih rezervi u odnosu na očekivane gubitke za banke koje su dobile saglasnost za primenu IRB pristupa.

Preferencijalne kumulativne akcije uključuju se u dopunski kapital banke ako ispunjavaju sledeće uslove:[54]

- da nemaju određeni rok dospeća i da se ne mogu povući,
- da se bezuslovno, u celosti i bez odlaganja mogu koristiti za pokriće gubitaka u toku redovnog poslovanja banke,
- da banka ima pravo odlaganja isplate dividendi,
- da je, u slučaju stečaja ili likvidacije banke, pravo vlasnika ovih akcija na učešće u raspodeli stečajne, odnosno likvidacione mase podređeno pravu ostalih

[53] Odluka o adekvatnosti kapitala banaka, glava III, odeljak 2.
[54] Odluka o adekvatnosti kapitala banaka, glava III, odeljak 2.

poverilaca banke i vlasnika drugih instrumenata kapitala, izuzev onih koji se uključuju u osnovni kapital,

- da su umanjene za sve potencijalne poreske obaveze.

Banka u dopunski kapital uključuje akcijski kapital upisan i uplaćen po osnovu izdatih preferencijalnih kumulativnih akcija u iznosu nominalne vrednosti uplaćenih preferencijalnih kumulativnih akcija i pripadajuće emisione premije, tj. iznosa uplaćenog iznad nominalne vrednosti upisanih preferencijalnih kumulativnih akcija.

Banka u dopunski kapital uključuje deo pozitivnih revalorizacionih rezervi nastalih po osnovu efekata promene fer vrednosti osnovnih sredstava, hartija od vrednosti i ostalih sredstava koji se, u skladu s MSFI/MRS, iskazuju u korist ovih rezervi, a koje su umanjene za efekte poreskih obaveza.

Hibridni instrumenti kapitala predstavljaju finansijske instrumente koje je izdala banka i koji imaju karakteristike vlasničkih i dužničkih finansijskih instrumenata.

Banka u dopunski kapital uključuje one hibridne instrumente kapitala koji ispunjavaju sledeće uslove:

- da su u celini uplaćeni,
- da nemaju ugovoreni rok dospeća, odnosno da imaju ugovoren rok dospeća koji nije kraći od 30 godina od dana uplate,
- da otplata vlasnicima ili otkup koji bi izvršila banka nisu mogući pre ugovorenog roka dospeća, osim u slučaju pretvaranja tih instrumenata u akcije banke koje nisu preferencijalne kumulativne akcije,
- da se bezuslovno, u celosti i bez odlaganja mogu koristiti za pokriće gubitaka u toku redovnog poslovanja banke,
- da se, u slučaju stečaja ili likvidacije banke, obaveze po ovim instrumentima mogu izmiriti tek nakon izmirenja svih drugih obaveza banke, uključujući i subordinirane obaveze, izuzev onih koje se uključuju u osnovni kapital,
- da za njih banka ili s njom povezano lice nisu izdali nikakav instrument obezbeđenja plaćanja,

- da banka ne može plaćati kamate ni naknade po ovim instrumentima ako joj je adekvatnost kapitala ispod nivoa propisanog Odlukom o adekvatnosti kapitala banke;
- da banka može odložiti plaćanje kamata i naknada po ovim instrumentima ako nije isplatila dividende za prethodnu godinu.

Banka je dužna da iz obračuna dopunskog kapitala isključi hibridne instrumente kapitala kod kojih je do roka dospeća preostalo manje od dvanaest meseci.

Subordinirane obaveze banke uključuju se u dopunski kapital banke ako ispunjavaju sledeće uslove:

1. da su u celini uplaćene,
2. da im je ugovoreni rok dospeća najmanje pet godina od dana uplate,
3. da otplata poveriocima ili otkup tih obaveza nisu mogući pre ugovorenog roka dospeća, osim u slučaju pretvaranja ovih obaveza u akcije banke koje nisu preferencijalne kumulativne akcije,
4. da su raspoložive za pokriće gubitaka tek u slučaju stečaja ili likvidacije banke, odnosno da nisu raspoložive za pokriće gubitka iz redovnog poslovanja banke,
5. da se, u slučaju stečaja ili likvidacije banke, mogu izmiriti tek nakon izmirenja svih obaveza banke koje nisu subordinirane, a pre akcionara banke i vlasnika hibridnih instrumenata koje je izdala banka,
6. da za njih banka ili s njom povezano lice nisu izdali nikakav instrument obezbeđenja plaćanja,
7. da poverilac banke nije istovremeno i dužnik banke po njenom subordiniranom potraživanju.

Iznos subordinirane obaveze banke koji se uključuje u dopunski kapital se, u poslednjih pet godina pre roka dospeća te obaveze, umanjuje za 20% godišnje, pa se u poslednjoj godini pre tog roka subordinirane obaveze ne uključuju u dopunski kapital.

Banka može u obračun dopunskog kapitala uključiti hibridni instrument ili subordiniranu obavezu samo ako je najmanje 30 dana pre dana ovog uključivanja o tome obavestila Narodnu banku Srbije i uz to obaveštenje dostavila sledeću dokumentaciju:

a. dokumentaciju u vezi sa izdavanjem ovih instrumenata, odnosno nastankom ove obaveze, kao i drugu dokumentaciju kojom se dokazuje ispunjenost uslova,

b. prikaz ispunjenosti uslova, s pozivanjem na odgovarajuću dokumentaciju,
c. opis računovodstvenog tretmana ovog instrumenta, odnosno ove obaveze,
d. obračun iznosa kapitala i kapitalnih zahteva poslednjeg dana u mesecu koji prethodi dostavljanju ovog obaveštenja, bez uključivanja hibridnog instrumenta, odnosno subordinirane obaveze,
e. projekciju obračuna iznosa kapitala i kapitalnih zahteva za naredne tri godine, uključujući i hibridni instrument, odnosno subordiniranu obavezu.

Ako je banka dostavila nepotpunu ili neodgovarajuću dokumentaciju, Narodna banka Srbije može, u roku od 20 dana od dana dostavljanja obaveštenja, odnosno dokumentacije iz tog stava, zatražiti od banke dostavljanje uredne dokumentacije. Rok se računa od dana dostavljanja uredne dokumentacije. Banka je dužna da, u slučaju promene uslova o tome bez odlaganja obavesti Narodnu banku Srbije i dostavi joj odgovarajuću dokumentaciju o tim promenama. U slučaju prestanka ispunjenja ovih uslova, banka je dužna da hibridni instrument, odnosno subordiniranu obavezu isključi iz obračuna kapitala.

Višak izdvojenih ispravki vrednosti, rezervisanja i potrebne rezerve u odnosu na očekivane gubitke predstavlja pozitivan iznos razlike između ukupnih ispravki vrednosti bilansne aktive i rezervisanja za gubitke po vanbilansnim stavkama uvećanih za iznos potrebne rezerve za procenjene gubitke po bilansnoj aktivi i vanbilansnim stavkama banke, s jedne strane, i iznosa ukupnih očekivanih gubitaka obračunatih primenom IRB pristupa, s druge strane, a najviše do iznosa od 0,6% ukupne aktive banke ponderisane kreditnim rizikom dobijene primenom IRB pristupa.

Odbitne stavke od dopunskog kapitala su:[55]

1) stečene sopstvene preferencijalne kumulativne akcije u iznosu njihove knjigovodstvene vrednosti;
2) preferencijalne kumulativne akcije banke koje je ta banka uzela u zalogu u iznosu vrednosti potraživanja obezbeđenih zalogom ovih akcija, odnosno nominalne vrednosti akcija uzetih u zalogu uvećane za pripadajuću emisionu premiju, zavisno od toga koja je od ove dve vrednosti niža;

[55] Odluka o adekvatnosti kapitala banaka, glava III, odeljak 3.

3) potraživanja po osnovu bilansne aktive i vanbilansnih stavki banke koja su obezbeđena hibridnim instrumentom ili subordiniranom obavezom banke do iznosa u kome su ti instrumenti/obaveze uključeni u dopunski kapital.

6.1.1.3. ODBITNE STAVKE OD KAPITALA

Odbitne stavke od kapitala banke su:[56]

1) direktna ili indirektna ulaganja u banke i druga lica u finansijskom sektoru u iznosu većem od 10% kapitala tih banaka, odnosno drugih lica,
2) ulaganja u hibridne instrumente i subordinirane obaveze drugih banaka i lica u finansijskom sektoru u kojima banka ima direktna ili indirektna ulaganja u iznosu većem od 10% kapitala tih lica,
3) ukupan iznos direktnih i indirektnih ulaganja u banke i druga lica u finansijskom sektoru u iznosu do 10% njihovog kapitala, kao i ulaganja u njihove hibridne instrumente i subordinirane obaveze, koji prelazi 10% zbira osnovnog i dopunskog kapitala banke za koju se obračunava kapital,
4) iznos za koji su prekoračena kvalifikovana učešća u licima koja nisu lica u finansijskom sektoru,
5) manjak izdvojenih ispravki vrednosti, rezervisanja i potrebne rezerve u odnosu na očekivane gubitke – za banke koje su dobile saglasnost Narodne banke Srbije za primenu IRB pristupa,
6) iznos izloženosti po osnovu slobodnih isporuka ako druga ugovorna strana nije izmirila svoju obavezu u roku od četiri radna dana,
7) potraživanja i potencijalne obaveze prema licima povezanim s bankom ili prema zaposlenima u banci, koje je banka ugovorila pod uslovima koji su povoljniji od uslova ugovorenih s drugim licima koja nisu povezana s bankom, odnosno nisu zaposlena u banci.

[56] Odluka o adekvatnosti kapitala banaka, glava III, odeljak 3.

Manjak izdvojenih ispravki vrednosti, rezervisanja i potrebne rezerve u odnosu na očekivane gubitke predstavlja pozitivan iznos razlike između iznosa ukupnih očekivanih gubitaka obračunatih primenom IRB pristupa, s jedne strane, i ukupnih ispravki vrednosti bilansne aktive i rezervisanja za gubitke po vanbilansnim stavkama uvećanih za iznos potrebne rezerve za procenjene gubitke po bilansnoj aktivi i vanbilansnim stavkama banke, s druge strane.

Odbitne stavke oduzimaju se od osnovnog i dopunskog kapitala banke na sledeći način:

– 50% njihovog ukupnog iznosa oduzima se od osnovnog kapitala;

– 50% njihovog ukupnog iznosa oduzima se od dopunskog kapitala.

Izuzetno ako je 50% ukupnog iznosa odbitnih stavki od kapitala veće od iznosa dopunskog kapitala banke – razlika iznad iznosa dopunskog kapitala oduzima se od osnovnog kapitala.

Odbitne stavke od kapitala banke nisu ulaganja u kapital banke ili drugog lica u finansijskom sektoru koja su privremenog karaktera i posledica su pružanja finansijske pomoći radi restrukturiranja tih lica. Banka je dužna da o ovim ulaganjima bez odlaganja obavesti Narodnu banku Srbije i o tome joj dostavi svu potrebnu dokumentaciju.

6.1.1.4. OGRANIČENJA ZA POJEDINE ELEMENTE KAPITALA

Banka je dužna da se pridržava sledećih ograničenja za pojedine elemente kapitala:[57]

a. osnovni kapital čini najmanje 50% kapitala;
b. subordinirane obaveze uključene u dopunski kapital ne mogu biti veće od 50% iznosa osnovnog kapitala;
c. ukupan iznos hibridnih instrumenata, isključujući hibridne instrumente koji se usled pogoršanja finansijskog stanja banke mogu pretvoriti u njene akcije (osim preferencijalnih kumulativnih akcija), ne može biti veći od 35% osnovnog kapitala te banke;

[57] Odluka o adekvatnosti kapitala banaka, glava III, odeljak 4.

d. ukupan iznos svih hibridnih instrumenata ne može biti veći od 50% osnovnog kapitala banke.

6.1.2. AKTIVA PONDERISANA KREDITNIM RIZIKOM

Ukupna aktiva ponderisana kreditnim rizikom predstavlja zbir aktive ponderisane kreditnim rizikom izračunate korišćenjem standardizovanog pristupa, odnosno IRB pristupa i aktive ponderisane kreditnim rizikom za rizik izmirenja/isporuke. Banka je dužna da za izračunavanje aktive ponderisane kreditnim rizikom koristi standardizovani pristup. Izuzetno banka može za izračunavanje aktive ponderisane kreditnim rizikom koristiti IRB pristup ako je za to dobila saglasnost Narodne banke Srbije, pod uslovima i na način utvrđenim u toj saglasnosti.

6.1.2.1. STANDARDIZOVANI PRISTUP AKTIVE PONDERISANE KREDITNIM RIZIKOM

Aktiva banke ponderisana kreditnim rizikom predstavlja zbir vrednosti pozicija bilansne aktive i vanbilansnih stavki pomnoženih odgovarajućim ponderima kreditnog rizika.

Banka može vršiti prilagođavanje aktive ponderisane kreditnim rizikom za pozicije bilansne aktive i vanbilansnih stavki na koje je primenila tehnike ublažavanja ovog rizika, i to prilagođavanjem vrednosti tih pozicija ili primenom odgovarajućih pondera tog rizika, na način i pod uslovima propisanim u Odluci o adekvatnosti kapitala banke.

6.1.2.1.1. VREDNOST POZICIJA BILANSNE AKTIVE I VANBILANSNIH STAVKI

Vrednost pozicija bilansne aktive radi obračuna aktive ponderisane kreditnim rizikom jednaka je iznosu bruto knjigovodstvene vrednosti tih pozicija umanjene za ispravke vrednosti i potrebnu rezervu za procenjene gubitke. Vrednost vanbilansnih

stavki radi obračuna aktive ponderisane kreditnim rizikom jednaka iznosu bruto knjigovodstvene vrednosti tih pozicija umanjene za rezervisanja za gubitke po vanbilansnoj aktivi i potrebnu rezervu za procenjene gubitke koja je pomnožena faktorima konverzije:[58]

a. 0% – ako je vanbilansna stavka raspoređena u kategoriju niskog rizika, ova kategorija obuhvata preuzete neiskorišćene obaveze sa klauzulom otkazivosti i vanbilansne stavke po kojima ne može doći do plaćanja;
b. 20% – ako je vanbilansna stavka raspoređena u kategoriju umerenog rizika, ova kategorija obuhvata preuzete neopozive obaveze sa rokom od godinu dana, kao i dokumentarne akreditive sa robom kao sredstvom obezbeđenja;
c. 50% – ako je vanbilansna stavka raspoređena u kategoriju srednjeg rizika, ova kategorija obuhvata preuzete neopozive obaveze sa rokom dospeća dužim od godinu dana, licitacione, tenderske, činidbene i slične garancije;
d. 100% – ako je vanbilansna stavka raspoređena u kategoriju visokog rizika, ova kategorija obuhvata sve ostale vanbilansne stavke.

6.1.2.1.2. PONDER KREDITNOG RIZIKA

Ponder kreditnog rizika se za svaku pojedinačnu poziciju bilansne aktive i vanbilansnu stavku određuje na osnovu klase izloženosti i nivoa njenog kreditnog kvaliteta. Banka je dužna da sve izloženosti iz bankarske knjige i pojedine iz knjige trgovanja rasporedi u jednu od sledećih klasa:[59]

1. izloženosti prema državama i centralnim bankama;
2. izloženosti prema teritorijalnim autonomijama i jedinicama lokalne samouprave;
3. izloženosti prema javnim administrativnim telima;
4. izloženosti prema međunarodnim razvojnim bankama;
5. izloženosti prema međunarodnim organizacijama;
6. izloženosti prema bankama;
7. izloženosti prema privrednim društvima;

[58] Odluka o adekvatnosti kapitala banaka, glava IV, odeljak 1.
[59] Odluka o adekvatnosti kapitala banaka, glava IV, odeljak 1.

8. izloženosti prema fizičkim licima;
9. izloženosti obezbeđene hipotekama na nepokretnostima;
10. dospela nenaplaćena potraživanja;
11. visokorizične izloženosti;
12. izloženosti po osnovu pokrivenih obveznica;
13. izloženosti po osnovu ulaganja u otvorene investicione fondove;
14. ostale izloženosti.

Nivo kreditnog kvaliteta izloženosti određuje se na osnovu kreditnog rejtinga dužnika, odnosno kreditnog rejtinga finansijskog instrumenta koji je dodelila izabrana agencija za rejting i njihovog mapiranja u skladu sa Odlukom o adekvatnosti kapitala banke.

Za svaku klasu izloženosti postoje pravila određivanja pondera kreditnog rizika, u zavisnosti od toga da li banka koristi ili ne kreditne rejtinge i u Odluci se navodi šta tačno ulazi u svaku od klasa izloženosti. Za razliku od ostalih klasa izloženosti navedene pod brojevima od jedan do devet, kao i 12, 13 i 14 izloženosti obezbeđene hipotekama, dospela nenaplaćena potraživanja i visoko rizične izloženosti su deo prethodno navedenih klasa sa određenim ponderima rizika. Banka izloženostima ili delovima izloženosti koje su obezbeđene hipotekama na nepokretnostima dodeljuje ponder kreditnog rizika 35, pod određenim uslovima:[60]

1) da je predmet hipoteke stambena nepokretnost u kojoj vlasnik stanuje ili je tu nepokretnost dao u zakup na osnovu odgovarajućeg ugovora,
2) da vrednost stambene nepokretnosti koja je predmet hipoteke ne zavisi velikim delom od kreditne sposobnosti dužnika,
3) da kreditna sposobnost dužnika zavisi samo od dužnikove sposobnosti da otplati dug iz drugih izvora prihoda, a ne upotrebom hipotekovane nepokretnosti;
4) da vrednost izloženosti ili dela izloženosti ne prelazi 75% tržišne vrednosti stambene nepokretnosti koja je predmet hipoteke.

Za izloženosti obezbeđene hipotekama dodeljuje se ponder kreditnog rizika 100%.

[60] Odluka o adekvatnosti kapitala banaka, glava IV, odeljak 1.

Dospela nenaplaćena potraživanja se kod nabrojanih klasa pojavljuju kao ponder 100% ili 150% zavisno od toga da li je zbir ispravke vrednosti i potrebne rezerve veća ili manja od 20% njegove bruto knjigovodstvene vrednosti. Takođe, visoko rizične izloženosti se u klasama izloženosti pojavljuju sa ponderom 150%.

Banka može za izračunavanje aktive ponderisane kreditnim rizikom da koristi IRB pristup ako je za to dobila saglasnost Narodne banke Srbije. Banka podnosi NBS zahtev za dobijanje saglasnosti za IRB pristup, uz koji dostavlja dokumentaciju kojom dokazuje ispunjenost minimalnih uslova za primenu tog pristupa, a naročito osnovne informacije o internom rejting sistemu, plan implementacije IRB pristupa, svoju procenu spremnosti za primenu IRB pristupa i dokumentaciju kojom dokazuje da je, u procesu upravljanja rizicima, i to za klase izloženosti za koje podnosi zahtev, najmanje tri godine pre podnošenja zahteva primenjivala interne rejting sisteme i sopstvene procene rizičnih parametara usklađene s minimalnim uslovima za primenu IRB pristupa propisanim u Odluci o adekvatnosti kapitala banke. Narodna banka Srbije daje banci saglasnost za IRB pristup ako banka ima adekvatan sistem upravljanja kreditnim rizikom i proces dodeljivanja rejtinga i ako su ispunjeni sledeći uslovi:[61]

- da interni rejting sistem banke obezbeđuje odgovarajuću procenu karakteristika dužnika i plasmana, jasno razlikovanje rizika, kao i precizne i dosledne kvantitativne procene rizika;
- da interni rejtinzi i procene verovatnoće nastupanja statusa neizmirenja obaveza i gubitaka koje banka koristi za izračunavanje kapitalnih zahteva, kao i s njima povezani sistemi i procesi, imaju ključnu ulogu u upravljanju rizicima i odlučivanju, a naročito pri odobravanju plasmana, internoj raspodeli kapitala i korporativnom upravljanju bankom;
- da je banka uspostavila organizacionu jedinicu za kontrolu kreditnog rizika nezavisnu od drugih organizacionih jedinica u banci, koja je odgovorna za interne rejting sisteme i nije podložna uticajima koji bi mogli umanjiti njenu nezavisnost;
- da banka prikuplja i čuva sve relevantne podatke radi obezbeđivanja efektivne podrške procesu upravljanja, a naročito merenju kreditnog rizika;

[61] Odluka o adekvatnosti kapitala banaka, glava IV, odeljak 2.

- da banka adekvatno dokumentuje rejting sistem koji primenjuje, uključujući i razloge izbora njegove strukture i karakteristika, kao i da redovno sprovodi njihovu validaciju.

Rizik izmirenja/isporuke jeste rizik mogućnosti nastanka negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital banke po osnovu neizmirenih transakcija ili usled neizvršavanja obaveze druge ugovorne strane po transakcijama slobodne isporuke na ugovoreni datum izmirenja/isporuke (due delivery date). Banka je dužna da kapitalni zahtev za rizik izmirenja/isporuke izračunava za transakcije iz knjige trgovanja u vezi s hartijama od vrednosti, stranim valutama ili robom, izuzev za repo i reverse repo transakcije i transakcije davanja i uzimanja u zajam hartija od vrednosti ili robe.

6.1.2.2. KAPITALNI ZAHTEV ZA TRŽIŠNE RIZIKE

Kapitalni zahtev za tržišne rizike jednak je zbiru kapitalnog zahteva za cenovni rizik za poslovne aktivnosti iz knjige trgovanja, kapitalnog zahteva za devizni rizik za sve poslovne aktivnosti i kapitalnog zahteva za robni rizik za sve poslovne aktivnosti.

Kapitalni zahtev za cenovni rizik jednak je iznosu kapitalnog zahteva za ovaj rizik po osnovu dužničkih hartija od vrednosti i kapitalnog zahteva za taj rizik po osnovu vlasničkih hartija od vrednosti.

Cenovni rizik po osnovu dužničkih hartija od vrednosti je rizik promene cena ovih hartija usled promene kamatnih stopa i obuhvata specifični i opšti cenovni rizik. Cenovni rizik po osnovu vlasničkih hartija od vrednosti predstavlja rizik promene cena ovih hartija.

Cenovni rizik po osnovu vlasničkih hartija od vrednosti obuhvata specifični i opšti cenovni rizik. Specifični cenovni rizik po osnovu vlasničkih hartija od vrednosti je rizik od promene cene vlasničke hartije od vrednosti usled činilaca koji se odnose na njenog izdavaoca ili izdavaoca vlasničke hartije od vrednosti koja je predmet ugovora (za finansijske derivate).

Opšti cenovni rizik po osnovu vlasničkih hartija od vrednosti je rizik od promene cene vlasničke hartije od vrednosti usled promene opšteg nivoa cena tih hartija.

Kapitalni zahtev za cenovni rizik po osnovu vlasničkih hartija od vrednosti jednak je zbiru kapitalnih zahteva za specifični i opšti cenovni rizik po osnovu tih hartija, pomnoženom sa 1,5.

Devizni rizik je rizik mogućnosti nastanka negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital banke usled promene deviznog kursa, a banka mu je izložena po osnovu pozicija koje se vode u bankarskoj knjizi i u knjizi trgovanja. Pod deviznom imovinom i deviznim obavezama, podrazumevaju se, pored imovine i obaveza iskazanih u stranoj valuti – i imovina i obaveze iskazani u dinarima i indeksirani deviznom klauzulom, pri čemu se pod deviznom klauzulom podrazumeva odredba u ugovoru kojom se ugovoreni iznos u dinarima vezuje za vrednost neke druge valute. Kapitalni zahtev za devizni rizik izračunava se množenjem zbira ukupne neto otvorene devizne pozicije i apsolutne vrednosti neto otvorene pozicije u zlatu sa 12%.

Banka je dužna da kapitalni zahtev za robni rizik izračunava primenom pojednostavljenog pristupa ili, uz prethodno obaveštenje Narodne banke Srbije, primenom pristupa lestvice dospeća. Banka je dužna da za svaku pojedinačnu vrstu robe primenjuje isti pristup u okviru jednog izveštajnog perioda, dok za različite vrste robe može primenjivati različite pristupe.

6.1.2.3. KAPITALNI ZAHTEV ZA OPERATIVNI RIZIK

Banka je dužna da kapitalni zahtev za operativni rizik izračunava primenom jednog od pristupa, bilo da je reč o pristupu osnovnog indikatora ili standardizovanom pristupu ili naprednom pristupu, za čiju primenu je neophodna prethodna saglasnost Narodne banke Srbije.

Izuzetno banka može uz prethodnu saglasnost Narodne banke Srbije da izračunava kapitalni zahtev za operativni rizik primenom jedne od sledećih kombinacija pristupa:[62]

[62] Odluka o adekvatnosti kapitala banaka, glava VI

a) naprednog i standardizovanog pristupa,
b) naprednog pristupa i pristupa osnovnog indikatora,
c) standardizovanog pristupa i pristupa osnovnog indikatora.

Kapitalni zahtev za operativni rizik izračunat primenom pristupa osnovnog indikatora jednak je iznosu trogodišnjeg proseka indikatora izloženosti pomnoženog stopom kapitalnog zahteva od 15%. Kapitalni zahtev za operativni rizik izračunat primenom standardizovanog pristupa jednak je trogodišnjem proseku godišnjih kapitalnih zahteva za sve linije poslovanja.

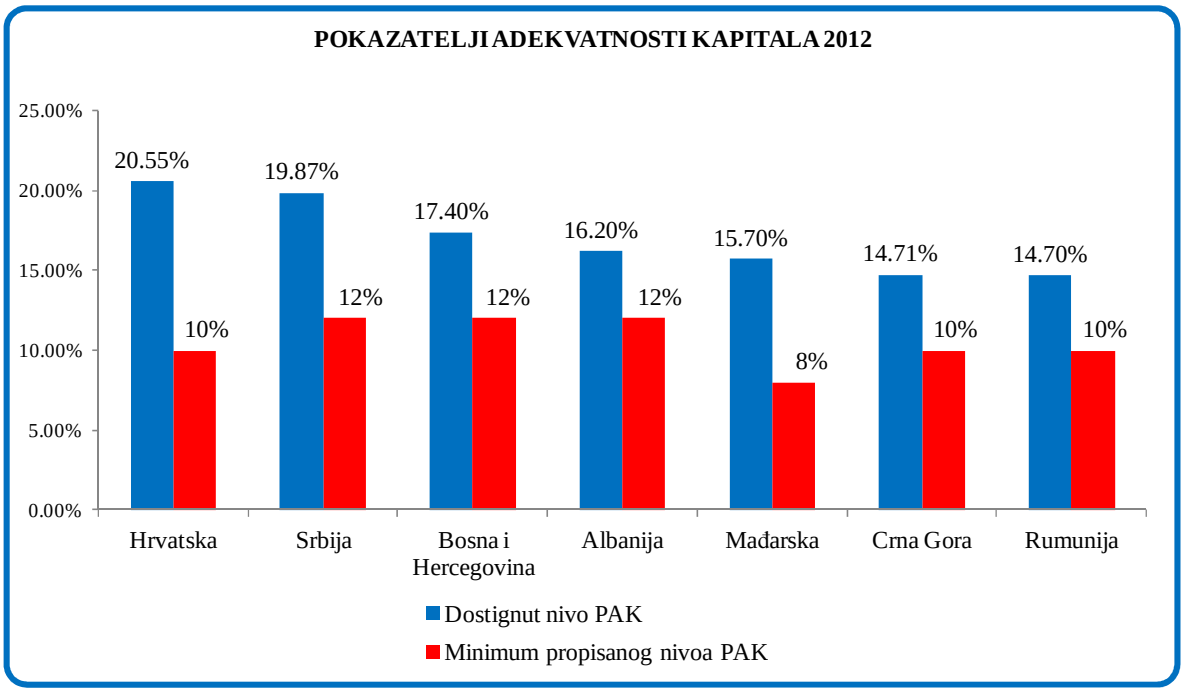
Banka kapitalni zahtev za operativni rizik izračunava primenom naprednog pristupa na osnovu internog modela za merenje ovog rizika.

Ako je dobila saglasnost Narodne banke Srbije za kombinovanu primenu pristupa za izračunavanje kapitalnog zahteva za operativni rizik – banka je dužna da taj kapitalni zahtev izračunava tako što sabira pojedinačne kapitalne zahteve za operativni rizik izračunate primenom pojedinačnih pristupa.

Banka je dužna da, pored održavanja propisanog pokazatelja adekvatnosti kapitala i ispunjenja minimalnih kapitalnih zahteva u skladu sa Odlukom o adekvatnosti kapitala banke, sprovodi i proces interne procene adekvatnosti kapitala u skladu sa odlukom kojom se uređuje upravljanje rizicima banke.

Interna klasifikacija rizika koju banka primenjuje u svom poslovanju treba da odgovara veličini, prirodi, obimu i složenosti aktivnosti banke, kao i da se stalno koristi u svim poslovima, aktivnostima, procesima i sistemima banke.

7. POKAZATELJI ADEKVATNOSTI KAPITALA U BANKARSTVU SRBIJE I ZEMALJAMA REGIONA U 2012. GODINI

7.1. POKAZATELJ ADEKVATNOSTI KAPITALA BANKARSKOG SEKTORA SRBIJE

Pokazatelj adekvatnosti kapitala bankarskog sektora na kraju 2012. godine iznosio je 19,87%.[63] Ukupan regulatorni kapital iznosio je 350,1 mlrd dinara, što je za 55,4 mlrd dinara, ili 18,8%, više nego u prethodnom tromesečju (septembar 2012: 294,7 mlrd dinara). Povećanje ukupnog regulatornog kapitala u četvrtom tromesečju rezultat je prvenstveno povećanja osnovnog kapitala za 47,2 mlrd dinara ili 11,9%, a kao rezultat smanjenja potrebne rezerve za potencijalne gubitke (25,9 mlrd dinara odnosno 21,6%), povećanja dobitka iz prethodnih i tekuće godine za 9,5 mlrd dinara (prvenstveno kod jedne banke) i emisione premije u iznosu od 8,5 mlrd dinara (takođe kod jedne banke). Potrebna rezerva za procenjene gubitke na kraju četvrtog tromesečja, kao odbitna stavka od kapitala, je takođe smanjena za 13,6 mlrd dinara odnosno 8,3%. Ukupna potrebna

[63] http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/55/55_4/kvartalni_izvestaj_IV_12.pdf, str. 25

rezerva za procenjene gubitke je iznosila 244,4 mlrd dinara (septembar 2012: 283,9 mlrd dinara).

Značajni uticaj na porast pokazatelja adekvatnosti kapitala imalo je oduzimanje dozvole za rad Novoj Agrobanci u četvrtom tromesečju 2012. godine, jer je ova banka na kraju trećeg tromesečja imala negativan kapital: naspram 10,4 mlrd dinara akcionarskog kapitala, banka je kao odbitne stavke od osnovnog kapitala imala 12,8 mlrd dinara gubitka i 16,3 mlrd dinara potrebne rezerve za potencijalne gubitke.

U skladu s regulativom, banka može deo iznosa potrebne rezerve za procenjene gubitke po bilansnoj aktivi i vanbilansnim stavkama banke tretirati kao odbitnu stavku od kapitala umesto kao odbitnu stavku od osnovnog kapitala, i to:

- do 31. decembra 2012. godine – 75% tog iznosa, i
- do 31. decembra 2013. godine – 50% tog iznosa.

Ovu realokaciju potrebne rezerve kao odbitne stavke osnovnog kapitala kako to predviđa Odluka o adekvatnosti kapitala banke, omogućile su prelazne odredbe koje će biti na snazi do 01. januara 2015. godine.

Većina banaka primenjuje navedene prelazne odredbe, osim četiri banke, kod kojih je svih 100% potrebne rezerve odbitna stavka osnovnog kapitala. Banke koje su izvršile dokapitalizaciju u četvrtom kvartalu 2012. godine:

- Komercijalna banka 3,310 mln dinara,
- Alpha Bank 5,760 mln dinara,
- NLB banka 5,065 mln dinara,
- Dunav banka 36 mln dinara,
- Opportunity banka 25 mln dinara,
- Sberbanka 328 mln dinara.

u ukupnom iznosu od 14.525 mln dinara (sve emisije akcija osim konverzije subordiniranih obaveza kod Alpha Bank).

Bankarski sektor Srbije može se smatrati zadovoljavajuće kapitalizovanim imajući u vidu relativno visok nivo prosečnog pokazatelja adekvatnosti kapitala. Ukupni kapitalni zahtevi bankarskog sektora iznose 211,4 mlrd dinara i u odnosu na prethodno tromesečje smanjeni su za 4,3 mlrd dinara, ili 2,0%. Najveći deo ukupnih kapitalnih zahteva (184,9 mlrd dinara, ili 87,5%) odnosi se na kapitalni zahtev za kreditni rizik, rizik

druge ugovorne strane i rizik izmirenja/isporuke, dok se ostatak odnosi na operativni rizik (23,5 mlrd dinara, ili 11,1%), devizni rizik (2,2 mlrd dinara, ili 1,0%) i cenovne rizike (0,8 mlrd dinara, ili 0,4%).

7.2. POKAZATELJ ADEKVATNOSTI KAPITALA BANKARSKOG SEKTORA ALBANIJE

Bankarski sektor je poboljšao finansijske performanse, veći kapital i manji porast rizične aktive ojačali su solventnost u 2012. godini. Bankarski sektor je poboljšao poslovanje u 2012. povećavši regulatorni kapital za 5,7%, odnosno ALL 104,1 milijardi. Povoljna struktura regulatornog kapitala pojavljuje se u smislu pokrivanja svih potencijalnih gubitaka, uz učešće 90% osnovnog kapitala. Tokom 2012., bankarski sektor je odgovorio na pad tražnje za kreditima i dalje pogoršanje njihovog kvaliteta povećanjem svojih investicija u manje rizičnu aktivu (u visini od 20%). Na kraju 2012., godišnja stopa rasta ulaganja u rizičnu aktivu se smanjila za 1,7%, (na kraju 2011. 7,9 %), u iznosu od ALL 643,7 milijardi. Pokazatelj adekvatnosti kapitala je na kraju 2012. godine iznosio 16,2%[64] (15,7% u junu 2012., i 15,6% u 2011.) zbog više stope rasta regulatornog kapitala u odnosu na rizičnu aktivu. Na kraju 2012. godine, pokazatelj adekvatnosti kapitala je premašio zahtevani minimum od 12% kod svih banaka.

Pokazatelj adekvatnosti kapitala je poboljšan zbog većeg udela banaka koje imaju ovaj odnos u rasponu od 16-18%. Na kraju decembra 2012., akcionarski kapital iznosio je ALL 101,8 milijardi (godišnji rast od ALL 4,5 milijardi - 4,7%). Uplaćeni akcijski kapital ostaje i dalje glavna stavka osnovnog kapitala, sa udelom od 90,7%. Na kraju 2012., uplaćeni akcijski kapital je iznosio ALL 92,3 milijardi, na kraju juna 2012. 89,6 milijardi, a krajem juna 2011. 82,8 milijardi. Tokom 2012. osam banaka, koje čine 54,3% ukupnog broja banaka, povećale su svoj uplaćeni kapital za ALL 9,5 milijardi.

[64] http://www.bankofalbania.org/web/Financial_Stability_Report_2012_H2_6579_2.php, str. 61

7.3. POKAZATELJ ADEKVATNOSTI KAPITALA BANKARSKOG SEKTORA CRNE GORE

Iako je zabeležio pad u odnosu na kraj 2011. godine, koeficijent adekvatnosti kapitala bankarskog sektora na kraju 2012. godine iznosio je prihvatljivih 14,71% i kod svih, osim jednke banke, bio je iznad propisanog minimuma od 10%.[65] Banka kod koje je racio adekvatnosti bio ispod 10% bila je dužna da se dokapitalizuje, što je i urađeno početkom 2013. godine, čime je racio adekvatnosti te banke od tada ponovo iznad regulatornog minimuma (dokapitalizacija je zapravo sprovedena par dana pre kraja 2012. godine, ali je iz tehničko-računovodstvenih razloga izveštajima obuhvaćena u januaru 2013. godine).

7.4. POKAZATELJ ADEKVATNOSTI KAPITALA BANKARSKOG SEKTORA BOSNE I HERCEGOVINE

Jedan od najvažnijih pokazatelja snage i adekvatnosti kapitala banaka jeste koeficijent adekvatnosti kapitala, izračunat kao odnos neto kapitala i riziko ponderisane aktive. Ovaj koeficijent je na nivou bankarskog sektora 31. 12. 2012. godine iznosio 17,4%, što je za 0,4 procentna poena više nego na kraju 2011. godine.[66] Adekvatnost kapitala je bolja u odnosu na kraj 2011. godine zbog smanjenja ukupnih ponderisanih rizika za 2% ili 200 miliona KM, blagog povećanja neto kapitala, što je rezultat uključenja revidirane dobiti u 2012. godini (56% ukupno ostvarene dobiti) u obračun kapitala kod deset banaka.

Iako je poslovanje bankarskog sektora već četiri godine pod jakim uticajem ekonomske krize, odnosno nepovoljnih makroekonomskih i finansijskih kretanja, kako u zemljama evrozone, tako i u zemljama u neposrednom okruženju, kao i zbog slabog ekonomskog oporavka realnog sektora i ukupne ekonomije u BiH, adekvatnost kapitala bankarskog sektora održana je kontinuirano iznad 16%, a poslednje dve godine iznosi

65 http://www.cbmn.org/slike_i_fajlovi/fajlovi/fajlovi_publikacije/izvjestaj_o_stabilnosti_finansijskog_sistema/izvjestaj_o_stabilnosti_finansijskog_sistema_2012.pdf, str 55

66 http://www.cbbh.ba/files/financial_stability_report/fsr_2012_bs.pdf, str. 51

17%, odnosno 17,4%. Razlog tome je, s jedne strane, stagnacija kreditnog rasta i pad ukupnih ponderisanih rizika, a s druge strane, banke su zadržale najveći deo ostvarene dobiti u prethodnim godinama u kapitalu, a nekoliko banaka je dodatnim kapitalnim injekcijama poboljšalo nivo kapitalizovanosti. Međutim, problemi vezani za porast nekvalitetnih plasmana i deo koji nije pokriven rezervama za kreditne gubitke (neto nekvalitetna aktiva) može u narednom periodu značajno uticati na slabljenje kapitalne osnove kod nekih banaka, ukoliko se nastave negativni trendovi u kvalitetu aktive i pogoršanje i rast nenaplativih plasmana. To se vidi iz sledećih podataka: na kraju 2008. godine neto nekvalitetna aktiva je iznosila 197 miliona KM, a koeficijent (u odnosu na osnovni kapital) 13,2%, da bi na kraju 2012. godine neto nekvalitetna aktiva dostigla iznos od 437 miliona KM, a koeficijent 25,4%. Takođe, prema postojećoj regulativi banke ne izračunavaju kapitalni zahtev za tržišne rizike, zbog čega je stopa adekvatnosti kapitala veća. Stopa adekvatnosti kapitala bankarskog sistema sa 31.12.2012. godine od 17,4% je i dalje znatno više od zakonskog minimuma (12%) i predstavlja zadovoljavajuću kapitalizovanost ukupnog sistema za postojeći nivo izloženosti rizicima i jaku osnovu i temelj za očuvanje njegove sigurnosti i stabilnosti.

Svih 18 banaka u BiH sa 31. 12. 2012. godine imalo je koeficijent adekvatnosti kapitala veći od zakonom propisanog minimuma od 12%. Prema analitičkim podacima na kraju 2012. godine 14 banaka je imalo stopu adekvatnosti kapitala nižu nego na kraju 2011. godine, a u rasponu od 0,1 do 28,8 procentnih poena, dok je kod četiri banke bolja. U nastavku se daje pregled stopa adekvatnosti kapitala u odnosu na zakonski minimum od 12%:

a. 7 banaka ima stopu između 13,8% i 15,9%,
b. 3 banke imaju stopu između 16,1% i 18,0%,
c. 4 banke imaju stopu između 21,0% i 21,9%
d. 4 banke imaju adekvatnost između 37,2% i 47,9%.

7.5. POKAZATELJ ADEKVATNOSTI KAPITALA BANKARSKOG SEKTORA HRVATSKE

Banke su 2012. završile sa povećanjem stope adekvatnosti kapitala za tačno jedan postotni bod. Ona je rasla u svim tromesečjima godine, a na kraju je iznosila 20,55%.[67] Na taj je način stopa adekvatnosti kapitala održala trend stalnog povećanja od početka primene standarda izveštavanja Basel II (mart 2010.) te je dostigla najvišu nivo još od kraja 2000. godine. Porast stope adekvatnosti kapitala bio je najviši kod velikih banaka, male su banke zabežile porast od oko trećine postotnog boda, dok su je srednje banke smanjile za nešto manje od jednog postotnog boda. Uprkos navedenim porastima ponešto se smanjio udeo imovine banaka s iskazanom stopom većom od 15% (s 90,0% na 88,2%). Kapital banaka u odnosu na kraj 2011. ostao gotovo neizmenjen (uz porast manji od promila) te je iznosio 54,9 mlrd. kuna. Njegov najveći i najkvalitetniji deo, osnovni kapital, porastao je za 0,5 mlrd kuna (1,0%), ponajviše zbog rasporeda dela dobiti iz 2011. u rezerve i zadržanu dobit te dokapitalizacije u osam malih banaka (u visini od 0,6 mlrd kuna s konačnim uticajem na kapital od 0,2 mlrd kuna). S druge se strane za gotovo identičan iznos smanjio dopunski kapital I (za 11,6%), zbog isključivanja hibridnih i podređenih instrumenata, uz stope njihovih smanjenja veće od 10% (hibridni instrumenti su bili manji za 0,4 mlrd. kuna, a podređeni za 0,2 mlrd. kuna). Na taj se način udeo osnovnog kapitala povećao za čitavi postotni bod te je krajem prošle godine iznosio 97,0%.

7.6. POKAZATELJ ADEKVATNOSTI KAPITALA BANKARSKOG SEKTORA MAĐARSKE

Pokazatelj adekvatnosti kapitala ima veliki kapacitet apsorbcije šokova na nivou bankarskog sektora. Pokazatelj adekvatnosti kapitala se povećao do 14,8% od kraja juna 2012., dok je na kraju godine iznosio 15,7%.[68] Deo povećanja u prvom kvartalu se može pripisati povećanju kapitala (dokapitalizaciji), a drugi deo smanjenju kapitalnih zahteva

[67] http://www.hnb.hr/publikac/godisnje/2012/h-god-2012.pdf, str. 75

[68] http://english.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/ENMNB/Kiadvanyok/mnben_stabil/mnben_stab_jel_201305/jelentes_penzugyi_stabilitas_201305_en.pdf, str. 54 i Report on financial stability, November 2012., str. 63

koji proizilaze iz smanjenja kreditnih potraživanja (program prevremene otplate kredita). Minimalno povećanje u drugom kvartalu na sistemskom nivou sredinom godine je uzrokovano povećanjem revidiranog profita i smanjenjem kreditnih potraživanja.

Iako je pokazatelj adekvatnosti kapitala skoro dvostruko veći od propisanog minimuma, kapitalne rezerve su i dalje visoko koncentrisane. Prisutno je 5 banaka sa najvećim kapitalnim rezervama koje čine više od 40% ukupnih kapitalnih rezervi celokupnog bankarskog sektora.

7.7. POKAZATELJ ADEKVATNOSTI KAPITALA BANKARSKOG SEKTORA RUMUNIJE

Centralna banka je nastavila da pomno prati razvoj pokazatelja adekvatnosti kapitala prijavljenih od strane kreditnih institucija, zbog i dalje krhkog domaćeg makroekonomskog okruženja, rizika koji dolaze iz evrozone preko kanala suverene dužničke krize i smanjenog poverenja na spoljnim tržištima. U periodu od objavljivanja poslednjeg izveštaja o finansijskoj stabilnosti, pokazatelj adekvatnosti kapitala bankarskog sistema je ostao na odgovarajućem nivou.

U skladu sa vazećom regulativom, pokazatelj adekvatnosti kapitala se koristi za procenu racia solvetnosti, koji je postavio visoka očekivanja u posmatranom periodu, odnosno 14,9% u decembru 2011. i 14,7% u junu 2012. godine, u odnosu na minimalan propisani prag, usklađeno sa vazećim minimumom EU (8%) i sa minimumom od 10% koliko je postavljeno u okviru prudencionog nivoa u nadzornom procesu kada su prvi put postali uočljivi efekti finansijske krize u Rumuniji, sa ciljem da se uvećaju kapaciteti banaka da izdrže potencijalne endogene i egzogene šokove.[69]

Mnoge zemlje članice EU su takođe preduzele dodatne napore da povećaju nivo adekvatnost kapitala u 2011, zbog primene dodatnih kapitalnih zahteva utvrđenih regulatornim okvirom Bazel III (rok za postizanje ciljnog nivoa je 01.01.2019.), koji će se u periodu između 2013. i 2018. postepeno usklađivati sa sadašnjom regulativom.

Analiza adekvatnosti kapitala banaka ukazala je na trend da velike banke imaju relativno niži koeficijent solventnosti (12,9 odsto od juna 2012), ispod proseka

[69] http://www.bnro.ro/Regular-publications-2504.aspx, Financial stability report 2012., str. 38

bankarskog sistema, ali i da aktiva ima bolji kvalitet. Srednje i male banke prikazuju unapređen kapacitet za apsorpciju gubitka, sa svojim solventnošću preko 18 odsto na kraju juna 2012.

ZAKLJUČAK

Bankarstvo, kao deo finansijskog sistema, je poslovna aktivnost od opšteg društvenog značaja, i zasniva se na poverenju, sigurnom i pouzdanom načinu poslovanja, u skladu sa posebnim odgovornostima prema proveriocima i prema društvu u celini. Poverenje u bankarski sektor se obezbeđuje očuvanjem likvidnosti i finansijske stabilnosti svake pojedinačne banke i bankarskog sektora u celini, i upravo to omogućavaju centralne banke i Bazelski komitet za nadzor nad bankama. Suština kontrolne funkcije je da se uspostave pravila i mehanizmi koji omogućavaju blagovremeno otkrivanja teškoća u poslovanju banaka sa ciljem da se izbegnu razni potresi finansijskog sistema.

Na osnovu postavljenih hipoteza može se zaključiti sledeće:

- Kroz istoriju bankarskog poslovanja pokazalo se da je neophodno uspostaviti sistem kontrole nad bankama. Adekvatan nadzor nad poslovanjem banaka je ključan element očuvanja stabilnosti u nacionalnim finansijskim sistemima i u međunarodnom bankarskom poslovanju, posebno u periodima svetskih finansijskih kriza. Nadzor nad poslovanjem banaka obavljaju centralne banke. U Srbiji, funkciju nadzora nad bankama obavlja Narodna banka Srbije. Kontrolom poslovanja banaka ona prikuplja podatke i na osnovu njih objavljuje kvartalne izveštaje, koji pružaju uvid u stanje bankarskog sektora Srbije u datom momentu.
- Modeli nadzora nad bankarskim poslovanjem se razvijaju uz pomoć nacionalne kontrolne institucije i u skladu sa preporukama Bazelskog komiteta za nadzor nad bankama. Bazelski komitet formuliše osnovne standarde supervizije i daje preporuke na osnovu najbolje prakse u saradnji sa velikim brojem finansijskih institucija svojih članica i zemljama koje nisu njegove članice. Na taj način, BCBS obezbeđuje istovetne principe i zajedničke standarde supervizije u različitim zemljama.
- Implementacijom Bazel stanarda Narodna banka Srbije kontroliše pokazatelje poslovanja banaka čime se jača stabilnost i sigurnost bankarskog sektora. Kapital

banke predstavlja izvor sredstava - rasta banke, pruža sigurnost banci u pogledu, ne samo postojećih, već i budućih, neidentifikovanih rizika, predstavlja zaštitu interesa poverilaca, deponenata banke i omogućava stvaranje poverenja u banku i čitav bankarski sektor i finansijski sistem. NBS kontoroliše pokazatelj adekvatnosti kapitala u cilju nadzora boniteta i zakonitosti poslovanja banaka u Srbiji.

- Pokazatelj adekvatnosti kapitala se obračunava u skladu sa regulativom NBS. Svaka banka u Srbiji mora da održava odnos između kapitala i rizične aktive banke, odnosno pokazatelj adekvatnosti kapitala treba da bude na nivou koji nije niži od 12%. Izvršni odbor Narodne banke Srbije je doneo paket propisa kojima se pravila za izračunavanje adekvatnosti kapitala banke i upravljanje rizicima usaglašavaju sa standardima Bazela II. Odlukom o adekvatnosti kapitala banke definisan je način obračuna pokazatelja adekvatnosti kapitala.
- U zemljama u okruženju je takođe, kao što je i u Srbiji, usklađena bankarska regulativa sa Bazel standardima čime je omogućeno jednoobrazno obračunavanje pokazatelja adekvatnosti kapitala. Sve zemlje iz okruženja su tokom 2012. godine održavale pokazatelj adekvatnosti kapitala tako da on nije bio ispod minimalnog propisanog praga, bilo da je taj nivo u skladu sa vazećim minimumom EU (8%) ili sa minimumom od 10%, odnosno 12% koliko je postavljeno u okviru prudencionog nivoa u nacionalnom nadzornom procesu.

Na osnovu prvog poglavlja rada može se zaključiti da se značaj centralne banke kroz istoriju povećavao i da danas bez njih nema postavljenog temelja za uspešno funkcionisanje ekonomije svake zemlje, iako se stepen nezavisnosti centralne banke veoma razlikuje po zemljama. Vlasnički aspekt, kao i tip organizacije centralne banke, su takođe karakteristike koje ih međusobno razlikuju. Sa druge strane sve centralne banke imaju zajedničke karakteristike poput toga da one: ne egzistiraju da maksimiziraju profit za njene vlasnike, one moraju da raspolažu određenim sredstvima za kontrolisanje komercijalnih banaka, i one su podređene državi. Njena uloga, funkcije i odgovornost u domenu kreditno - monetarne, emisione, devizne politike i regulisanja novčane mase izvode se iz prava i ovlašćenja koje njeni osnivači, najčešće država, prenose na nju kao

monetarnu instituciju. Ona je ta koja određuje ukupnost odnosa u monetarno - kreditnoj sferi s obzirom na njeno pravo kao centralne monetarne ustanove.

Drugim poglavljem rada se stiče uvid u osnivanje i istoriju Narodne banke Srbije, njene organe i njihov sastav, zatim vrste poslova kojim ona deluje na finansijskom tržištu Srbije. Poslovi kojim ona deluje: utvrđivanje monetarne politike, regulisanje količine novca u opticaju, poslovi za Republiku Srbiju, regulisanje visine i načina održavanja minimalne likvidnosti banaka, utvrđivanje politike kursa dinara i utvrđivanje iznosa stalnih i tekućih obaveznih rezervi zemlje potrebnih za održavanje likvidnosti u međunarodnim plaćanjima, poslovi obavljanja platnog prometa u zemlji i sa inostranstvom, poslovi izdavanja novčanica i kovanog novca, kao i poslovi iz oblasti kontrolne funkcije Narodne banke Srbije, su međusobno povezani i zajedno prožimajući se jedan kroz drugi njoj omogućavaju da sve što radi, radi u interesu Republike Srbije i njenih građana.

Treće poglavlje rada se tiče kontrolne funckije NBS. Narodna banka Srbije izdaje i oduzima dozvole za rad, vrši kontrolu boniteta i zakonitosti poslovanja banaka i preduzima druge mere u skladu sa zakonom kojim se uređuje njihovo poslovanje. NBS donosi propise kojima se utvrđuju standardi opreznog bankarskog poslovanja. Pri vršenju kontrole, kroz revizorske izveštaje, ona ima pravo uvida u poslovne knjige i drugu dokumentaciju banaka i drugih finansijskih organizacija, kao i pravnih lica koja su sa bankom, odnosno drugom finansijskom organizacijom koja je predmet kontrole povezana imovinskim, upravljačkim ili poslovnim odnosima. Uz njenu saglasnosti se može steći direktno ili indirektno vlasništvo u banci ili pravo glasa u upravljanju bankom veće od 5%. Kontolom boniteta i zakonitosti poslovanja banaka, NBS utvrđuje da li je banka postupila u skladu sa propisima i merama monetarne politike na način koji ne ugrožava njihov bonitet. Kvartalni izveštaji su u funkciji objavljivanja rezultata kontrolne funkcije NBS. Sektor za kontrolu poslovanja banaka Narodne banke Srbije, u želji da izađe u susret potrebama domaćih i stranih subjekata za sagledavanjem finansijskih aktivnosti i rezultata u oblasti kontrole banaka, kao i finansijskog položaja i strukture bankarskog sektora, objavljuje kvartalne izveštaje bankarskog sektora u Srbiji.

Na osnovu četvrtog poglavlja rada može se zaključiti da je Bazelski komitet za nadzor nad bankama nastao iz potrebe da se obezbedi što bolji sistem nadzora nad poslovanjem banaka, posebno u uslovima svetskih finansijskih kriza, radi izbegavanja i ublažavanja negativnih posledica. On ima ključnu ulogu u postavljanju standarda u domenu prudencione regulacije banaka, i tu svoju ulogu ostvaruje kroz saradnju sa zemljama članicama, zemljama koje nisu njegove članice i drugim međunarodnim finansijskim institucijama.

Na osnovu petog poglavlja rada može se zaključiti da problematika kreiranja jedinstvenog načina definisanja međunarodnog standarda minimalnog kapitala, kao minimalne stope kapitala banaka u odnosu na aktivu banaka, ponderisanu odgovrajućim rizicima, podleže višegodišnjim izmenama u okviru Bazel standarda. Prvi Bazel standard je predstavljao podlogu za dalji razvoj i unapređenje sistema održavanja kapitala banaka na zadovoljavajućem nivou. Kasnije, uporedo sa razvojem finansijskih tržišta i širenjem poslovanja banaka, pored brojnih pozitivnih karakteristika uočeni su i nedostaci Bazel I standarda koji su korigovani kroz Bazel II standarde. Kako su se mnoge zemlje suočile sa svetskom finansijskom krizom i njenim posledicama, ustanovljeno je da je neophodno ojačati kapital i likvidnost banaka, što je rezultiralo objavljivanjem Bazel III standarda od strane Bazelskog komiteta. Bazel III standardi treba da omoguće bankarskom sektoru da poboljša sposobnost apsorcije šokova koji proizilaze iz ekonomskih i finansijskih stresova, bez obzira na njihov izvor, da se adekvatnije upravalja rizicima i da se ojača transparentnost poslovanja banaka.

Na osnovu šestog poglavlja rada može se zaključiti da u tržišnim bankarskim sistemima postoje državne kontrolne institucije koje sprovode prudencionu regulaciju i superviziju poslovanja banaka. Narodna banka Srbije je u cilju obavljanja svoje kontrolne funkcije i implementacije Baze II standarda precizno definisala način obračuna pokazatelja adekvatnosti kapitala u Odluci o adekvatnosti kapitala banke. Svaka banka u Srbiji mora da održava pokazatelj adekvatnosti kapitala tako da on bude na nivou koji nije niži od 12%.

Na osnovu sedmog poglavlja rada može se zaključiti da je tokom 2012. godine pokazatelj adekvatnosti kapitala u Srbiji i u zemljama regiona bio iznad propisanog minimuma. Najviši postavljeni nivo pokazatelja adekvatnosti kapitala kao minimum

prudencionog nivoa u nacionalnim nadzornim procesima je iznosio 12%. Najveći nivo pokazatelja adekvatnosti kapitala u 2012. godini je dostignut u bankarskom sektoru Hrvatske.

LITERATURA

- Barać S., Stakić B., Hadžić M., Ivaniš M., "Poslovno bankarstvo" , Univerzitet Singidunum, Beograd, 2005.
- Barać S., Stakić B., Hadžić M., Ivaniš M., "Praktikum za bankarstvo", Univerzitet Singidunum, Beograd, 2005.
- Barać S., Stakić B., „Međunarodne finansije“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2008.
- Đukić Đ., "Centralna banka i finansijski sistem", Litopapir, Čačak, 2006.
- Đukić Đ., Bjelica V., Ristić Ž., "Bankarstvo", Ekonomski fakultet, Beograd, 2006.
- Erić D., „Finansijska tržišta i instrumenti - drugo izmenjeno izdanje“, Beograd, Čigoja, 2007. godina
- Ćirović M., “Bankarstvo”, Naučno društvo Srbije, Beograd, 2007.
- Greider W., "TAJNE HRAMA – Kako Federalne rezerve vode SAD", "Globus", Zagreb, 1991.
- Prof. Dr Hadžić M., “Bankarstvo”, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2007.
- Mishkin S. F., “Monetarna ekonomija, bankarstvo i finansijska tržišta”, Data status, Beograd, 2006.
- Stakić B., “Međunarodne finansijske institucije”, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2012.
- Rose S. P., Hudgins C. S., Bankarski menadžment i finansijske usluge, Data status, Beograd, 2005.
- Živković A., Kožetinac G., "Monetarna ekonomija", Ekonomski fakultet, Beograd, 2003.

Neautorizovani izvori:

- "Ekonomist magazin", broj 271 od 1. avgusta 2005. godine, "E-press" dd, Beograd, 2005.

- "Nezavisnost centralne banke – uporedna analiza", "Vojvođanska banka" – stručni časopis, broj 149/94, Novi Sad,1994.
- Babić B., "Nadzor nad bankarstvom u zakonodavstvu EU i SRJ", "Pravo i privreda", br. 5-8/2001, Beograd, 2001.
- Zakon o bankama i drugim finansijskim organizacijama, Službeni glasnik Republike Srbije, www.glasnik.co.rs
- Zakon o Narodnoj banci Srbije, Službeni glasnik Republike Srbije, www.glasnik.co.rs
- www.volksbank.rs
- http://www.bis.org
- http://www.cb-mn.org
- http://www.cbbh.ba
- www.bankofalbania.org
- www.bnro.ro
- http://english.mnb.hu/
- www.hnb.hr